

Mladika

Nepojasnjena ozadja propada
Tržaške kreditne banke,
lastništvo in prodaja
KVARNER BANKE

V TEJ ŠTEVILKI

04 ❖ 2018

UVODNIK	OBLETNICA	
03 Ivo Jevnikar V novih političnih okvirih	28 Ivo Jevnikar Goršetova primorska leta (IV)	49 Maja Lapornik "Sam' še enkrat ..."
FOKUS	34 Nadia Roncelli Šestdeset let cerkve Lurške Matere Božje na Ferlugih	51 Jože Faganel Prof. Mirku Mahničju v slovo (1919–2018)
05 Gregor A. Danev Neznana »Tržaška« Kvarner banka	EKOLOGIJA	IZ TISKARNE
NAŠ UTRIP	35 H. J. Vrniti se moramo tja, kjer smo že bili	52 Seznam novejših del slovenskih avtorjev v Italiji
20 Nika Čok »Vsaka igra je kot rojstvo – prej je trpljenje, potem pa sreča in veselje«	ANTENA	LITERATURA
22 Manica Maver Ustvarjalno delo Lučke Susič	37 Novice	53 Roman Rozina Sirota Jera
POD ČRTO	PREBRALI SO ZA VAS	58 Marija Švajncer Pogovor verujočega in brezbožnega
24 Sergij Pahor Strah	43 Panonska elegija Leva Detele	PRIČEVANJA
PREBRALI SO ZA VAS	44 Lidija Golc Etnološka zbirka Kostanje – Kraj spomina in učenja	61 Mirella Urdih Razmišljanje zdomske tržaške Slovenke (XXI.)
26 Marija Pirjevec Ob zbirki <i>Pesmi</i> Marije Kostnapfel	KULTURA	63 Renato Podbersič ml. Ob obletnici nekega zločina
26 Nika Čok Nevija Benčina Smotlak: V naročju koprške ulice	45 Mojca Polona Vaupotič Od obronkov Soče do obronkov Nila	PROSTI ČAS
		68 Mitja Petaros Papež Frančišek – Franciscus

V NOVIH POLITIČNIH OKVIRIH

Ivo Jevnikar

Tudi volitve za obnovitev deželnega sveta Furlanije Julijske krajine so za nami. Po parlamentarnih volitvah 4. marca, ki so prinesle poraz Demokratske stranke in skokovit vzpon Gibanja 5 zvezd ter Lige, je bila korenita sprememba političnih razmerij pričakovana tudi pri nas. Deželne volitve 29. aprila so jo potrdile, postregle pa so tudi s presenečenji.

Mladika je oceni parlamentarnih volitev in razmišljanjem o bližajočih se deželnih volitvah v prejšnji številki posvetila obsežen Fokus. Malo pred deželnimi volitvami, 20. aprila, so na javnem srečanju pod naslovom *Aktualno slovenska* njeni uredniki in sodelavci prejšnje številke še poglobili nekatera vprašanja, zlasti glede slovenske zamejske politike. Isti krog je dan po volitvah oblikoval »ponedeljkov večer« Društva slovenskih izobražencev z naslovom *Kako naprej?* Obkrat je bila razprava zelo občutena in poglobljena.

Našim bralcem, zlasti tistim, ki se vsakodnevno ne ukvarjajo s položajem Slovencev v Italiji, smo dolžni najprej kratko prikazati volilne izide.

Tudi na deželni ravni je prišlo do političnega preobrata. Leva sredina pod vodstvom Demokratske stranke je bila poražena, zmagala je desna sredina pod vodstvom Severne lige. Gibanje 5 zvezd je neverjetno nazadovalo tako v primerjavi z izidi pred 5 leti, še zlasti pa z izidi na marčnih parlamentarnih volitvah.

Volilni zakon dežele Furlanije Julijske krajine je povsem drugačen od volilnega zakona za parlament, zato so podrobne primerjave števila in odstotkov glasov tvegana zadeva. Izvolitev predsednika dežele je neposredna in v enem samem krogu. Možno pa je sočasno ločeno glasovanje za predsedniškega kandidata in za kandidata za deželnega svetovalca iz stranke, ki ni povezana z njim. Ravno tako je možno glasovati le za predsednika in ne glasovati za nobeno stranko.

Zanimivo je seveda primerjati ne le izide deželnih volitev pred petimi leti in tokrat, pač pa tudi izide marčnih parlamentarnih in sedanjih deželnih volitev, saj ta primerjava opozarja na značilnosti dokaj gibljivih »protestnih glasov«.

Če je pred petimi leti predsedniška kandidatka leve sredine iz vrst Demokratske stranke Debora Serracchiani prejela 39,39 % glasov, je tokrat predsedniški kandidat te koalicije Sergio Bolzonello iz Demokratske stranke pristal pri 26,84 %.

Koalicija desne sredine pa je s predsedniškim kandidatom Severne lige Massimilianom Fedrigo dosegla 57,09 % (pred 5 leti: 39,00 %).

Predsedniški kandidat Gibanja 5 zvezd Alessandro Fraleoni Morgera je prejel 11,67 % glasov (pred 5 leti: 19,21 %), njegova stranka, ki se ni povezala z nobeno drugo, pa le 7,06 % (pred 5 leti: 13,75 %). In marca je Gibanje 5 zvezd za proporcni del poslanskih volitev prejelo v Furlaniji Julijski krajini 24,56 % oz. nad 100.000 glasov več.

Predsedniški kandidat Pakta za avtonomijo Sergio Cecotti, ki je tudi tekmoval sam, je prejel 4,40 % glasov.

Prodorna zmaga desne sredine in glasovi gibanja 5 zvezd so bili torej eno izmed presenečenj. Druga presenetljiva neznanka je bila volilna udeležba. Na parlamentarnih volitvah je šlo na volišča v Furlaniji Julijski krajini 75,12 % vseh upravičencev, za deželne volitve se jih je po slabih dveh mesecih podalo na volišča 49,61 %, torej 549.390 volivcev izmed skupnih 1.107.415 upravičencev.

(dalje) ➔

← (dalje s prejšnje strani)

Za predsedniške kandidate je oddalo veljavne glasove 537.958, za strankarske kandidate le 422.922 volivcev.

Ta številka pa je bistvena za olajšano izvolitev slovenskega svetovalca, če se posluži pred enajstimi leti uvedenega zadevnega volilnega mehanizma. Kot je znano, ta predvideva možnost, da se stranka, ki je izraz slovenske manjšine, za volitve uradno poveže z drugo stranko. Če sama ne izvoli svojih zastopnikov, a doseže vsaj 1 % glasov, ki so bili veljavno oddani za strankarske liste, »odščipne« stranki, s katero je povezana, če ta seveda koga izvoli, eno svetovalsko mesto.

Slovenski skupnosti, ki se je ponovno povezala z Demokrasko stranko, je to v tretje uspelo in njen dosednji deželni svetovalac Igor Gabrovec je stopil v novi deželni svet. Stranka je po zadnjih, uradnih podatkih prejela 4.895 glasov (1,16 %), Gabrovec v tržaškem okrožju, kjer je bil izvoljen, 1.358 preferenc.

Glavnemu slovenskemu kandidatu na listi Demokraskе stranke, dosedanjemu tržaškemu deželnelnemu svetovalcu Štefanu Ukmarju, pa kljub 1.224 preferencam potrditev ni uspela, kot ni uspela drugim slovenskim kandidatom na levičarskih listah v različnih okrožjih.

Izvolitev pa je uspela tržaškemu slovenskemu predstavniku Severne lige Danilu Slokarju (692 preferenc), ki je zajemal tudi med volivci italijanske narodnosti in se nima za »zamejca«, a je član SKGZ in ima slovensko državljanstvo, njegova stranka pa nima kake organizirane »slovenske komponente«.

V videmskem okrožju je bil na desnosredinski listi Odgovorne avtonomije potrjen Benečan, bivši župan v Podutani Beppino Sibau, ki se ne udelejštuje v krogih zavednih slovenskih Benečanov, a jim tudi ne nasprotuje, govori pa le v domačem narečju, ki ga nima za slovenskega.

Volitve so pokazale na dramatično upadanje zanimanja slovenskega prebivalstva za lastno politično zastopstvo, na vse večjo vpetost v vsedrjavno valovanje trendov tako glede udeležbe kot glede izbir na volitvah, na težave v komuniciranju med ljudmi in politiko, na vztrajno razprševanje slovenskih glasov.

Da smo kaj več zvedeli, kako je šlo s slovenskimi kandidati, smo morali v prvi številki Primorskega dnevnika po volitvah listati do 6. strani, za Radio Trst A pa istega dne, na 1. maj, v osrednjem radijskem dnevniku ob 13. uri izvolitev ali neizvolitev Slovencev, o čemer je prej obširno poročal, že ni bila več novica ... No, to se je v naslednjih poročilih in izdajah popravilo, a kaže na stanje duha v naši skupnosti, ki je na političnem področju vse manj skupnost, subjekt.

Čeprav je bil tržaški Kras dan po volitvah že ves v rdečih prvomajskih zastavah, ne Demokraska stranka ne stranke levo od nje prvič niso izvolile nobenega Slovenca v deželni svet. Na parlamentarnih volitvah pa je bila izvolitev senatorke Tatjane Rojc tokrat pravcati čudež.

Slovenska skupnost je v petih letih za deželne volitve izgubila 536 glasov, kar pa ni odvisno le od nižje udeležbe, saj so se izidi znižali tudi v odstotkih: od 1,36 na 1,16 %.

Kljub bistvenemu uspehu Slovenske skupnosti v novem splošnem političnem okviru je skupnih 4.895 glasov (2.915 v tržaškem, 1.299 v goriškem, 379 v videmskem, 144 v tolmeškem in 158 v pordeonskem okrožju) zgodovinski minimum in hud alarmni zvonec glede nadaljnje učinkovitosti 1-odstotnega praga, če upoštevamo, da je bilo letošnjih volilnih upravičencev, kot rečeno, 1.107.415, volilnih udeležencev pa 549.390 ...

Na obeh prej omenjenih javnih razpravah s sodelavci Mladike je bilo poudarjeno, da nas izkušnje zadnjih parlamentarnih in deželnih volitev opozarjajo, da se vprašanje zajamčenega oz. učinkovito olajšanega zastopstva Slovencev v izvoljenih telesih dramatično postavlja tako zagovornikom samostojnega političnega nastopanja kot zagovornikom vključevanja v vsedrjavne stranke.

Postavljajo se vprašanja naše zavesti; manjšine kot družbenega in političnega subjekta; širjenja volilne baze tudi v kroge, ki ne sodijo v najtrše jedro manjšine; upoštevavanja nezadržnega spreminjanja narodnostne zaznamovanosti naših družin, šol, krajev; iskanja novih zaveznikov v prizadevanjih za narodne in jezikovne pravice tudi zunaj levosredinskih krogov; napak oz. neuspešnosti slovenske stranke; nagovarjanja mladih in prizadevanj za to, da bi ostali v domačih krajih, torej prizadevanj za delovna mesta, gospodarsko in družbeno rast, kar zadeva celotno krajevno prebivalstvo, sredi katerega pa ima naša skupnost še posebne potrebe, nedvomno pa tudi posebno, dragoceno vlogo.

NEZNANA »TRŽAŠKA« KVARNER BANKA

Gregor A. Danev

Uvodno pojasnilo

Preteklo je že kar nekaj časa, odkar je Primorski dnevnik objavil pismo (19. januarja 2018), ki je opozorilo na že skoraj pozabljena, a nikoli pojasnjena ozadja propada TKB. Pismo je brez ovinkov pozivalo upravitelja in generalnega direktorja nekdanje Tržaške kreditne banke Vita Svetino, naj osvetli zgodbo okoli Kvarner banke (v kateri je bil Svetina član nadzornega sveta). 50-odstotno lastništvo te banke je namreč segalo tudi v Trst, a doslej ni bilo nikoli obrazloženo in utemeljeno. To ni storil niti Svetina, niti kdo drug. Ta molk zato zahteva, da se zadeva okoli Kvarner banke čim bolj osvetli, tudi zaradi tesne povezanosti z usodo TKB. Zapis skuša dokumentirati in verodostojno opisati nastanek in zelo uspešen razvoj Kvarner banke ter njeno prodajo. Rekonstrukcija je osnovana na dokumentih, ni pa popolna in je možna tudi kaka netočnost, ker vseh podatkov ni bilo mogoče najti v arhivih in v dokumentih, ki smo jih dobili na vpogled.

Rojstvo Kvarner banke

V devetdesetih letih, ki so bila za naše gospodarstvo in posebej za sistem, ki se je vrtel okoli TKB in okoli Saftija, usodna, beležimo tudi nekaj zgodb, s katerimi doslej še nismo bili seznanjeni. Med njimi je tudi ustanovitev, razvoj in prodaja banke s sedežem na Reki. Zgodba se začne septembra 1993, ko je bila ustanovljena Kvarner banka – Rijeka kot prva hrvaška banka z mešanim kapitalom. Poglejmo najprej, kdo so bili družbeniki novonastale banke (dok. 1):

31,85%: Riječka banka d.d. – Rijeka
14,77%: Transadria d.d. – Rijeka
3,38%: neznani investitor(ji)
50%: SAFTI Spa, FARCO Srl, PRO INVEST Srl, ADRIAIMPEX Spa in CENTRALSPED Srl: vsako podjetje 10% za skupno začetno investicijo 3,8 milijard lir (približno 2 milijona v evrih).

Domnevamo lahko, da navedena podjetja niso razpolagala s tolikšno likvidnostjo, za njimi je po besedah naših virov stala prav TKB, ki je odobrila kredit, in to brez pomislekov. Input naj bi prišel iz samega

segue: Rif. ris. - ulteriori rif. sui principali gruppi assistiti

soluzione politica che faciliterebbe sia il rimborso dei prestiti contratti dagli operatori di quei paesi, sia il finanziamento della ricostruzione post-bellica.

E' pure il caso di accennare alla complessa articolazione del gruppo in discorso (cfr. all. nn. 5 e 6) e all'interesse specifico da questo mostrato per l'offerta di servizi finanziari in Italia, Slovenia e Croazia, grazie alla posizione consolidata nella Banca di Credito di Trieste, nell'Agricola di Gorizia e nella Leasing Spa, nonché per effetto delle recenti acquisizioni di partecipazioni nella Moricum Banka di Ljubljana e nella Kvarner Banka di Rijeka.

A quest'ultimo proposito, si segnala che il 51% del capitale della Moricum (investimento iniziale L. 7,4 mld) è riconducibile a soci italiani - Safti Spa (14,934), AdriaImplex Spa (9,738), Farco Srl (8,764), Infodata Srl (8,764) e Resia srl (8,764) - con azionista di maggioranza relativa sloveno (Ljubljanska Banka, 25,534); del pari, il 50% della Kvarner Banka (investimento complessivo L. 3,8 mld) fa capo alla Safti Spa, Farco Srl, Pro Invest Srl, AdriaImplex Spa e CentralSped Srl, ciascuna con una quota del 10%, con socio di maggioranza croato (Riječka Banka, 32,854).

Da aggiungere che entro la fine del 1994 la Moricum Banka dovrebbe procedere ad un aumento di capitale per dotarsi dei fondi minimi previsti dalla legislazione slovena (l'esborso per l'azionariato italiano ammonta a L. 3,2 mld); anche la Kvarner Banka ha in corso un cospicuo incremento dei mezzi propri, destinato al potenziamento dell'assetto organizzativo da completarsi entro il dicembre del corrente anno, cui i soci italiani dovrebbero partecipare con esborso per circa L. 4,1 mld.

Sta di fatto che il gruppo Safti - del quale tra l'altro non è mai stato reso pubblico il bilancio consolidato - nel 1992 e nel 1993 ha conseguito risultati economici negativi, che hanno riguardato gran parte delle società partecipate, rispettivamente per circa L. 10 mld e L. 9,7 mld, in presenza di risultati operativi negativi nel 1992 per circa L. 6 mld e positivi nel 1993 per L. 6,6 mld, a fronte di un fatturato di L. 446 mld ('92) e L. 474 mld ('93) (cfr. all. n. 7):

Si segnalano per entità, in particolare, le cospicue perdite di L. 574 mld e L. 3 mld denunciate dalla E.S.T. - 272 Spa (società editrice fino al 1992 del quotidiano di lingua slovena di Trieste "Primorski Dnevnik" e successivamente impegnata nell'attività di trading), quella di L. 2,1 mld e L. 3,5 mld della P.R.A.E. Spa (società che ha preso in affitto dalla E.S.T. la testata Primorski e che pubblica in contemporanea in Slovenia il quotidiano Republika), nonché quelle di L. 479 mln e di L. 683 mln della Benedil Srl (impresa di costruzioni per la quale la Safti spa presta garanzie per L. 925 mln).

Le negative risultanze economiche hanno ulteriormente indebolito la struttura patrimoniale delle aziende del gruppo e, per alcuni casi, hanno fatto emergere nel 1993 patrimoni netti negativi (P.R.A.E. Spa - L. 4,2 mld, Benedil srl - L. 480 mln e

per copia conforme

IL DIRETTORE

IGNESIO

PARTE RISERVATA ALL'ISPETTORATO VIGILANZA

Dok. 1

vodstva TKB. Opozoriti velja, da je bila TKB leta 1993 v že precej zaskrbljujočem stanju in jo je bremenila tudi ustanovitev Noricum banke v Ljubljani s 7,4 milijarde lir. Ustanovitvena podjetja Noricum banke so bila Safti Spa, Adriaimpex Spa, Farco Srl, Infordata Srl in Resim Srl. Noricum banka ni imela dolgega življenja, saj je bila 31. 12. 1996 priključena Banki Celje d.d. (dok. 2)

Opazovalec si na tem mestu lahko zastavi vprašanje: zakaj sta SAFTI in TKB, oziroma njuna vodilna predstavnika Darij Zuppin in Vito Svetina, ki sta načevala vsemu zamejskemu družbenemu gospodarstvu, odločila, da je potrebno s tržaškimi fondi ustanoviti banko na Hrvaškem? Čudno je tudi, da je bila glavni partner pri tem projektu prav Riječka banka – Rijeka, ki najbrž ni imela interesa, da si ustvarja konkurenco doma.

Dok. 2

STATUSNE SPREMEMBE SLOVENSКИH BANK IN HRANILNIC V OBDOBJU 01.01.1996 - 30.06.1997

BANKA OZ. HRANILNICA	STATUSNA SPREMEMBA	DATUM SPREMEMBE
1 Ljubljanska banka-Posavska banka Krško d.d.	Pripojitve k Novi Ljubljanski banki d.d., Ljubljana	01.04.1996
2 Hranilnica Hmezd Agrina Žalec d.o.o.	Pripojitve h Komercialni banki Triglav d.d.	03.07.1996
3 Hranilnica Val d.o.o. Izola	Pripojitve h Komercialni banki Triglav d.d.	04.07.1996
4 Komercialna banka Triglav d.d.	Začetek likvidacijskega postopka	05.07.1996
5 Komercialna banka Triglav d.d. - v likvidaciji	Začetek stečajnega postopka	27.12.1996
6 Banka Noricum d.d. Ljubljana	Pripojitve k Banki Celje d.d., Celje	31.12.1996

»Navedena podjetja niso razpolagala s tolikšno likvidnostjo, za njimi je po besedah naših virov stala prav TKB, ki je odobrila kredit, in to brez pomislekov.«

In če se ustanovitev Noricum banke uokvirja v takratno strategijo SAFTI/TKB za prodor v Slovenijo, tega ne moremo trditi za Hrvaško. Ustanovitev Kvarner banke je gotovo odgovarjala drugačnim kriterijem ali špekulacijam.

To dejstvo se je kaj kmalu izkazalo: 50-odstotni delež glavnice Kvarner banke že dve leti kasneje ni več pripadal navedenim podjetjem skupine SAFTI, pač pa podjetju **Adria Consulting Srl** iz Trsta (dok. 3 in 4). In spet se tu vsiljuje vprašanje: če je bila za navezo SAFTI/TKB banka na Reki leta 1993 potrebna, zakaj sta jo ustanovi že po dveh letih prodali? Po kakšni ceni? Je bil

31.12.1994

B. ZOTTI - R. FERRATO - P. BOSCHIO - M. MARINOTTO
 ASSOCIAZIONE PROFESSIONALE
 Via Trento, 16 - 34134 TRIESTE
 C.F. e P. IVA 00757100328

ADRIA CONSULTING - S.r.l.

con sede in Trieste, via Trento, 16 e capitale sociale di Lire 20.000.000 l.v. - n° 12755 del Reg. Soc. Trib. di Trieste

VERBALE DI ASSEMBLEA GENERALE ORDINARIA

Il giorno cinque del mese di luglio dell'anno millenovecentonovantacinque (05.07.1995) alle ore 12 l'amministratore unico ed i soci rappresentanti la totalità del capitale sociale, presenti presso la sede sociale, si costituiscono in assemblea generale in seconda convocazione essendo andata deserta la prima indetta per la stessa ora e nello stesso luogo il giorno 29 giugno 1995 per discutere e deliberare sul seguente ordine del giorno:

- Presentazione del bilancio sociale al 31 dicembre 1994

Assume la presidenza dell'assemblea, e per statuto sociale l'amministratore unico signor Paolo Marsi il quale, dopo la designazione del dott. Sergio Zotti alla funzione di segretario, e preso atto dell'esplicita dichiarazione di tutti i presenti di essere sufficientemente informati sugli argomenti posti all'ordine del giorno, apre i lavori assembleari ricordando preliminarmente ai presenti i motivi per i quali è stata deliberata la convocazione dell'assemblea generale annuale entro il termine massimo dei sei mesi dalla chiusura dell'esercizio prevista dal codice civile e dallo statuto sociale, tra l'altro per poter dare la possibilità all'assemblea di deliberare sul futuro della società che in quel momento stava per dar corso, come in effetti ha poi dato corso, ad una rilevante operazione finanziaria. Il presidente continua la sua esposizione comunicando ai presenti che la società ha trovato interessante e conveniente l'acquisizione di una rilevante partecipazione al capitale sociale della Kvarner Bank di Fiume e sull'opportunità dell'operazione chiede il conforto di una delibera assembleare.

Si accende sull'argomento un'approfondita discussione in conclusione della quale l'assemblea, ricevuti dal presidente tutti i chiarimenti richiesti, ne approva all'unanimità la condotta e le decisioni.

A questo punto, risultando esaurito l'ordine del giorno e nessuno più chiedendo la parola, il presidente dichiara chiusa l'assemblea alle ore 13, previa stesura, lettura ed approvazione del presente verbale.

IL SEGRETARIO
Sergio Zotti

IL PRESIDENTE
Paolo Marsi

Dok. 3

Dok. 4

ADRIA CONSULTING S.R.L.

III. Attività finanziarie

Saldo al 31/12/1995	LIR	6.155.068.000
Saldo al 31/12/1994	LIR	-
Variazioni	LIR	6.155.068.000

Descrizione	31/12/1994	Incrementi	Decrementi	31/12/1995
In imprese controllate				6.155.068.000
In imprese collegate				
In imprese controllanti				
Altre partecipazioni				
Azioni proprie				
Altri titoli				

Dok. 5

ADRIA C. COPIA per il TRIBUNALE

(COPIA)

N.RO DI REP. 33256 N.RO DI RACC. 1932.
ATTO COSTITUTIVO DI SOCIETA' A RESPONSABILITA' LIMITATA
 Repubblica Italiana

L'anno millenovecentonovantaquattro, il giorno ventisette del mese di giugno

27 giugno 1994

in Trieste, nel mio studio al civico numero 13 di Via San Nicolò.

Davanti a me Dottoressa DANIELA DADO, Notaio in Trieste, iscritto nel Collegio Notarile di questa città,

sono comparsi i Signori:

- 1) Dottor SERGIO ZOTTI.
- 2) PAOLO MARSÌ.

Detti comparenti, cittadini italiani, dell'identità personale dei quali io Notaio sono certo e che rinunciamo, d'accordo tra di loro e con il mio consenso, all'assistenza dei testimoni, mi richiedono di ricevere nei miei rogiti il seguente:

ATTO COSTITUTIVO DI SOCIETA' A RESPONSABILITA' LIMITATA

Articolo 1 - Viene costituita tra i Signori SERGIO ZOTTI e PAOLO MARSÌ una Società a responsabilità limitata sotto la denominazione:

"ADRIA CONSULTING S.r.l."

Registrato a TRIESTE
 Il 30.06.94
 N. 688
 Serie IV
 Esatto Lire 201800

SAFTI proda svoj delež Kvarner banke podjetju Adria Consulting Srl.

Po kakšni ceni in s kakšnim denarjem je Adria Consulting Srl leta 1995 kupil od skupine SAFTI 50-odstotni delež Kvarner banke, če so do takrat lastniki vplačali samo 30 odstotkov glavnice? Očitno si je Adria Consulting priskrbel *ad hoc* financiranje. In kdo je bil posojilodajalec? Kdo drug kot ... TKB! V »Dopolnilni noti« bilance za leto 1995 najdemo namreč v aktivih pod postavko »Imprese controllate« (*rectius*: »collegate« in pozneje »sottoposte ad influenza notevole« oziroma v slovenščini »odvisna podjetja« – točneje: »povezana« in pozneje »podvržena znatnemu vplivu«) znesek **6.155.069.090 lir** (dok. 4), kar očitno predstavlja ceno za nakup. Ta

kupoprodajni znesek nakazan v korist petim podjetjem SAFTI na njihove račune pri TKB? In še glavno vprašanje: kdo je pravzaprav bil Adria Consulting Srl, kdo je bil lastnik?

Začnimo z zadnjim vprašanjem. Odgovor dobimo v dokumentih, deponiranih v Tržaški trgovinski zbornici. Podjetje Adria Consulting Srl je bilo ustanovljeno junija 1994 v Trstu s kapitalom 20 milijonov lir (vplačane so bile sicer samo 3/10 kapitala, se pravi 6 milijonov lir). Ustanovitelja sta bila komercialist Sergio Zotti z deležem 1 milijon lir in upokojenec Paolo Marsi z deležem 19 milijonov lir, ki je bil tudi upravitelj (»amministratore unico«) (dok. 5).

Pri tem takoj naletimo na prvo nenavadnost. Komercialist (z minimalno participacijo) in upokojenec ustanovita podjetje za svetovanje na področju zavarovalništva, prevozov, financ, upravljanja in podjetništva, prevzemanja participacij v družbah s podobnimi nalogami (Statut, 4. člen. V izvorniku: »la consulenza nel campo assicurativo, trasporti, finanziario, amministrativo ed aziendale, l'assunzione di partecipazioni di Società aventi oggetto analogo...«). (dok. 6)

Že na prvi pogled je očitno, da ustanovitelja ne bi mogla biti kos zastavljenim ciljem družbe, niti nista imela nobenega sodelavca, ki bi to lahko bil. Podjetje Adria Consulting ni imelo uslužbencev, razen v letu 1996, ko je imelo enega. To pa je nedvomno bil le navaden uradnik, saj so stroški zanj znašali le 17,7 milijonov lir.

znesek je ostal nespremenjen v vseh naslednjih bilancah, le ko je začel veljati evro, je bil preračunan v novo valuto in je znašal **3.178.828 evrov**. V pasivi je bil pod postavko »Debiti verso banche« (»Dolgovi do bank«) zapisan znesek 6.345.838.526 lir (torej le malo več od same nakupne cene). Da je bila banka upnica res TKB potrjuje »Dopolnilna nota« bilance za leto 1996, kjer so zapisali »... debito di finanziamento verso la Banca di Credito di Trieste, utilizzato per l'acquisto delle partecipazioni iscritte nell'attivo circolante« (... dolg do Tržaške kreditne banke za financiranje, ki je bilo uporabljeno za

Dok. 6

ALLEGATO A

Al N. di Rep. 33256/1932

STATUTO

DENOMINAZIONE - SEDE - OGGETTO - DURATA

Articolo 1 - E' costituita una Società a responsabilità limitata sotto la denominazione

"ADRIA CONSULTING S.r.l."

Articolo 2 - La sede della Società è in Trieste, Via Trento numero 16.

La Società potrà istituire sedi secondarie, succursali, agenzie, filiali e rappresentanze anche in altre città italiane od estere.

Articolo 3 - Il domicilio legale dei soci per i rapporti con la Società è quello risultante dal Libro Soci.

Articolo 4 - La Società ha per oggetto la consulenza nel campo assicurativo, trasporti, finanziario, amministrativo ed aziendale, l'assunzione di partecipazioni di Società aventi oggetto analogo od operanti nei settori assicurativo, trasporti, finanziario, amministrativo ed aziendale, con esclusione di tutte le attività di assistenza e consulenza vietate dalla Legge 23 novembre 1939 numero 1815 ed altre norme.

D) Debiti

Saldo al 31/12/1995	Lit	6.198.616.654
Saldo al 31/12/1995	Lit	6.351.187.471
Variazioni	Lit	(152.570.817)

I debiti sono valutati al loro valore nominale e la scadenza degli stessi è così suddivisa.

Descrizione	Entro 12 mesi	Oltre 12 mesi	Oltre 5 anni	Totale
Debiti verso banche	6.161.353.828			6.161.353.828
Debiti verso fornitori	28.215.253			28.215.253
Debiti tributari	1.861.391			1.861.391
Debiti verso istituti di previdenza	4.665.101			4.665.101
Altri debiti	12.821.091			12.821.091
	6.198.816.654			6.198.816.654

I debiti verso banche comprendono sia gli anticipi in conto corrente che il debito di finanziamento verso la Banca di Credito di Trieste, utilizzato per l'acquisto delle partecipazioni iscritte nell'attivo circolante.

Gli altri debiti sono costituiti in via esclusiva da debiti verso il personale.

»Očitno si je Adria Consulting priskrbel *ad hoc* financiranje. In kdo je bil posojilodajalec? Kdo drug kot ... TKB!«

nakup participacij zabeleženih v tekoči aktivih) (dok. 7).

Na tej točki je nujen krajši povzetek: komaj ustanovljenemu podjetju z minimalno glavnico 20 milijonov lir (pri čemer so lastniki vplačali komaj 6 milijonov lir) je TKB odobrila financiranje za približno **6,2 milijard lir** za nakup 50% delnic Kvarner banke.

Naslednje, naravno vprašanje je seveda, kako si je TKB zagarančila tako visoko naložbo? Z zastavitvijo kupljenih delnic, kot se pri takih poslih obvezno dogaja? V dokumentih, deponiranih v Tržaški trgovinski zbornici, ni o tej zastavitvi delnic ne duha ne sluha. Zanimivo bi bilo razpolagati z zapisniki sej Upravnega sveta TKB, a to je danes skoraj nemogoče, ker je s prisilno likvidacijo vsa dokumentacija prešla v roke Banke Italije. Iz poznejšega razvoja dogodkov bomo razumeli, da te garancije TKB sploh ni zahtevala. Podjetje Adria Consulting je torej res uživalo veliko naklonjenost banke TKB. Ne smemo pozabiti, da je bil leta 1995 Vito Svetina še vedno član Upravnega sveta in njen generalni direktor.

Kronologija sprememb na podjetju Adria Consulting

15. aprila 1996 je prišlo do spremembe v lastništvu podjetja Adria Consulting Srl. Gospa Maria Sossi, uradnica po poklicu, je od prejšnjih delničarjev prevzela večji del podjetja: odkupila je celotni delež komercialista Zottija ter delež 5 milijonov lir (od skupno nominalnih 19) upokojenca Marsija. Kupoprodajna cena

Številne spremembe pri Adria Consultingu

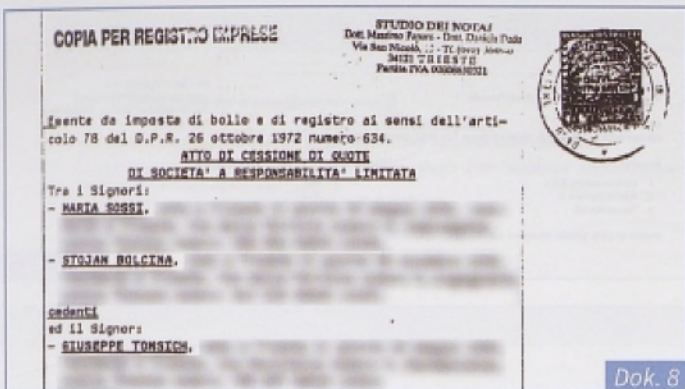
Kdo se je profesionalno posvečal izvrševanju nakazanih nalog v okviru podjetja Adria Consulting, ki je bil 50-odstotni lastnik Kvarner banke? Vprašanje je relevantno, posebej če upoštevamo, da je od ustanovitve večkrat zamenjalo vodstveni in lastniški vrh ter sedež. Poglejmo v kronološkem vrstnem redu:

- 1) lastniki: Sergio Zotti in Paolo Marsi, Maria Sossi, Maria Sossi in Stojan Bolcina, Giuseppe Tomsich, Giuseppe Tomsich in Victor Tomsich, FIN TREND d.o.o.;
- 2) upravitelji: Paolo Marsi, Maria Sossi, Giuseppe Tomsich, Victor Tomsich, Suadam Kapič, Tomaž Jančar, Tomaž Rogelj, Boris Zakrajšek;
- 3) uradni sedež: Ulica Trento, 16; Ulica Ghega 2; Ulica Valdirivo, 6; Ulica Dante 5.

Spremembe so zadevale tudi glavnico in pravno obliko podjetja: leta 2001 se je glavnica povečala na 100.000 evrov, spremenila se je tudi oblika družbe, ki se je iz družbe z omejeno odgovornostjo (Srl) spremenila v delniško družbo (Spa). Leta 2007 je omenjena družba spet postala d.o.o.

Podjetje Adria Consulting Srl pa je izkazovalo tudi dve konstanti:

- bilo je lastnik 50-odstotnega deleža Kvarner banke vse do trenutka, ko so to banko kupili Avstrijci leta 2006;
- do takrat je bil stalni zastopnik tržaškega lastništva v vodstvenih organih Kvarner banke Vito Svetina.

je znašala torej 1,8 milijona lir (vplačanih je bilo še vedno samo 30 odstotkov glavnice).

Še istega leta, 25. oktobra, je gospod Marsi prodal še preostali delež podjetja gospe Marii Sossi in inženirju Stojanu Bolcini. Kupnina za vsakega od njiju je znašala 7 milijonov lir. Gospa Sossi je postala upraviteljica podjetja. Zanimivo, da sta bila nova lastnika mož in žena, slovenska zakonca z Opčin. To pomeni, da je postalo Adria Consulting Srl družinsko podjetje, ki pa je bilo lastnik kar 50 odstotkov Kvarner banke!

Lastništvo se kar nekaj let ni spremenilo, dokler ni 2. septembra 1999 **Giuseppe Tomsich**, lekarnar in podjetnik, odkupil celotno glavnico (20 milijonov lir) od Marie Sossi in Stojana Bolcine (kupo-prodajna cena 250 milijonov lir) in tako postal tudi upravitelj podjetja (dok. 8).

Povedati velja, da je bila družina Tomsich s podjetjem Concordia Srl leta 1993 glavni posamični delničar TKB z 157.500 delnicami (4,5% glavnice), ki jih je plačala približno 2,5 milijarde lir (1,3 milijona

evrov). Naslednje leto je družina Tomsich v delnice TKB investirala še dodatno 1,2 milijarde lir (619.000 evrov): skupno približno 2 milijona evrov (tako Vojmir Tavčar v knjigi Polom, str. 61, dok. 9). Concordia Srl, največji realni delničar TKB ob njenem stečaju, je torej leta 1999 postalo – čeprav ne z istim imenom – skoraj večinski delničar (50%) Kvarner banke.

S tem prehodom so se lastniške spremembe zaustavile do leta 2007. Edina manjša sprememba se je zgodila leta 2001 (občni zbor delničarjev dne 12. julija 2001) ko se je edinemu lastniku, Giuseppeju Tomsichu, pridružil sin Victor. Istočasno se je spremenila tudi pravna oblika podjetja Adria Consulting in povečala se je njegova glavnica. Podjetje je postalo delniška družba (Spa) in glavnica je narasla na 100.000 evrov. V lastništvo je, kot rečeno, vstopil **Victor Tomsich**: na ime Giuseppe Tomsich je bilo vpisanih 97.000 delnic, na ime Victor Tomsich 3.000 delnic. Velja izpostaviti, da je bil povešek glavnice večinoma izvršen brezplačno z uporabo rezerv (72.700 evrov), vplačanih je bilo dejansko samo 16.900 evrov (dok. 10).

Dok. 9

POSIZIONAMENTO SUL MERCATO (punti vendita, quote di mercato, prospettive di sviluppo)

La rete distributiva (n. 4 sportelli, oltre alla Sede) offre modesti apporti in termini di volumi operativi. Ciò è ascrivibile al fatto che gran parte degli operatori economici italo-sloveni - segmento precipuo della banca - gravita sulla piazza di Trieste, dovendo usufruire di servizi specializzati sull'estero.

- ASSETTO PROPRIETARIO, COLLEGAMENTI PARTECIPATIVI E FINANZIARI

La Banca di Credito di Trieste, costituita nel 1957 - in applicazione del "Memorandum di Londra" siglato dagli Stati Uniti, dal Regno Unito, dall'Italia e dalla Jugoslavia - su iniziativa di 20 soci promotori appartenenti alla comunità slovena triestina, ha iniziato ad operare il 5 settembre 1959 con un capitale sociale di L. 600 milioni.

Il capitale è detenuto da 391 soci, di cui 376 persone fisiche intestatarie di circa l'87%.

I 31 soci con interessenze superiori all'1% coprono il 61% circa del capitale, mentre gli azionisti intestatarie di quote superiori al 2% (n. 6) - di seguito riportati - ne posseggono il 19% circa:

	n. azioni	% partecipaz.
- Concordia Srl	157.500	4,500
- Polojaz Libero	157.087	4,488
- SAFTI Spa	104.828	2,995
- Zuppin Dario	83.304	2,380
- Kalli Carlo	83.083	2,374
- Svetina Vito	78.894	2,257
	664.796	18,994

Administratore Unico e Consiglio di Amministrazione, ed altre di minor rilievo.

Si addiverrà anche alla nomina del Collegio Sindacale siccome previsto per legge.

L'aumento del capitale sociale - previa sua conversione in Euro - sino ad Euro 100.000 (centomila) verrà sottoscritto e immediatamente liberato dal Socio dott. GIUSEPPE TOMSICH sino ad Euro 97.000 nel mentre la quota di nominali Euro 3.000 verrà sottoscritta dal Signor TOMSICH VICTOR, all'uso oggi presente.

L'aumento di capitale verrà attuato:

A. in linea gratuita per l'importo di Euro 72.700 (pari a Lire 140.766.829) utilizzando a tale fine la riserva di utilità allibrata nella situazione patrimoniale della Società al 30 giugno 2001, sotto la voce "riserva straordinaria" per Lire 141.801.559, riserva disponibile a norma di legge ed evidenziata nella situazione patrimoniale della Società rilevata al 30 giugno 2001 che viene allegata sub A) al presente verbale;

B. a pagamento per l'importo di Euro 16.900 (pari a Lire 32.722.963), che verrà sottoscritto per Euro 13.900 dal socio dottor GIUSEPPE TOMSICH e per Euro 3.000 dal Signor TOMSICH VICTOR.

L'Administratore Unico attesta infine che il capitale sociale è per intero sottoscritto e versato nella sua attuale consistenza di Lire 20.000.000 (ventimilioni), per cui nulla osta al suo aumento, previa conversione in Euro, ed invita quindi l'assemblea a voler deliberare sul primo punto posto all'Ordine del Giorno.

"L'assemblea, recepita la proposta dell'Organo di Amministrazione, ad unanimità di voti

delibera:

1. in conformità al disposto dell'art. 17 del d.lgs. 24 giu-

Dok. 10

ADRIA CONSULTING S.P.A.

dal Presidente:

- a riserva legale: euro 5.340,82;
- a riserva straordinaria: euro 101.455,07.

Prende la parola l'Amministratore Unico, dott. Giuseppe Tomsich, il quale rassegna le proprie dimissioni ritenendo necessario il proseguimento della gestione sociale un organo amministrativo formato da più componenti.

L'assemblea sentite le motivazioni dell'Amministratore Unico e ringraziandolo per l'attività fin qui svolta decide di nominare un Consiglio di Amministrazione formato da tre membri:

- sig. Giuseppe Tomsich,
- sig. Victor Tomsich,
- sig. Suadam Kapič,

Dopo di che null'altro essendovi a deliberare, e nessun altro chiedendo la parola, la seduta è tolta alle ore 13.30, previa lettura e unanime approvazione del presente verbale.

Il Segretario

Il Presidente

Dok. 11

»Dotedanjega upravitelja je zamenjal Upravni svet leta 2003: imenovani so bili Giuseppe Tomsich, Victor Tomsich in ... Suadam Kapič.«

Na istem občnem zboru (leta 2001) so delničarji spremenili ustanovni akt, ki je po novem predvidel možnost uvedbe upravnega sveta (s tremi do sedmimi člani) ter uvedbo nadzornega sveta. Nadzorniki so bili tudi takoj imenovani, medtem ko je dotedanjega upravitelja (Giuseppeja Tomsicha) zamenjal Upravni svet leta 2003: imenovani so bili Giuseppe Tomsich, Victor Tomsich in ... **Suadam Kapič** (dok. 11).

Suadama Kapiča ni potrebno posebej predstavljati, saj je bil tudi on, tako kot Vito Svetina, dobro poznan. Z Borisom Pericem je bil predstavnik mlajše generacije vodstvene ekipe zamejskega družbenega gospodarstva. Kapič in Peric sta tako rekoč bila bodoča Zuppin in Svetina. Kapiča bomo še večkrat srečali v pripovedi te zgodbe. Peric pa se je, po krachu TKB, kot Goričan vrnil na Goriško in tam postal prvi mož KB 1909. Žal o tej zgodbi ravno v teh mesecih veliko beremo.

Kapič je očitno leta 2003 spet vzpostavil stik s Svetino in premostil fazo, o kateri je govoril v svojem pričevanju na sodišču 2. julija 1999: »... sem po zlomu banke povsem prekinil odnose s Svetino. Z njim se nisem srečal in nisem slišal že poldrugo leto«. (Polom, str. 291)

PORE BANKE

Uprava
Anton Butarac – predsjednik, Goran Ramaša

Nadzorni odbor
Nikola Petković – predsjednik, Mirjana Petković, Ivan Pripil, Marjan Kjužariček, Vito Svetina

Dioničari

	Udeležba u temeljnem kapitalu (%)
1. Adriac consulting S.R.L.	50,0
2. Rječica banka d.d.	31,9
3. Transacria d.d.	14,8

Revizor za 1999. godinu: Ite nova d.o.o., Rijeka

PORE BANKE IZ OBLASTI ZAPOSLENIH

KVARNER BANKA d.d.

Mjlekarski trg 3, 51000 Rijeka
Telefon 051/353-555
Telefaks 051/353-566
VBB 2468001
www.kvarnerbanka.hr

Dioničari

	Udio u temeljnem kapitalu (%)
1. BKZ Bank AG	95,62

Revizor za 2005. godinu:
KPMG Croatia d.o.o., Zagreb

Uprava
Goran Ramaša – predsjednik, Milivoj Debelić

Nadzorni odbor
Marjan Kjužariček – predsjednik, Vito Svetina, Mirjana Petković, Dušan Todorović, Giuseppe Tomsich

Kot že vemo, je Adria Consulting, največjega delničarja Kvarner banke, v vodstvenih organih Kvarner banke zastopal Vito Svetina kot član nadzornega sveta. V začetnem obdobju je bil v nadzornem svetu banke prisoten Suadam Kapič, ki pa je na položaju ostal le nekaj let, dokler se ni odselil v Afriko. Vito Svetina pa je, kot že rečeno, ostal član nadzornega sveta **Kvarner banke** tudi, ko je lastništvo 50-odstotnega deleža prešlo od skupine SAFTI na Adria Consulting in še dlje vse do leta 2006 (torej deset let po krachu TKB), ko je bila banka prodana (leta 2005 se mu je v nadzornem svetu pridružil Giuseppe Tomsich) (dok. 12 in 13).

Če je povezava SAFTI-Svetina povsem logična, kakšna je povezava Svetina-Adria Consulting? V nobenem dokumentu ne najdemo te povezave. Iz povedanega (figure dveh ustanoviteljev, zaporedne lastniške spremembe, profesionalni liki oseb, ki so se zvrstile v lastništvu, odobritev kredita za nakup Kvarner banke, njegovo nezavarovanje, vstop v lastništvo družine Tomsich), lahko nastane vtis, da številni posamezniki, ki se tukaj pojavljajo, izpadejo kot slamnati možje. In kdo je bil ves čas prisoten in ostal prisoten do prodaje banke? Nadzornik Vito Svetina.

Kaj ko bi bil vsa ta leta *deus ex machina* podjetja Adria Consulting prav Vito Svetina? V tem smislu je zelo pomenljivo dejstvo, da je ob krizi **TKB osebno** lahko ponudil hranilnici Cassa di Risparmio di Trieste banko na Reki (Polom, str. 213). Je bil torej on realni *dominus*?

Partikel | Dnevnik | Moji poslojci | MojeDienke.com | Dnevnik | HR | GORANSKI oditek

TKBA-P-A : Promjena dioničara
 (Banka: TRŽAŠKA (2007) Prilog: azmo datumi s promjenama)

1. Ograničenje priloga na zadnjih mjesec dana
 Servis potpisnici imaju mogućnost priloge prerojena dioničara starih od mjesec dana.
[Poznat više o servisu](#) | [arostelaki.se](#)

STANJE 2017	TI: 13.03.17		
NO	Dioničar	Broj	%
1.	SIVINA VITO	400	13,22%
2.	GIPOVI STEFANO	400	13,22%
3.	TRAMBI BORJAKA	200	6,61%
4.	ŠUREVIĆ DRAGICA	180	5,79%
5.	DODIĆ DRAGAN	180	5,79%
6.	DODIĆ MIRO	120	3,87%
7.	ROŠČIĆA VILJAM	112	3,70%
8.	DODIĆ UVAJ	112	3,70%
9.	JAROSLAVA BARBARA	100	3,21%
10.	BEFELDIĆ NEVAH	900	2,91%
	UKUPNO	3.072	91,88%

Zadnji datum naplate dionice: 28.03.2017 (nema promjena).
 Nema promjena dionice od datuma: 12.03.2018.
 Navedeni podaci o dioničarima su 342 dionice (stavka) stavka 13.03.17, 19:00:18.

Partikel kao "Viter" koji se može potpisati razni dionici, možda odnosi na drugu osobu ili na osobu koja je također potpisala za sve dionice. Navedeni podaci odnose se na dionice koje su izdane u skladu s pravilima dionice.
 Podaci se uključuju isključivo za registrirane dionice. Podaci su isključivo za dionice koje su izdane na dan 13.03.2017. (1. radi čitav razlog dionice izdane).
 Navedeni podaci: Središnje kreditno agencije dionice d.d. Podaci o dioničarima su isključivo izborni i posrednici s njima rješavaju ugovore, medije, štednja kreditno agencije dionice d.d. sa svim u skladu s pravilima, uključujući i posrednik.

Copyright © 2004-2018 UICEL.hr/Finija Kontakt: 01

Dok. 14

Vito Svetina, ki je po svojem odstopu v TKB (decembra 1995) popolnoma izginil s tržaškega javnega prizorišča, je bil, kot je razvidno, še vedno aktiven tako v Trstu kot na Reki, in ne samo. V tistem obdobju se njegovo ime pojavlja tudi v Istarski kreditni banki – Umag, kjer je bil (in še danes je) glavni delničar v kategoriji prednostnih delnic: v svoji lasti ima 13,22% vseh takih delnic. Glede Istarske kreditne banke je zanimivo ugotoviti, da je imela v preteklosti med glavnimi delničarji prav SAFTI (7,6% glavnice); leta 2000 je SAFTI prepustila svoj delež podjetju MEDIAS Spa Gorica; leta 2003 pa je isti delež pripadal KB 1909; v letu 2005 je spet prešel na MEDIAS Spa, ki ga je dokončno prodal zavarovalnici Assicurazioni Generali Spa iz Trsta. Nekoliko čudno izzveni ta prodaja prestižne in dobro obetajoče bančne participacije. Ali se je morda že leta 2005 občutila likvidnostna stiska v grupaciji KB 1909? (dok. 14)

Uspešno poslovanje Kvarner banke

Prva leta poslovanja Kvarner banke (1995–1999) so bila zelo uspešna. Že v bilanci za leto 1997 (v prejšnjih bilancah tega podatka ne najdemo) zasledimo, da je bilo čisto premoženje vredno kar 57.367.567 kun (približno 8 milijonov evrov). Pozitivni rezultati so omogočili, da so 31. 12. 1999 izpeljali povečanje glavnice z 21.940.000 kun na 60.000.000 kun. Iz razpoložljivih dokumentov ne

vemo, če znesek 21,9 milijonov kun odgovarja začetni investiciji glavnice ali pa so delničarji še kaj doplačali, kljub temu pa preseneča ugotovitev, da je Banka v šestih letih več kot podvojila svojo glavnico, ne da bi delničarji vplačali niti ene kune!

Začetna investicija Saftijevih družb v višini 2 milijonov evrov (septembra 1993) je 31. decembra 1999 veljala kar 4 milijone evrov (+ 100%)! Enak rezultat so seveda dosegli tudi ostali delničarji: Riječka banka, Transdrija ter lastniki preostalih 3,38% delnic.

Levo: Vito Svetina (drugi z leve) na izrednem občnem zboru TKB 5. maja 1995 (Odssek za zgodovino in etnografijo Narodne in študijske knjižnice, Fototeka, TKB - občni zbori in obletnice, avtor Davorin Križmančič - Kroma)

desno: pročelje bivše poslovalnice TKB na ul. Filzi v Trstu

Gre za izredne rezultate, zlasti če upoštevamo hrvaško ekonomsko stanje, ki je v tistih letih doživljalo precej težav. Zanimivo bi bilo primerjati dosežke Kvarner banke z dosežki, ki jih je beležil celotni hrvaški bančni sistem.

Kvarner banka pa je vseskozi rasla. V prvih letih celo bolj kot po letu 2000. Od začetnih 21,9 milijona kun, ki jih beležimo konec leta 1997 (v prejšnjih bilancah ni podatkov, ki bi nam pomagali pri primerjavi), do približno 63 milijonov kun ob koncu leta 2000 znaša razlika 41,1 milijonov. To pomeni, da je povprečna letna rast čistega premoženja v tem prvem obdobju znašala 5,88 milijonov kun.

V naslednjem obdobju, od 1. 1. 2001 (premoženje vredno 63 milijonov kun) do 31. 12. 2005 je premoženje zraslo do vsote približno 73 milijonov kun – je torej razlika 10 milijonov kun. To se pravi, da je povprečna letna rast čistega premoženja znašala 2 milijona kun. Človek bi pričakoval, da bodo pozitivni rezultati v nadaljevanju rasli še bolj skokovito, ker je znano, da je vsak začetek težaven. Pri Kvarner banki pa to pravilo ni veljalo.

Vzporedno z zelo dobrimi rezultati banke je bilo nadvse pozitivno tudi poslovanje Adria consulting, saj je bila Kvarner banka edina njegova aktivnost. Banka je vedno izplačevala nezanemarljive dividende. V letih med 1996 in 1999 je podjetje Adria Consulting vnovčilo kar 1.171.281.572 lir (604.916 evrov); v letih med 2001 in 2006 pa 1.131.972 evrov.

Izmed bilančnih postavk je vredno izpostaviti postavko zaslužkov od finančnih operacij (»Profitti da operazioni finanziarie«), ki prinaša sledeče zneske:

leta 1998: 233.387.704 lir,
 leta 1999: 229.690.707 lir,
 leta 2000: 229.690.708 lir,
 leta 2001: 229.690.708 lir;
 skupno: 922.459.827 lir (476.167 evrov).

Ker ni drugih informacij glede tega pomembnega zaslužka (skoraj pol milijona evrov), bi tudi za to bila potrebna osvetlitev, za kaj pravzaprav je šlo.

Leto 1999 je bilo za Adria Consulting pomembno ne samo zaradi novega lastništva, temveč tudi zaradi ključne zamenjave v nekaterih bilančnih postavkah. In tu se moramo spet vrniti na TKB, ki je šla v stečaj novembra 1996. Dolg, ki ga je imelo podjetje Adria Consulting do TKB v višini vsaj 6.155.069.090 lir (nakupna cena 50% Kvarner banke), sta likvidatorja Lener in Zanzi prodala

družbi **Società Gestione Crediti S.A. (SGC S.A.)** iz San Marina. Prav ta prodaja priča, da kredit ni bil zavarovan z zastavitvijo delnic Kvarner banke, ker sta ga likvidatorja vključila v postavko »attivi anormali – incagli e sofferenze« (»problematična aktiva – težko izterljive in zamrznjene terjatve«). Do tega verjetno ne bi prišlo, če bi likvidatorja razpolagala z zastavitvijo delnic Kvarner banke. SGC S.A. je bila factoring družba, ki je torej kupila kredit TKB do družbe Adria Consulting Srl in bi gotovo zahtevala čim prejšnjo poravnavo, za katero pa podjetje ni imelo razpoložljivosti. Potrebno je bilo dobiti nov vir financiranja.

»Že prej pa smo uvideli, da je bil realni akter vsega dogajanja Vito Svetina. On je imel precej več možnosti in poznanstev za doseg milijardne rešitve.«

Najti rešitev za ta problem gotovo ni bilo v dometu formalnih lastnikov podjetja, uradnice Marie Sossi in njenega moža, inženirja Stojana Bolcine. Že prej pa smo uvideli, da je bil realni akter vsega dogajanja **Vito Svetina**. On je imel precej več možnosti in poznanstev za doseg milijardne rešitve. Dobro je na primer poznal nemško banko **LHB Internationale Handelsbank – Frankfurt** (sicer hčerinsko podjetje Nove ljubljanske Banke), saj je prav ta banka podelila največje število posojil podjetjem, ki so bili klienti TKB, posojila, za katere je TKB jamčila z garancijami, ki pa niso bile knjižene v knjigovodstvo banke (Polom, str. 96, 328–329). Garancija je bila pri posojilih LHB bianko menica: ni potrebno imeti bujne domišljije v domnevi, kdo je bil podpisnik teh menic (Polom, str. 112, 389).

Svetina je v Trstu tudi poznal družino, ki je razpolagala z velikimi finančnimi sredstvi: družina Tomsich. Torej prav tisto družino, kateri je prodal delnice TKB in ki ji je s stečajem banke povzročil 2 milijona evrov škode. Ko bi družina Tomsich vstopila v igro v zgodbi Kvarner banka, je Svetina najbrž računal, da mu bo uspel dvojni pozitivni rezultat: zagotoviti financiranje za Adria Consulting in istočasno postaviti temelje za poplačilo izgube, ki jo je družina Tomsich utrpela s stečajem TKB (in za kar se je verjetno čutil krivega).

In kaj je potem sledilo? LHB Internationale Handelsbank – Frankfurt je odobril financiranje za 1 milijon nemških mark (circa 500.000 evrov). Giuseppe Tomsich pa je posodil 5 milijard lir na podlagi pogodbe, ki jo je sklenil 20. julija 1999 (se pravi par mesecev predno je podjetje tudi kupil). Predvideno je bilo, da bo Adria Consulting posojilo vrnilo v roku 5 let, začeni s 1. avgustom 2001. Oba posojilodajalca, tako LHB kot tudi Giuseppe Tomsich, sta si zavarovala kredit z zastavitvijo delnic Kvarner banke. Iz bilance je torej izpadel dolg do TKB (v prisilni likvidaciji), oz. SGC S.A. in glavna posojilodajalca sta postala Giuseppe Tomsich in nemška banka LHB – Frankfurt (dok. 15). Leta 2001 se je Giuseppe Tomsich odrekel vračilu posojila, znesek v višini 4.532.674.257 lir so v bilanco vpisali kot »Versamento in c/capitale« (»Polog na račun kapitala«). Tomsich je namreč medtem postal edini lastnik podjetja.

V letih 2002 in 2003 ne zasledimo v bilancah nobene bistvene novosti, razen tega, da se je iz leta v leto večalo čisto premoženje Kvarner banke: leta 2002 je bilo vredno 65.375.604 kun (8.546.233 evrov), leta 2003 pa 67.426.000 kun (8.814.939 evrov). Ob tem moramo omeniti, da se je leta 2002 zamenjal glavni družabnik pri lastništvu Kvarner banke. Riječka banka (31,85% glavnice) je bila v kriznem stanju ter jo je kupila Erste & Steiermaerkische Bank – Wien.

Bilanca za leto 2004 beleži, da je bila izvršena porazdelitev izredne rezerve in kapitalskih vložkov, ki so jih opravili delničarji v prejšnjih letih, za skupni znesek 2.484.000 evrov (»... la distribuzione della riserva straordinaria e dei conferimenti in c/capitale eseguiti dai soci negli esercizi precedenti per valore complessivo pari a 2.484.000 euro«) (dok. 16).

Bilancio je bilo torej treba v pasivi uravnovežiti in to se je zgodilo s kreditom na tekočem računu, ki ga je spet podelila LHB v znesku 3.187.550 evrov. LHB je seveda še vedno imela v zastavitvi delnice

Debiti

	Saldo al 31/12/2000 5.803.168.029	Saldo al 31/12/1999 5.803.998.942	Variazioni (812.913)
I debiti sono valutati al loro valore nominale e risultano così costituiti:			
	→ Descrizione		Importo
Debiti di conto bancario			999.999.128
Debiti verso fornitori			18.268.054
Debiti verso altri			4.794.899.847
			5.803.168.029

I debiti verso altri soggetti sono rappresentati dal debito nei confronti del socio. Si fa presente che la società si è impegnata a rimborsare tale debito in 5 anni a decorrere dal 1° agosto 2001; a garanzia del debito, la società ha costituito un pegno su parte delle azioni possedute.

I debiti indicati, considerati in ragione della scadenza temporale, sono riclassificabili nel modo seguente:

Dok. 15

Riserve (voce 140)

	Saldo al 31/12/2004 14.436	Saldo al 31/12/2003 2.492.954	Variazioni (2.478.517)		
	Descrizione	31/12/2003	Incrementi	Decrementi	31/12/2004
Riserva legale		13.219	1.097		14.316
Riserva straordinaria		138.760	4.386	143.146	0
Riserva o/futuro aumento di capitale		44			44
Riserva arrotondamenti euro		0		1	(1)
Versamenti in capitale		2.340.891		2.340.854	77
		2.492.954	5.483	2.484.001	14.436

L'incremento della riserva legale e della riserva straordinaria derivano dalla destinazione dell'utile dell'esercizio precedente. Nel corso dell'esercizio si è provveduto alla distribuzione della riserva straordinaria e dei conferimenti in c/capitale eseguiti dai soci negli esercizi precedenti per valore complessivo pari a 2.484.000 euro

Utile (Perdita) dell'esercizio (voce 170)

	Saldo al 31/12/2004 (55.380)	Saldo al 31/12/2003 5.484	Variazioni (49.896)
--	---------------------------------	------------------------------	------------------------

Garanzie ed impegni

Garanzie rilasciate (voce 10)

	Saldo al 31/12/2003 1.036.653	Saldo al 31/12/2002 1.036.653	Variazioni 0
--	----------------------------------	----------------------------------	-----------------

Le garanzie iscritte sono relative al pegno costituito su partecipazioni della KVARNER BANKA possedute a garanzia di finanziamenti verso l'istituto

Dok. 16

Kvarner banke (čeprav samo za znesek 1.036.653 evrov).

V zvezi z bilanco za leto 2005 velja omeniti dve okoliščini. Prvič: čisto premoženje Kvarner banke je na datum 31. 12. 2004 še naraslo in sicer na 69.584.000 kun (9.439.598 evrov)

Drugič: na občnem zboru delničarjev za odobritev bilance (28. aprila 2006) je bil prisoten, kot predstavnik LHB in Factor banke ... **Suadam Kapič**. Obe banki sta imeli volilno pravico, ker je bila vsaka nosilka zastavitve 50.000 delnic podjetja Adria Consulting Spa. Se pravi, da je bila zastavljena celotna glavnica podjetja (opozoriti velja, da je leta 2013 Factor banka šla v likvidacijo).

Zanimiva časovna vzporedja in drugi Svetinovi posli

Pred nadaljevanjem je potrebno podčrtati par časovnih vzporedij.

Leta 1994:

- junija je bilo ustanovljeno podjetje **Adria Consulting Srl**;

- julija je podjetje **Cifra Investments A.G.** – Vaduz (lastnik prof. Francesco Alessandro Querci – Polom, str. 98–102) dobilo posojilo za 10 milijonov nemških mark (približno 5,1 milijone evrov) s strani banke LHB – Frankfurt (zajamčeno s strani TKB z zastavitvijo enakovrednega depozita in podpisom bianco menice). Po besedah Vita Svetine naj bi Querci ta znesek nakazal na tekoči račun UNGAWA pri neki švicarski banki, namesto da bi ga usmeril na TKB, kot je bilo dogovorjeno (Polom str.115, 211). Se je torej Querci samovoljno izneveril prejšnjemu dogovoru? Vemo, da Svetinove trditve niso vedno verodostojne.

Poglejmo zgodbo, ki nam dokazuje, da je Svetina večkrat zavajal. Podjetje **Trieste automobili Spa** je bilo podjetje Svetinove soproge. (Polom, str. 97–98). V tej knjigi je na strani 215 intervju, v katerem je Svetina izjavil: »Banka je

Cron. 1638

TRIBUNALE DI TRIESTE
CIVILE E PENALE DI TRIESTE
A.IL. 10

N. 3/32

GIUDICE DELEGATO DOTT. GIOVANNI LONZONI

CURATORE DOTT. PIETRO GIUSEPPE RATTIER

VERBALE DELL'UDIENZA DI VERIFICAZIONE DELLO STATO PASSIVO
EX ART. 16 c.3 n.5 e 96 L.F.

Oggi, 14/6/92 ad ore 12,30 davanti al Giudice Delegato Dot. Giovanni Lonzoni

è comparso il Curatore del fallimento in epigrafe Dot. Pietro Giuseppe Rattier

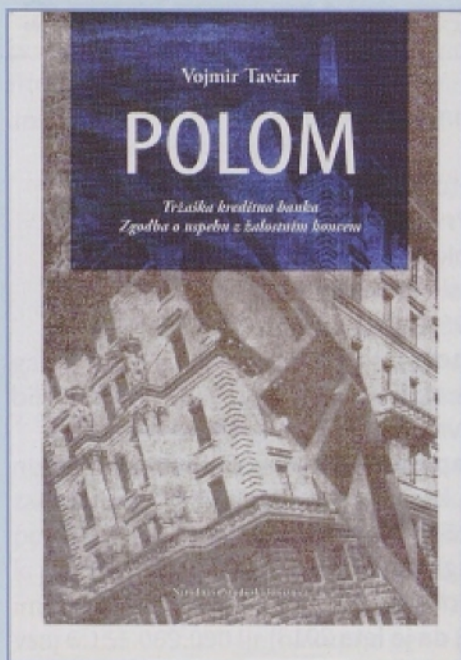
il quale dimette raccomandate degli inviti ai creditori.

Sono altresì presenti i creditori _____

Dok. 17

STATO PASSIVO

ALTA	OPERE IMPRESA	OPERE ASSIMILATE	OPERE ASSIMILATE	OPERE ASSIMILATE	OPERE ASSIMILATE	OPERE ASSIMILATE	OPERE ASSIMILATE	OPERE ASSIMILATE	OPERE ASSIMILATE
OPERE IMPRESA	OPERE ASSIMILATE	OPERE ASSIMILATE	OPERE ASSIMILATE	OPERE ASSIMILATE	OPERE ASSIMILATE	OPERE ASSIMILATE	OPERE ASSIMILATE	OPERE ASSIMILATE	OPERE ASSIMILATE
1	CONDIC. RECORS. TRIB. DI TRIESTE	2.800.000	1.000.000	5.000.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000	1.000.000
2	CONDIC. RECORS. TRIB. DI TRIESTE	65.561		65.561					
3	FALL. ALFARO SRL	107.043.300		107.043.300					
4	BANCA DI CREDITO DI TRIESTE SPA	2.130.815.432	1.818.653.349	2.130.815.432	1.818.653.349				
5	CONDIC. RECORS. TRIB. DI TRIESTE	48.115.940	7.822.542	48.115.940	7.822.542				
				3.384.835.206	3.384.835.206				

podelila tej skupini (Plahuta) nekaj kreditov, ki so se vsi vrnili«, in še: »... banka s tistim kreditom ni nič izgubila ...«.

Iz sodnih aktov izhaja, da je tržaško stečajno sodišče 16.06.1997 odobrilo pasivno stanje podjetja Trieste automobili Spa, ki je do TKB izkazovalo sledeče dolgove:

- 2.138.815.432 lir v obliki privilegirane (hipotekarne) terjatve;
- 1.818.653.349 v obliki navadne terjatve;

Skupno je torej dolg znašal 4 milijarde lir (dok. 17). Oktobra 1998 se je stečajni postopek zaključil s sledečimi zneski v korist TKB v prisilni likvidaciji (oziroma v korist Società Gestione Crediti S.A., ki je kredit odkupila):

- 607.672.899 lir (26,89%) za privilegirano terjatve;
 - 51.468.918 lir (1,48%) za navadno terjatve;
- skupno 659.141.817 lir.

Piergiorgio Renier
dottoressa commercialista
P.zza S. Antonio Nuova, 6
34122 Trieste
tel. 040-363476 fax 363042

TRIBUNALE CIVILE E PENALE DI TRIESTE

Fallimento Trieste Automobili Srl in liquidazione
corrente in Trieste via Giacinti, 2
fallimento n. 7/97
Giudice Delegato dott. Giovanni Sansone

TRIBUNALE TRIESTE
CANCELLERIA FALLIMENTI
DEPOSITATO IL
- 9. OTT. 1998
IL CANCELLIERE

Dok. 18

PROGETTO DI RIPARTIZIONE FINALE

- somma residua come da rendiconto	lire 721.563.549.-
- compenso e spese liquidate al Curatore	lire 66.364.854.-
- interessi bancari successivi al rendiconto	lire 20.473.281.-
Somma disponibile per la ripartizione	lire 675.671.976.-

con tale ammontare si può effettuare il pagamento del creditore avente privilegio ai sensi dell'art. 2775 sul ricavato della cessione del bene immobile:

- Concessionario Riscossione Tributi Provincia di Gorizia lire 85.557.-
con il residuo si può effettuare il pagamento del creditore ipotecario avente privilegio sul ricavato dalla cessione del bene immobile, che viene soddisfatto al 26,89% del suo credito:
- **Società Gestione Crediti S.A.**, quale cessionaria del credito vantato dalla Banca di Credito di Trieste Spa in liq. c. a. lire 607.672.899.-
residua l'importo di lire 67.913.520.- con il quale si può effettuare il pagamento dei crediti privilegiati ex art. 2751 bis n. 2 Cod. Civ. al 100% del proprio credito e precisamente:

• [redacted]	lire 2.256.667.-
--------------	------------------

• [redacted]	lire 7.463.-
• [redacted]	lire 5.768.-
• Società Gestione Crediti S.A. , quale cessionaria del credito vantato dalla Banca di Credito di Trieste Spa in liq. c. a.	lire 51.468.918.-
• [redacted]	lire 708.020.-
• [redacted]	lire 83.050.-
• Ufficio del Registro di Trieste	lire 79.917.-
somma complessivamente ripartita	lire 675.671.976.-

Izguba, ki jo je utrpela TKB, je glede na nominalni znesek dolga skoraj 3,3 milijarde lir.

Vsak komentar je odveč (dok. 18)

Znano je tudi, da je bilo sodelovanje Svetini – Querci zelo tesno, kar izhaja iz podatka, da je TKB odobrila podjetjem skupine Querci kredite za približno 73 milijard lir. Temu znesku je treba dodati še 10 milijard lir za nakup obveznic Ferrovie Torino Nord, ki jih je TKB kupila prav na Quercijevo prigovarjanje. Od dolgovanega zneska je Querci s transakcijo izplačal le 1%, torej približno 800 milijonov lir oziroma, točneje, 413.165,52 evrov. In znano je tudi, da sta obe Svetinovi hčerki diplomirali prav s Quercijem, ki je bil profesor pomorskega prava na tržaški univerzi.

Torej nekaj povsem drugačnega od normalnega razmerja banka – klient.

Celo Zuppin izjavlja da »... se je nam vsem zdel odnos med banko in Quercijem anomalija ...«. (Polom, str. 288) Tudi Semen pravi: »... saj je (Svetina) dobro poznal naš odpor do Quercija in do odnosa, ki ga je ta vzpostavil s Svetino.« (Polom, str. 293) In Kapič izjavlja, da je po zlomu banke prekinil odnose s Svetino, ker »... nam o dogajanju v banki in še posebej pri upravljanju kreditov nekaterim italijanskim podjetnikom, ni nikoli priznal, da je zagrešil kakšno poklicno napako. Cikam na nekatera posojila italijanskim podjetnikom, ki so bili nedvoumno in od samega začetka nezanesljivi« (Polom, str. 291). Če sklepamo po teh izjavah je samo Svetina podpiral posle s Quercijem.

Bi lahko to pomenilo, da sta bila Querci in Svetina pajdaša? Bi lahko posledično tudi sklepali, da je tistih 10 milijonov mark, ki niso prišli na TKB, imelo kakšno povezavo s hitrim, celo prehitrim začetnim razvojem Kvarner banke?

In še drugo časovno vzporedje.

Leta 1999:

- Kvarner banka je brezplačno povečala kapital;

- Giuseppe Tomsich je najprej postal financer in takoj nato lastnik Adria Consulting Srl;

- ustanovljeno je bilo podjetje Fin trend d.o.o. – Kamnik (njegovo vlogo bomo videli v nadaljevanju).

Zgolj naključja?

Protestna povorka kakih 2.000 ljudi po Trstu 26. 10. 1996

Prodaja Kvarner banke

Adria Consulting Spa je (skupaj z ostalimi družbeniki) 15. septembra leta 2006 prodal Kvarner banko avstrijski bančni grupaciji BKS (Bank fuer Kaerten und Steyrmak – Klagenfurt) za ceno ki je znašala – po ocenah hrvaških ekonomskih medijev – najmanj 120 milijonov kun (se pravi približno 16,4 milijonov evrov). Zelo verjetno je, da je bila realna cena precej višja, kajti v bilanci (leto 2006) podjetja Adria Consulting Spa, ki mu je kot 50-odstotnemu delničarju pripadala polovica kupnine, najdemo v postavki kreditov do bank (»Crediti verso enti creditizi«) zapisan znesek 8.979.103 evrov. Kupnino je avstrijska banka izplačala februarja 2007.

Nadalje je v bilanci Adria Consulting za leto 2006, pod postavko izrednih prihodkov (»Proventi straordinari«) zapisan tudi znesek 5.698.344 evrov, ki je podrobneje pojasnjen kot kapitalski dobiček, ki izhaja iz prodaje participacije v hrvaški banki (»... plusvalenza generata dalla dismissione della partecipazione nella banca croata«). Poslovni dobiček (»Utile d'esercizio«) pa je znašal 5.008.810 evrov. Občni zbor delničarjev (1. marca 2007) se je odločil za prenos preostalega poslovnega dobička (skupaj 4.901.771,71 evrov) na naslednjo bilanco (»... riporto a nuovo del residuo utile dell'esercizio«). (dok. 19)

»Adria Consulting Spa je leta 2006 prodal Kvarner banko za ceno ki je znašala približno 16,4 milijonov evrov. Zelo verjetno je, da je bila realna cena precej višja.«

V bilanci za leto 2007 pa najdemo v postavki »prenesni dobiček« (»Utile portato a nuovo«) precej manjši znesek v višini 1.014.725 evrov. Se pravi, da je iz bilance izpadel znesek 3.887.047 evrov. Vrednost bilančne vsote, ki je leta 2006 znašala 8.995.352 evrov, je bila v letu 2007 samo še 1.258.980 evrov. Ne v dopolnilni noti ne v zapisniku občnega zbora delničarjev ne najdemo nobene razlage, kaj se je zgodilo z zneskom 3.887.047 evrov. Tak znesek ne more kar tako izginiti iz bilance. (dok. 20)

V bilanci za leto 2007 najdemo še znesek za skoraj milijon evrov (točno 921.697 evrov) zabeležen kot preostali delež kredita do BKS, ki zadeva

Nel corso dell'esercizio la società, per quel che concerne la partecipazione nella società di diritto croato Kvarner Banka d.d., si è limitata ad esercitare i diritti inerenti alla quota posseduta e successivamente in data 15.9.2006 la stessa è stata ceduta. Si segnala inoltre che la società controllata PRIFIN D.O.O. continua ad operare con risultati soddisfacenti nel campo della concessione di finanziamenti, acquisto crediti e partecipazioni. Per promuovere l'attività della suddetta società è ancora in essere una garanzia sulla linea di credito erogata dall'istituto LHB INTERNATIONALE HANDELSBANK AG di Francoforte rappresentata dalla lettera di patronage evidenziata in precedenza.

Azioni e quote di società controllanti

La società non fa parte di un gruppo.

Adempimenti in ottemperanza agli obblighi del D.lgs 196/2003

In ottemperanza agli obblighi previsti dalla disciplina sulla privacy, si è provveduto, nel rispetto dei termini stabiliti dal D.L. 30.12.2005 n. 273, all'aggiornamento del Documento Programmatico di Sicurezza ed a quanto previsto dalla normativa disciplinata dal D.P.R. 28 luglio 1999 n. 318 e D.lgs 30 giugno 2003 n. 196.

Fatti di rilievo avvenuti dopo la chiusura dell'esercizio

Nel mese di febbraio 2007 la BKS ha provveduto a saldare il credito relativo alla cessione della partecipazione in KVARNER BANKA d.d., conseguentemente è stato estinto il finanziamento di 3.040.889 € e pertanto sono state liberate le azioni della società croata dal pegno a favore di LHB INTERNATIONALE HANDELSBANK AG, erogatrice del credito, per 1.036.653 €

Evoluzione prevedibile della gestione

Nel corso dell'esercizio appena iniziato si provvederà ad investire quanto ricavato dalla cessione dell'asset principale nel mercato finanziario attraverso la concessione di finanziamenti, l'acquisto di partecipazioni in società di capitali operanti nel settore finanziario ed assicurativo.

Destinazione del risultato d'esercizio

Si propone di destinare il risultato contabile d'esercizio pari ad 5.008.810,07 € così come di seguito evidenziato:

UTILE ESERCIZIO:	5.008.810,07 €
a riserva legale fino al limite di legge:	5.101,40 €
Riserva utili su cambi non realizzati	101.936,96 €
riporto a nuovo del residuo utile dell'esercizio:	4.901.771,71 €

Vi ringrazio per la fiducia accordataci e Vi invito ad approvare il bilancio così come presentato.

Trieste 5 febbraio 2007

PASSIVO

	31/12/2007	31/12/2006
10 Debiti verso enti creditizi	0	3.047.697
a) a vista	0	3.047.697
b) a termine o con preavviso	0	0
20 Debiti verso enti finanziari	0	0
a) a vista	0	0
b) a termine o con preavviso	0	0
30 Debiti verso la clientela	0	0
a) a vista	0	0
b) a termine o con preavviso	0	0
40 Debiti rappresentati da titoli	0	0
a) obbligazioni	0	0
b) altri titoli	0	0
50 Altre passività	105.292	776.623
60 Ratei e risconti passivi	0	0
a) ratei passivi	0	0
b) risconti passivi	0	0
70 Trattamenti di fine rapporto lavoro subordinato	0	0
80 Fondi per rischi ed oneri	0	33.637
a) fondi di quiescenza e per obblighi simili	0	0
b) fondi per imposte e tasse	0	33.637
c) altri fondi	0	0
90 Fondi per rischi su crediti	0	0
100 Fondi per rischi finanziari generali	0	0
110 Passività subordinate	0	0
120 Capitale	100.000	100.000
130 Sovrapprezzi di emissione	0	0
140 Riserve	1.034.769	14.999
a) riserva legale	20.000	14.999
b) riserva per azioni proprie	0	0
c) riserve statutarie	0	0
d) altre riserve	44	44
150 Riserve di rivalutazione	0	0
160 Utili (Perdite) portati a nuovo	1.014.725	11.016
170 Utile (Perdita) d'esercizio	18.920	5.008.810
TOTALE DEL PASSIVO	1.258.981	8.992.634
GARANZIE ED IMPEGNI		
10 Garanzie rilasciate	0	0
20 Impegni	0	0

prodajo participacije v Kvarner banki in katerega plačilo je predvideno sredi leta 2008 («... quota residua del credito verso BKS relativo alla cessione della partecipazione in Kvarner Banka, ... il cui pagamento è previsto verso la metà del 2008»). Prodajna cena Kvarner banke je bila torej vsega spoštovanja vredna.

Medtem je pri Adria Consultingu prišlo tudi do spremembe lastništva. Bilanca za leto 2007 ni bila več bilanca Adria Consulting Spa, temveč Adria Consulting Srl. Nova oblika družbe je bila »enoosebna družba, podvržena direktivam in koordinaciji s strani družbe Fin trend d.o.o.« («Società unipersonale soggetta all'attività di direzione e coordinamento da parte di Fin trend d.o.o.»). Zapisnik občnega zbora delničarjev (1. marca 2007), ki je bilanco odobril, sta v imenu novega lastnika Fin trend podpisala upravitelj Tomaž Jančar in tajnik ... Suadam Kapič. Podjetje torej ni bilo več v lasti družine Tomsich. (dok. 21)

Kaj se je torej zgodilo med dvema občnima zboroma, ki sta bila 28. aprila 2006 in 1. marca 2007?

28. februarja 2007, torej le dan pred občnim zborom delničarjev sklicanim za odobritev bilance za leto 2006, se je spremenilo lastništvo podjetja. Na ta dan je bil v knjigo delničarjev vpisan nov lastnik, slovensko podjetje Fin trend, finančna družba, d.o.o. iz Kamnika. Giuseppe in Victor Tomsich sta prodala celotno glavnico (€ 100.000) podjetju Fin trend d.o.o. Zakaj? Po kakšni ceni? Kakšno podjetje je Find Trend d.o.o. in kdo je njegov lastnik? Žal je znano samo to, da je bilo podjetje ustanovljeno leta 1999 ter da je znašala glavnica 20.865,00 evrov. Ne vemo niti, kolikšna je bila prodajna cena, kajti pri delniških družbah se prenos lastništva konkretizira z vpisom novih lastnikov v knjigo delničarjev in ne s kupoprodajno pogodbo, kot pri družbah z omejenim jamstvom. Zaradi tega Trgovinska zbornica nima dokumentacije o ceni te prodaje. Malo kasneje (19. aprila 2007) je novo lastništvo (novega lastnika je predstavljal ... Suadam Kapič) na izrednem občnem zboru delničarjev spremenilo Adria Consulting Spa spet v družbo z omejeno odgovornostjo (Srl), katere edini upravitelj je postal Boris Zakrajšek.

Vredno je spomniti, da je bil Boris Zakrajšek med letoma 2002 in 2008 predsednik uprave LHB.

Dok. 21

ADRIA CONSULTING S.R.L.
Reg. Imp. TS 00871640322
Rea.108716

ADRIA CONSULTING S.R.L.
Sede in via Dante 6 - 34122 TRIESTE (TS) Capitale sociale € 100.000,00 i.v.
Iscrizione Riferenco di cui all'art. 113 D.Lgs. 386/93 n. 36967

Verbale assemblea dei soci

L'anno 2008 il giorno 24 del mese di aprile alle ore 11.00, presso la sede della Società in via Dante 5 a Trieste, si è tenuta l'assemblea dei soci della società ADRIA CONSULTING S.R.L. per discutere e deliberare sul seguente

ordine del giorno

- Approvazione del bilancio al 31.12.2007 e delibere conseguenti;

Nel luogo e all'ora indicata risultano presenti:

- <u>Jancar Tomaz</u>	legale rappresentante della FinTrend d.o.o. titolare della totalità delle azioni nonché amministratore unico
-----------------------	--

A sensi di Statuto assume la presidenza il sig. Jancar Tomaz, Amministratore Unico
I presenti chiamano a fungere da segretario il sig. Suadam Kapič.
Costituito così l'ufficio di presidenza, il presidente fa constatare che l'assemblea regolarmente convocata deve ritenersi atta a deliberare.
Si passa quindi allo svolgimento dell'ordine del giorno.

Il presidente legge

Bilancio e la Nota integrativa al 31.12.2007

A questo punto dopo ampia discussione, l'assemblea unanimemente, per alzata di mano,

delibera

- l'approvazione del bilancio di esercizio chiuso al 31/12/2007 e dei relativi documenti che lo compongono;

Verbale assemblea dei soci al 31.12.2007
Pagina 1

Maja lani se je moral zagovarjati pred parlamentarno preiskovalno komisijo, ker naj bi bil med odgovornimi za veliko bančno luknjo ustvarjeno pri LHB. Zakrajšek je sicer v javnosti poznan tudi zaradi razvpitega milijonskega dvorca, ki si ga je zgradil na Blokah.

Naslednje leto (17. septembra 2008) je novi lastnik Fin trend d.o.o. (na občnem zboru ga je spet zastopal Suadam Kapič) smatral »oportuno«, da podjetje Adria Consulting Srl preimenuje v Capital Invest Srl. In s tem novim nazivom ga je lastnik Fin trend d.o.o. likvidiral 19. decembra 2011. Bilančna vsota likvidacije je znašala 1.059.988 evrov in je kot glavno postavko izkazovala kredit do svojega lastnika. Posledično si je Fin trend d.o.o. na ta način prisvojil še tisti milijon evrov, ki je izhajal iz zgodbe Kvarner banke.

Podjetje Fin trend d.o.o. vsekakor ni imelo dolgega življenja. Vemo, da je bilo že 23. decembra 2014 izbrisano iz sodnega/poslovnega registra slovenskih podjetij, potem ko je 3. novembra 2014

edini družbenik sprejel » sklep o prenehanju družbe po skrajšanem postopku«.

Kot čudno zanimivost velja še izpostaviti, da se je lastništvo podjetja Capital invest v obdobju 2009–2010 dvakrat spremenilo:

- 29. aprila 2009 je postal novi lastnik Boris Zakrajšek, ki je podjetju Fin trend plačal 125.000 evrov;
- 21. aprila 2010 je Boris Zakrajšek spet prodal podjetju Fin trend lastništvo Capital Invest-a za 125.000 evrov.

Čudna zadeva: kje je razlog, smisel teh kupoprodaj?

Zanimivo bi bilo vedeti, koliko zamejskih finančnih sredstev je bilo v podjetju Fin trend, saj ga je v javnih nastopih večkrat predstavljal Suadam Kapič. Dejstvo je, da pri nobenem javnem nastopu (na primer na občnih zborih za odobritev bilance, pri kupoprodajnih pogodbah) ni bil prisoten uraden lastnik, pač pa vedno samo pooblaščenca: Suadam Kapič, Boris Zakrajšek, Tomaž Jančar. Na vsak način pa vemo tudi, da uradni lastnik ni vedno realni lastnik.

Koliko svetovalcev so potrebovali pri Adria Consultingu?

Dok. 22

ADRIA CONSULTING S.P.A.	
Res 106716	
Reg. imp. TS 00871640322	
ADRIA CONSULTING S.P.A.	
Sede in Via Valdirivo, 6 - 34132 TRIESTE (TS)	
Capitale sociale euro 100.000 i.v.	
Relazione sulla gestione al bilancio al 31/12/2003	
Gli importi presenti sono espressi in Euro	
Dinamiche dei principali aggregati di stato patrimoniale e conto economico	
Stato Patrimoniale	
<p>La struttura finanziaria della società è molto semplice. L'attivo è composto in via prevalente dalla partecipazione del 50% nella società di diritto croato Kvarner Banka d.d., iscritta al costo di acquisto per euro 3.178.828, nel mentre sono poco rilevanti le altre attività, iscritte per euro 12.893 complessivi. Detto attivo è finanziato prevalentemente da mezzi propri (capitale, riserve, utile d'esercizio) per euro 2.598.437, mentre i mezzi di terzi ammontano ad euro 593.283.</p>	

Iz bilanc podjetja Adria Consulting je vredno izpostaviti še postavko, ki izkazuje pomembne zneske in ki v bilancah nima zadostnih pojasnil. V postavki upravnih stroškov (»spese amministrative«) se je v podpostavki drugih upravnih stroškov (»altre spese amministrative«) v letih 1996–2007 nabralo za 1.689.739 evrov stroškov.

Več kot polovico zneska (958.977 evrov) so v letih 2006–2007 zabeležili kot honorarje, izplačane profesionalcem, in provizije, plačane posredovalcem, ki so intervenirali pri kupoprodaji participacije v Kvarner banki (»... compensi corrisposti a professionisti e dalle provvigioni pagate agli intermediari intervenuti nella tran-

sazione relativa alla vendita della partecipazione in Kvarner banka«). So enako vsoto plačali tudi ostali 50-odstotni lastniki? Po tej logiki so profesionalci in posredniki prejeli skoraj 2 milijona evrov pri prodaji banke! Zanimivo bi bilo vedeti, kdo so to bili.

Ostaja pa še vedno 730.762 evrov, ki so bili v letih 1996–2005 v glavnem izplačani kot honorarji profesionalcev in honorarji upraviteljev (»Compensi a **professionisti** ... compensi degli amministratori«). Legitimno je pri tem vprašanje, ali ni ta znesek, za podjetje, ki praktično ni imelo nobenega delovanja razen lastništva Kvarner banke, pretiran? Za kakšne opravljene študije in nasvete je šlo? In zanimivo bi bilo tudi vedeti, če je bil med poklicnimi osebami, ki so nudili svoje usluge podjetju, tudi Vito Svetina. Priznati je treba, da več kot upravičeno bi lahko bil, saj je bil *alfa in omega* vse zgodbe.

Pri tem je vredno prepisati, kar najdemo večkrat zapisano v bilancah: »Finančna struktura družbe je zelo enostavna. Aktiva sestoji v glavnem v participaciji v družbi hrvaškega prava Kvarner Banka d.d. ... medtem ko so zanemarljive druge postavke v aktivi. Aktiva se financira z lastnimi sredstvi (glavnica, rezerve, poslovni zaslužek) ... in s sredstvi tretjih«. (»La struttura finanziaria della società è molto semplice. L'attivo è composto in via prevalente dalla partecipazione nella società di diritto croato Kvarner Banka d.d. ... mentre sono poco rilevanti le altre attività. Detto attivo è finanziato da mezzi propri (capitale, riserve, utile d'esercizio)... e da mezzi di terzi«). So bili res potrebni omenjeni, dragi »professionalci«, če je bila struktura podjetja tako »zelo preprosta«? (dok. 22)

Zaključki

Če želimo ob sklepu te raziskave potegniti kak zaključek, lahko rečemo, da je Vito Svetina z opisano zgodbo dosegel pomenljive rezultate.

Uspelo mu je poplačati družino Tomsich in ji povrniti izgubo, ki jim jo je povzročil stečaj TKB.

Družina Tomsich je v podjetje Adria Consulting **vložila:**

5 milijard lir posojila (leta 1999), povračilo se je odrekla (leta 2001),

250.000.000 lir za nakup podjetja (leta 1999) + 16.900 evrov za povešek glavnice (leta 2001),

skupaj: **2.726.913 evrov.**

Iz tega posla pa je **iztržila:**

2.484.000 evrov (leta 2004)

3.887.047 evrov (leta 2007).

Skupaj: 6.371.047 evrov.

Pozitivna razlika znaša 3.644.134 evrov.

Za družino Tomsich, ki je s podjetjem Concordia Srl investirala v delnice TKB okoli 2 milijona evrov, se je z Adria Consultingom in Kvarner banko ustvarila zadoštna razpoložljivost za poplačilo izgube.

Seveda ni to vsa razpoložljivost, ki je bila v teku let ustvarjena. Lahko sklepamo, da se je razpoložljivost ustvarjala tudi s tistimi zneski, ki so bili v teku let evidentirani kot stroški, za katere pa ni transparentne utemeljitve. Ne poznamo niti cene, ki jo je Fin trend d.o.o. plačal za nakup Adria Consultinga. Ob tem moramo še ugotoviti, da niso znani končni računi ob zaprtju podjetja Fin trend.

Ne vemo niti, kako so se poravnali računi med družino Tomsich in Svetino. Svetina ob začetku najbrž sploh ni razmišljal na družino Tomsich, saj jo je v igro vključil šele 6 let kasneje, ko je Adria Consulting potreboval alternativno financiranje za poplačilo dolga do Società Gestione Crediti S.A.

Kakorkoli, ob tem, da so nekateri dobili plačilo, številni zamejski Slovenci niso bili poplačani, kajti mnogo je bilo takih, ki so verjeli v TKB in njeno vodstvo: delničarji TKB niso bili izključno »zaupniki«. Na žalost ima prav italijanski pregovor, ki pravi, da »la giustizia non è di questo mondo« (pravice ne gre iskati v tem svetu).

Stečaj TKB je seveda prinesel še veliko drugih negativnih posledic.

Zgodba z Adria Consultingom in Kvarner banko je potekala istočasno z likvidacijo TKB. Kot smo videli, pa vse to verjetno ni preveč bremenilo Vita Svetine, saj je bil takrat že zaposlen v novi, tokrat zanj zelo uspešni, bančni zgodbi. In celo Berlusconi mu je posredno priskočil na pomoč, ko je v letih 2001–2002 izbrisal iz italijanskega pravnega sistema kaznivo dejanje poneverjanja računovodskih izkazov, tako da je bil v bistvu oproščen stečaja TKB. Z likvidatorji se je dogovoril za izplačilo 260.000 evrov. S tem zneskom je poravnal vsako svojo odgovornost za propad TKB. Objektivno pa je potrebno Svetini priznati, da je s Kvarner banko uspel ustvariti lepo, milijonsko razpoložljivost v evrih. Žal ni znano, kako je bil ta denar uporabljen. Upanja, da bi o tem kaj zvedeli, seveda ni veliko.

Bogata notranjost nikdar dokončane-ga novega sedeža TKB v palači Arrigoni na Oberdankovem trgu v Trstu – danes sedež družbe Genertel (foto osebni arhiv Mirana Pečenika)

»VSAKA NOVA IGRA JE KOT ROJSTVO – PREJ JE TRPLJENJE, POTEM PA SREČA IN VESELJE«

Pogovor z letošnjo dobitnico nagrade Vstajenje Lučka Susič za knjigo *Mali gledališki vrtiljak* (2017) in za življenjsko delo

Nika Čok

Letošnja dobitnica nagrade Vstajenje je Lučka Susič, profesorica, pisateljica, avtorica in režiserka številnih gledaliških in radijskih besedil ter priredb za otroke in mladostnike. Je ustanoviteljica gledaliških skupin pri Radijskem odru, Male gledališke šole, ki si jo je zamislila s sestro Matejko Peterlin, in nenazadnje je tudi pobudnica Gledališkega vrtiljaka. Nagrado, ki jo podelijo vsako leto najzaslužnejšim slovenskim literatom, so profesorici Susič slavnostno izročili na proslavi v Društvu slovenskih izobražencev na Donizettijevi ulici v Trstu preteklega 9. aprila. Priznanje prejme za knjigo *Mali gledališki vrtiljak. Pet prizorčkov za vse priložnosti (Ob 70-letnici revije Pastirček, 2017)* in za življenjsko delo.

■ Profesorica Lučka Susič, kdaj ste vzljubili gledališče? Kdo vam je bil/vam je za zgled?

● Pravzaprav moja ljubezen do gledališča nima začetka – kot mislim, da ne bo imela konca. Ne spominjam se kakega posebnega dogodka ali predstave, ki bi me zaznamovala. Tako kot sem že od

malega ljubila branje in si ob njem vedno s fantazijo pričarala tudi dogajanje iz zgodb. Konkretno pa so te zgodbe zaživele zame prej na radijskih valovih kot na odrskih deskah. Pri obojem je bil zame zgled moj oče, profesor Jože Peterlin.

■ Od kdaj se ukvarjate z gledališčem – s pisanjem, prirejanjem in režiranjem gledaliških, radijskih otroških ter mladinskih tekstov?

● Začelo se je s pisanjem in prirejanjem tekstov za radijski medij. To se je zgodilo skorajda slučajno, mislim, da sem bila še na višji srednji šoli, ko mi je nekega dne moj oče predlagal, da bi namesto njega napisala otroško radijsko igro, ker je njemu zmanjkalo časa za to delo. Ker je stvar uspela, sem nadaljevala s pisanjem, dramtizacijami in priredbami. Z odrom je bilo malo drugače in precej kasneje. Medtem ko mi je delo za radijski medij kar hitro in spontano steklo od rok, saj sem od mladih nog nastopala

Županova Micka na srednji šoli v Rojani (režiserka Lučka je prva na desni)

pred mikrofonom, stalno poslušala radijske igre in opazovala starše (oba sta bila igralca in režiserja pri Radijskem odru), mi je bilo delo za oder bolj tuje in težje. Verjetno ne bi nikoli pisala in režirala za oder, če me ne bi za to zaprosili moji učenci na šoli. Že prvo leto, ko sem učila na srednji šoli v Rojanu, so prišli dijaki do zamisli, da bi s pomočjo odrske igrice lahko kaj zaslužili in si pomagali pri kritju stroškov za zimovanje. In tako sem za oder priredila radijsko verzijo Kastnerjeve mladinske povesti *Pikica in Tonček*.

Potem sem skoraj deset

let prirejala tekste in režirala samo za šolo. Nastale so res lepe predstave (upam si trditi, da so bile nad povprečjem običajnih šolskih prireditev). Igrali smo dela priznanih mladinskih avtorjev,

tako slovenskih kot tujih – Linhartovo Županovo Micko, Suhadolčanova Naočnika in Očalnika, Levstikovega Martina Krpana, Milčinskega Butalce, pa še Dvojčici Erika Kastnerja, Erazma in potepuha pisateljice Astrid Lindgren, in še Piko Nogavičko iste avtorice itd. Počasi sem si drznila vključiti tudi kakšno svojo igrico, najprej samo ob božičnicah, potem tudi ob zaključkih šolskega leta.

■ **Kako doživljate priprave predstav, npr. razne vaje oziroma generalke? Kako jih doživljajo otroci in mladi, ki igrajo v vaših predstavah? Kakšno je vzdušje?**

● Zdi se mi, da je bilo pred leti vzdušje bolj sproščeno. Veliko več je bilo smeha in zabave. Morda zato, ker zahteve niso bile tako visoke, pri svojem delu

»Začelo se je s pisanjem in prirejanjem tekstov za radijski medij. To se je zgodilo skorajda slučajno, mislim, da sem bila še na višji srednji šoli ...«

sem bila manj omejena, zdaj so že birokratski in varnostni predpisi tako strogi, da moraš paziti na vsak korak, ki ga narediš. Če zdaj le pomislim, kako sem vozila male igralce domov ali na predstave s svojo "Cinquecento", iz odprte strehe katere je enkrat kukala glava Krpanove kobilice, drugič spet zaboj, ki je služil za krsto v Tomu Sawyerju ... No, saj je bolje, da tega ne počnemo več. Vsekakor so se časi spremenili, tako zame kot za otroke, in to je treba upoštevati. Predvsem so zdaj otroci izredno za-

posleni z raznimi dejav-

nostmi, starši pa tudi.

Vendar pa brez njihove dobre volje, zanimanja in sodelovanja ne gre. Isto velja za vse sodelavce. Tudi kadar je za delo predviden kak honorar, je dodatnega dela toliko, da ga noben denar ne poplača. Ustvarjalca

v gledališču ne žene naprej denar, pač pa navdušenje. Če je tega dovolj, delo teče, napetosti je manj in užitka več. Napetost je seveda prisotna pri pripravi katerekoli predstave in se večja, čim bolj se približuje nastop. Ponavadi gre potem vse gladko (vedno mi je zelo pomembno to, da je vse dobro pripravljeno, da ne bi otrok ohranil slabega spomina na igro) in vsi si najbolj zapomnijo razne spodrsaljaje in se potem še leta smejejo na njihov račun.

■ **Kateri je po vašem mnenju glavni namen gledališkega igranja? Česa se naučijo mladi interpreti med izvajanjem?**

● V nekaterih točkah se namen igranja in namen gledanja dobre, otroku/mladostniku primerne predstave stikata:

v našem prostoru ponavadi dajemo takoj na prvo mesto bogatenje jezika z osvajanjem novih, tudi neobičajnih, manj rabljenih besed in besednih zvez. Je pa tudi razvijanje fantazije, sposobnosti vživljanja v nove situacije, sprostitvev, spodbujanje smisla za ne banalen humor ter pozornost do vedno premalo cenjenih vrlin ali lastnosti (v skoraj vseh otroških igrah se skriva kak prikrit nauk, vezan na pomen prijateljstva, iskrenosti, zaupanja, pozornosti do bližnjega v nasprotju z nasiljem, zaničevanjem, egoizmom itd). Vendar pa gledališče ni samo to: za nastopajočega je, če ostanemo pri didaktiki, razvijanje sposobnosti memorizacije daljšega teksta – ta mu lahko pride prav v šoli, pa tudi v vsakdanjem življenju, ker bo imel pripravljene za uporabo že cele stavke v pravilni slovenščini, s pravilno izgovarjavo in smiselnimi poudarki. Poleg tega se bo v predstavljenem delu poglobil, ga s pomočjo režiserja analiziral, morda bo to sprožilo v njem premišljevanje – skratka: ne bo ob njem pasiven.

Pa še to: v življenju moramo kar naprej nastopati – pred izpitnimi komisijami, strankami, pred mikrofonom kot intervjuvanci, v društvih ali v samo malo širši družbi, ko javno izpostavimo svoje mnenje o čemerkoli. Odrski igralec ima za sabo že nekaj treninga v javnem nastopanju in bo verjetno lažje premagoval strah, zbral misli in prepričljivo povedal, kar želi povedati, saj igranje pomaga tudi pri

pridobivanju samozavesti. Na socialnem področju pa je pomembno to, da si bo privzgojil smisel za skupinsko delo, za skupno ustvarjanje: dobra predstava je ekipno delo, nikoli ni delo enega samega posameznika, pa če je v njej še tako zablestel.

■ V vaših dramskih tekstih, kot lahko opazimo v knjigi *Mali gledališki vrtiljak. Pet prizorčkov za vse priložnosti*, ki ste ga pred kratkim izdali pri reviji Pastirček in Zadrugi Goriška Mohorjeva, so glavni protagonisti otroci. Ti so v prizorčkih videti sproščeni in spontani. Zakaj? Ali ste s tem želeli in še želite, da bi se otrok mladostnik v njih prepoznal?

● Seveda sem to vedno želela. Večina zgodbic je sploh napisana na podlagi resničnih doživetij moje ali kake druge poznane družine. Skoraj vedno sem jih tudi pisalala "na kožo" svojim malim igralcem in prilagajala besedila njihovim sposobnostim in njihovemu značaju. Tako imam za nekatere igrice kar po tri ali več variant. In vsaka otroška igrice je šla skozi kritično oceno mojih otrok, nečakov ali gojencev. Če so se oni zabavali ob njej, sem dobila zagotovilo, da je "prava". *Torte za mamo* (vseh skupaj je pet) so nastale pred več kot tridesetimi leti. Ko so jih pred kratkim spet postavili na oder, so se današnji igralci in gledalci še vedno prepoznali v glavnih junakih in njihovih peripetijah. To mi je v veliko zadoščenje.

Ustvarjalno delo Lučke Peterlin Susič

Manica Maver

Nekje sem prebrala misel, da so najboljša literarna dela za otroke tista, ki so napisana za otroke od četrtega do osemdesetega leta. In ta trditev mi pride na misel, ko pomislim na številne gledališke in radijske igre za otroke, ki jih je napisala Lučka Peterlin Susič. Njene igrice so izredno priljubljene tako med mladimi bralci/gledalci/igralci kot med odraslimi. Odlikuje jo predvsem dobro poznavanje otroške duše, ki si ga je pridobila najprej kot mama treh otrok, nato kot srednješolska profesorica in mentorica različnih otroških in mladinskih gledaliških skupin, nazadnje pa še

Zgoraj: nagrada Vstajenje v Peterlinovi dvorani;

spodaj levo: Salon Expon na prvi Mali gledališki šoli

■ **Bili ste tudi profesorica slovenščine na slovenskih šolah na Tržaškem. Kako se spominjate tistih let?**

● Vseh – no, skoraj vseh – dijakov se spominjam z veseljem in simpatijo. Večinoma so sprejemali moje učne ure z zanimanjem, in vsakokrat ko se srečamo, je to v veselje meni in – tako zgleda – tudi njim. Z mnogimi sem še zdaj v stiku. Ponosna sem, ko vidim, da so mnogi uspešno uporabili to, kar

sem jim po svojih močeh nudila v šoli. Posebno pri pouku slovenščine sem bila zelo zahtevna do sebe in sem si res prizadevala, da bi otroci vzljubili slovenski jezik in kulturo. Odrske uprizoritve so bile vedno neke vrste nadgradnja šolskega dela.

■ **Že vrsto let vodite Malo gledališko šolo, ki jo je ustanovila vaša sestra Matejka Peterlin. Ali bi lahko v grobih obrih opisali, kako in kdaj poteka? Komu je namenjena in za katero starostno stopnjo udeležencev je mišljena? Koliko otrok se je je do danes udeležilo?**

● Naša Mala gledališka šola bo doživela letos svojo 17. izvedbo. Gre za pobudo, ki jo organizirata Radijski oder in Slovenska prosveta. Namenjena je otrokom od prvega razreda osnovne šole do drugega razreda srednje šole. Ker se odvija v tednu takoj po zaključku šolskega leta, se je dijaki tretje srednje ne morejo udeležiti, ker se v tistem tednu odvija njihov zaključni izpit.

Mala gledališka šola je po mnenju nekaterih režiserjev, ki so bili pri nas, mali čudež, saj vaditelji skupaj z režiserjem v

kot babica. Otroci imajo radi njene zgodbe, ker se v njih prepoznajo, njihovi starši pa za nekaj časa postanejo spet otroci oz. gledajo na svet z otroškimi očmi. Poleg tega so vse njene igrice duhovite, polne humornih domislic, ki zabavajo tako mlade kot starejše gledalce. Lučka Susič zna v svojih igricah ustvariti čudovite domišljiske svetove, ki so otrokom zelo všeč: znajdejo se med igračami, ki oživijo; postanejo platenke in pločevinke ali kak drug predmet ter spregovorijo o tem, kako ljudje slabo ravnaajo z njimi; v nebesih kot angelčki pomagajo sv. Miklavžu ali mu kot hudički nagajajo; srečajo čarobna bitja ali najdejo čarobne predmete. Ampak vsi junaki njenih zgodb – tudi če so to igračke, angelčki in hudički ali predmeti – imajo lastnosti, ki jih otroci prepoznajo za svoje. Avtorica v svoje zgodbe vplete vrednote, kot so prijateljstvo, radodarnost in ljubezen, ki jih bralec ali gledalec mimogrede sprejme za svoje.

Zadnja leta je med otroki zanimanje za gledališko nastopanje zelo veliko. O tem priča veliko število otrok, ki se vsako leto vpisuje na Malo gledališko šolo Matejke Peterlin in delovanje številnih gledaliških skupin. Za vse mentorje pa je vedno največja skrb in težava iskanje primerne besedila za uprizoritev. Lučka Susič pa je za potrebe po gledališkem besedilu za razne prireditve vedno znala napisati novo izvirno igrico ali za skupino prirediti že napisano zgodbo: tako je ustvarila številna besedila, primerna za miklavževanja, za božičnice, za materinski dan, za zaključne prireditve ... V teh igricah otroci zelo radi nastopajo, saj so dramske osebe v njih zanimive in simpatične, otroci se s temi junaki radi identificirajo. Zato je knjiga Mali gledališki vrtljak, v kateri so zbrana besedila za pet različnih priložnosti, dragocen pripomoček za vsakega mentorja, ki bo v zadregi, ko bo moral izbirati besedilo za svojo gledališko skupino.

samih petih dneh pripravijo z gojenci pravo odrsko igrico s petjem in plesom. Na ponedeljek začnemo, na petek popoldne otroci že nastopijo pred publiko. Seveda gre za intenzivne vaje, ki z vmesnim kosilom trajajo od devete ure zjutraj do četrte ure popoldne. Poleg izvedencev za dikcijo, za ples in petje ter poklicnega režiserja se z otroki ukvarjajo številni animatorji, večinoma višješolci, ki so skoraj vsi bivši gojenci Male gledališke šole. Če pomislite, da se je število vsakoletnih vpisov ustalilo na številki petdeset, je število bivših gojencev res visoko, gotovo jih je več sto.

■ **Letos ste prejeli nagrado Vstajenje za knjigo *Mali gledališki vrtiljak* in za življenjsko delo. Kaj vam pomeni ta nagrada? Kateri so vaši načrti v prihodnje?**

● Ta nagrada mi res pomeni dosti, je predvsem potrditev, da je kdo opazil moje delo in da je vredno, da se omeni. Mladinske literature uradna kritika večinoma ne jemlje niti v poštev; če je delo

napisano v dramski obliki, je tudi bralcev manj, v roke jo dostikrat jemljejo zgolj "uporabniki". Zato je nagrada zame tudi veliko presenečenje in zadoščenje, ker očitno tudi nekateri strokovni izvedenci cenijo moje delo. Prav zaradi značaja del, ki jih ustvarjam, so ta večinoma obsojena na pozabo. Če so to radijske igrice, gredo enkrat, dvakrat, morda trikrat v eter, potem pa ne ostane nič otipljivega za njimi. Z odrskimi igrami je nekaj podobnega. Že leta me razni amaterski režiserji prosijo za besedila igric, posebno priložnostnih, in rada jih posojam, vendar pa ti teksti potem potujejo iz rok v roke, ime njihovega avtorja pa se spotoma zabriše, malokdo sploh ve, da sem jih napisala jaz. Če je pa delo objavljeno, ostane v spominu tudi ime avtorja, in če je avtor nagrajen, je to zanj spodbuda in tudi obveza, da bo še kaj ustvaril, pa čeprav ni več tako zelo mlad.

No, to je tudi delen odgovor na vaše zadnje vprašanje. Želim še pisati in se ukvarjati z otroki. In bom še pisala, če bom morala. Ne "mogla",

Strah

Pred nekaj meseci sem v sobotni prilogi ljubljanskega Dela naletel na intervju z režiserjem Tonetom Frelihom, avtorjem televizijskega dokumentarca o vračanju pred sedemdesetimi leti nacionaliziranih umetnin, pohištva in knjig, med drugim tudi 900 klavirjev in več tisoč knjig, ki jih je revolucionarna oblast takoj po 2. svetovni vojni zaplenila tako imenovanim buržujem po Sloveniji. V duhu revolucije, ki je hotela narediti vse državljanke enake. Toda kljub deklariranim načelom enakosti so nekateri bili bolj enaki od drugih in so, predvsem slike in pohištvo, vzeli v začasen užitek na svoje socialistične domove. Po propadu Jugoslavije so pristojne ustanove začele to zaplenjeno imovino vračati lastnikom ali zakonitim dedičem. To je seveda potekalo počasi in mukoma, nekaj se je izgubilo, nekaj pa je dobilo trajno mesto v muzejih in zadeva še zdaj ni dobila pravega epiloga. Zato so nekdanji razlaščenki ustanovili odbor. Z njegovim anonimnim predsednikom se je hotel pogovoriti avtor dokumentarca Frelih, toda z že dogovorjenim intervjujem ni bilo nič. Predsednik se je namreč zadnji trenutek premislil in ni hotel odgovarjati na vprašanja. Zakaj? Da ga je strah, je rekel prizadeti. Od kod ta strah, je prostodušno vprašal Frelih: »Vi tega niste doživeli in tega strahu ne morete razumeti, to je v nas in tega se ne moremo znebiti,« je bil kratek, jednat, a tudi pretresljiv odgovor, ki je skrival nelagodje in bolečino. S takim strahom se je presenečeni režiser srečaval ves čas snemanja dokumentarca.

Ob tem anahronističnem strahu sem bil presenečen tudi jaz. Pravzaprav zaprepaden. Ne toliko zaradi fenomena samega, če se človek nečesa boji, ima pač pravico, da se pred morebitnimi – resničnimi ali dozdevnimi, ali samo slutnimi – posledicami zavaruje. Čudil sem se, da v zavesti teh ljudi ta strah še obstaja skoraj trideset let po padcu berlinskega zidu, in sem začel poizvedovati. Odkril sem, da je strah še prisoten v nezanemarljivem delu slovenske družbe, ki je doživela socialistični sistem. Ta je bil znanstveno utemeljen (torej pravičen?) in je sam sebe definiral kot »socializem s človeškim obrazom«, toda tako zelo prijazen ta sistem le ni mogel biti, če tako dolgo po svojem padcu še vedno predstavlja vzrok za strah pri prizadetem prebivalstvu bivše, srečne socialistične dežele. In pogojuje ljudi pri najosnovnejši pravici, svobodi govora. Očitno to ni strah pred neznanom ali skrivnostno nevarnostjo, prav tako to tudi ni stvar pretirane strahopetnosti posameznikov, to je problem, ki je vseskozi prisoten v slovenski družbi.

» Ta nagrada mi res pomeni dosti. Mladinske literature uradna kritika večinoma ne jemlje niti v poštev.«

Zlatolaska in trije medvedki, letošnja produkcija Slovenskega odra

moral! Jaz namreč začnem snovati nove zgodbe, če me kdo prosi zanje oziroma če obljubim komu novo zgodbo. Morda je to smešno, komu se bo zdelo tudi, da je tako delo manjvredno, a to je dejstvo: pišem skoraj vedno "pod prisilo". Potem sem napeta in nervozna, trpim, če moram prevečkrat zavreči že začeto, če čutim, da je v zgodbi kaj šablonskega, prisiljenega, skratka, če ne teče. Ko se mi "odpre", ko najdem nove ideje, nove poti (posebno rada vključujem komične elemente, kakšno majhno ironično noto), takrat pa sem presrečna. Vsaka nova igra je kot novo rojstvo – prej je trpljenje, potem pa sreča in veselje. Skratka: na vprašanje, kateri so moji načrti v prihodnje, lahko rečem, da jih nimam, mislim pa, da bom še pisala. In zakaj ne bi, če me pa to veseli in osrečuje?

Tudi na Dragi se je pred leti pojavil diskutant, ki ni hotel povedati svojega imena, ker mu je hčerka za bičala, naj se ne predstavlja. To je strah pred konkretnim, bojazen, da se utegne kaj neljubega zgoditi, če bo povedal tako, kot misli, in o tem, kar je doživljal (kar je na primer neljubega bil deležen v socializmu). To ugotovitev sem nekaj časa sistematično preverjal med prijatelji in znanci v Sloveniji in dobil potrdilo: eden se hoče izogniti morebitni zameri pri drugače mislečih prijateljih ali sorodnikih, drugi se boji, da izgubi posel ali da mu kdo v zameno za izgovorjeno resnico pošlje davčno inšpekcijo ali kakšno drugo birokratsko nadlogo. Dejstvo je, da v delu slovenske javnosti vlada občutek nelagodnosti in negotovosti ter nesproščenosti, vsekakor nekaj negativnega, ki preprečuje, da bi se družbena zavest normalno razvijala in da bi se ljudje zavedali, da so polnopravni državljani. To daje misliti, da v ozadju lebdi nekdanja oblast – razpredena pajčevina ostankov bivše nomenklature?

Najbolj pa preseneča dejstvo, da se s tem vprašanjem nihče ne ukvarja, kakor da bi bilo normalno, da so ljudje zrasli v strahu in da se ta strah podaljšuje v nove generacije. Gluhi so vsi, psihologi, sociologi, psihiatri, pisatelji, šola, publicistika, politika, cerkev, sodstvo, nihče se ob tem pojavu ne vznemirja, ne postavlja si nobenega vprašanja, ne išče odgovorov.

Vsiljuje se vprašanje, ali se bodo kdaj Slovenci rešili te paranoje, začeli svobodno govoriti in se normalno obnašati kot odrasli člani zdrave družbe?

Ali je morda ta strah zapisan v slovenskih genih? Morda pa je to stanje rezultat naše večstoletne podrejenosti. Navsezadnje vsaka oblast na en ali drug način vzdržuje red in normalnost z neko obliko prisile, bodisi z zakoni ali s tajno policijo (ali tudi z nagradami za ubogljive in kimajoče), tudi Cerkev je svoj čas plašila vernike s peklom. Potemtakem naj bi dandanašnji slovenski strah bil samo logična posledica preteklosti? Toda, ali ni prav socializem več kot 40 let osvobajal človeka? Kje so rezultati? Iščem odgovore, ki bi mi pomagali razumeti slovensko družbo in posameznika. Zato hoče biti ta zapis izziv vsem tistim, ki sem jih navedel nekaj vrstic nazaj in ki so do sedaj po večini molčali, čeprav bi po svoji vlogi v družbi morali o teh problemih kritično razmišljati. Če bo kdo odgovoril, mi bo pomagal razumeti slovensko stvarnost. Pričakujem, da mi obrazložijo, ali sem morda preobčutljiv in ali moramo sprejeti tisto, kar se nam ponuja in vsiljuje kot normalnost, a je od nje zelo daleč.

Sergij Pahor

Marija Pirjevec

Med sodobnimi pesnicami in pesniki na Tržaškem se je letošnje jeseni opazneje pojavilo še eno ime, in sicer pesnica **Marija Kostnapfel**.¹ Svoje pesmi je objavljala bolj redko, v revialnem tisku, tako na primer v *Mladiki*, *Novi reviji*, *Sodobnosti*, še prej pa v Pahorjevem *Zalivu*. Zato je njen pesniški prvenec, ki nosi preprost naslov **PESMI**,² resnično presenečenje. Že ob prvem branju je namreč mogoče ugotoviti, da gre za zrelo, nekoliko enigmatično, zahtevno pesniško

- 1 Marija Kostnapfel je bila rojena v Trstu leta 1959. Študirala je na Fakulteti za tuje jezike Univerze v Vidmu, kjer je tudi diplomirala. Njeno diplomsko nalogo o Francetu Balantiču so v nemškem prevodu objavili pri založbi Rudolfa Trofenika v Muenchnu. Že vrsto let je zaposlena kot profesorica slovenščine in zgodovine na Trgovskem tehničnem zavodu Žige Zoisa v Gorici.
- 2 Marija Kostnapfel, *Pesmi*, spremena beseda Marija Pirjevec, *Mladika*, Trst 2016.

Ob zbirki *Pesmi Marije Kostnapfel*

*So mi razrezali
jezik
na drobne koščke ...*

(Iz cikla *Jeziki*)

izpoved, večkrat zreducirano na bistvo. Vemo, da se estetika lirike od nekdanj drža pravila: čim več idej na čim manjšem prostoru. Prav to pravilo pa se dobro prilega lirskim izpovedim Marije Kostnapfel. Tudi njen pesniški jezik je izrazito osebni, saj izstopa iz privajenih besednih klišejev, je jezik posebne pomenske gostote; izpraznjenih besed v njeni poeziji preprosto ni. V njej pa tudi ni močnejšega stika s krajinarsko in jezikovno barvitostjo primorskega sveta, tako značilno za pesništvo na zahodnem robu slovenske zemlje. Narodna, družbena in skupnostna problematika, ki pogosto zaposluje tržaške in goriške pesnike, naše pesnice v glavnem ne pritegne. V središču njene pozornosti je eksistencialna tema, točneje občutek duhovne praznote, brezizhodnosti, brezna in nemoči v današnjem razmišljujočem človeku.

Tudi pesničin eksistencialni odnos do jezika je v besedilu

So mi razrezali | jezik | ... /³ zajel občutek razdrtosti, ki vodi v vrsto katastrofičnih stanj, podobno kot v Kocbekovi pretresljivi izpovedi **Besede umirajo**. Če pri avtorju **Poročila** (1969) besede jecljajo, zvijajo se v krčih, / ne vedo več domov /.../, pri tržaški pesnici bežijo in gomazijo / po ustih/ in si ne upajo ven /.../. Spreminjajo se v molk.

Skratka, gre za poezijo nihilistične streznitve skrajne vrste, za izvrženost iz vseh nekdanjih varnostnih stanj, tako eksistencialnih kot poetičnih pa tudi jezikovnih. V takem brezizhodnem položaju, ki pomeni pesnici *mrzel začetekkonca* ali *koncazačetek*, kot se suvereno poigra z besedama *konec* in *začetek* v pesmi **Morda si samo domišljam** /.../, so "drevesa, ptice in rože" lahko samo še prispodobne nekoč poetičnega, sedaj le namišljenega sveta, ki bo skupaj z njo izginil za vedno.

- 3 Ibid., *So mi razrezali jezik*, II, iz cikla *Jeziki*, str. 49.

Nika Čok

Nevija Benčina Smotlak V naročju koprške ulice

Zbirka petnajstih pripovedi *V naročju koprške ulice* Nevije Benčina Smotlak bralca popelje v odkrivanje Kopra pred malo manj kot šestdesetimi leti, ko je tu odraščala nežna punčka Marina. V svojem knjižnem prvencu koprška avtorica z izjemno preprostostjo in tankočutnostjo avtobiografsko opisuje življenje Marinine družine, ki živi v »naročju koprške ulice« med jezikovno in kulturno raznolikostjo in poudari bogastvo različnih identitet,

eksistenc, ki poživljajo primorsko, obmejno in obmorsko mesto. Avtorica pripoveduje o preprostih dogodkih v vsakdanjem življenju družine, ki jo sestavljajo mama, papà, Marina, Marijan in teta. Med epizodami, ki jih

avtorica opisuje, je plovba s parnikom Edra v Trst, obujanje časa, ko sta Marina in njen brat Marijan istočasno zbolela za vodenimi kozami in se ob tem nenavadnem pojavu šalila, med boleznijo pa sta nestrpno pričakovala mamo, da jima prinese sladke žabice v poslastico; takrat sta ju papà in mama peljala na morje, da bi tako prej okrevala. Marina je bila tedaj ponosna, da je brez strahu skočila v vodo, čeprav so jo brazgotine pekle, saj je na tak način razveselila očeta. Marina se spominja, kako je dobila v dar voziček za svojo punčko – *bambolo* in kako je s prijatelji Edijem, Lauro, bratom Marjanom in drugimi opazovala ladje, s katerimi so v koprsko luko uvažali živila, npr. banane, »angurje« in drugo.

V pripovedih je opazna avtoričina zmožnost natančnega in ljubečega opisa rodne kraja – Kopra, ki ga prikaže na pristen in živ način, z veliko pozornostjo do narečij, npr. do tržaške, istrske, hrvaške govornice, ki so značilna za mesto, v katerem sobiva več narodnih

Morda si samo domišljam,⁴

in z menoj vsi ostali,
ha, namišljeni ostali.
Potem bo začetek konca
odnesel
zadnji žarek sonca
z moje tople kože
in med vsa namišljena drevesa,
ptice in rože
bo prinesel
mrzel konca začetek.

Morda se bo zgodilo prav na petek.

Vendar je to samo najbolj zaznamovana, zares temna stran pričujoče izpovedi. V njeni intenziteti pa se sprošča še nekaj drugega, česar ni mogoče prezreti. Gre za bolečino osamelosti in tesnobe sredi mučnih in pogreznih duševnih stanj, ki ne nakazujejo nikakršnega izhoda in rešitve. Zato ji ostaja le to, da molče govori o bolečini izgubljenega. Tovrstno bolečino prebujajo v njej svetli, samo bežni detajli iz narave, "kamenje, drevesa in ptice, otroški klici in sonce," ki pa niso več tisto, kar so bili. Zanjso so zdaj mrtvi, kot da bi jo nekdo kaznoval. Prikrajšana je za lepoto narave, ki pomeni hkrati tudi otroško lepoto njene notranjosti, njene duše, ki je okrnela in se nemočno seseda vase.

4 Ibid., Morda si samo domišljam, str. 44.

Kdo me je tako kaznoval,⁵

da me boli kamenje
in drevesa
in ptice
in otroški
klici
in sonce
in nemirni ljudje,
ki si sami brišejo pot.

Čisto na koncu zbirke pa se zgodi, da vse izgubljeno ni več tako zastrto, temveč povsem razločno

5 Ibid., Kdo me je tako kaznoval, str. 35.

udari na dan. V središču reminiscence na pretekle, a nepovratne čase privre iz globine občutek nekdanje varnosti, ki jo je obdajal v svetu skupnosti, med njenimi. Iz te skupnosti je sedaj izločena, vezi z njo pretrgane. Kar ostaja, je le "srebrna slina spomina", kot pravi v pesmi **Vse je prekinjeno** /.../, ki se lahko uresniči samo v poeziji. Odtujitev je nepreklicna, spremlja pa jo globoka nostalgija. Pot, za katero se je pesnica odločila, je do kraja samotna, saj se ne more otresti tesnobe zavesti, da povratek ni več mogoč.

Vse je prekinjeno,⁶

tudi golčanje v suhi nožnici večera,
kje so časi,
ko sem bila
na varnem,
v brlogu med svojimi,
vsi z rožnatimi jeziki
polzečimi
po srbrni slini spomina.
(Iz cikla Jeziki)

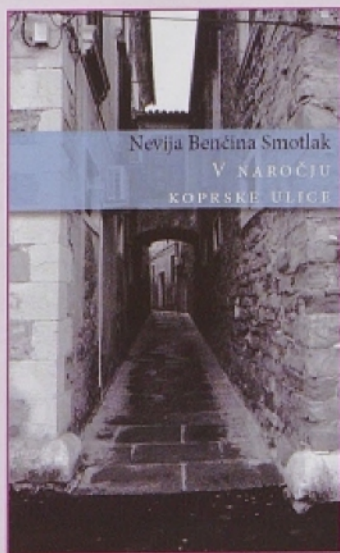
Skratka, pred nami je pesniška zbirka, ki s svojo posebno duhovno vertikalo ter pogumom pa tudi z osebno suverenim slogom pomeni v sodobni slovenski in še posebej tržaški poeziji več kot opazen dogodek.

6 Ibid., Vse je prekinjeno IV, iz cikla Jeziki, str. 51.

skupnosti. Knjigo bogati zanimiv prikaz nekdanjega Kopra, v katerem vladajo sožitje, sloga in spošljivi odnosi med sosedi, ki si med sabo radi pomagajo, pa tudi spomini na brezskrbni otroški čas.

Avtorica pripovedne zbirke Nevija Benčina Smotlak opisuje Koper in njegove znamenitosti, kot ga je doživljala v otroštvu in kakor so ji ga pokazali odrasli, s pridihom prisrčnosti in pristnosti ter na prepričljiv način in s tekočo govorico, da je za bralca popotovanje skozi Marinino oz. avtoričino otroštvo pravi užitek.

O slogovni izbranosti in dodelanem impresionističnem prikazu Kopra piše tudi literarna kritičarka

Jasna Čebtron, ki je knjigi prispevala spremno besedo: »Pripovedni prvenec Nevije Benčina Smotlak slika otroštvo, kot se je avtorici ugneznilo v spominu in je ostalo tako živo, da je po desetletjih spregovorila o njem z otroško iskrenostjo in naravnostjo. Zato niza podobe, ki so jo kot otroka očarale, in izriše odrasle, ki so ji znali ljubeče uskladiti nasprotja v zaokrožen smisel.«

Knjigo *V naračju koprskih ulic*, ki jo je ped kratkim izdala založba Libris v sodelovanju s koprsko knjižnico Srečka Vilharja, priporočamo vsem ljubiteljem Primorske in Kopra, ki cenijo preprostost, pristnost in se radi s spominom vračajo v otroška leta, da bi spet doživeli kanček otroške nežnosti in miline.

GORŠETOVA PRIMORSKA LETA (IV. del)

Ob 120-letnici kiparjevega rojstva

Ivo Jevnikar

Odhod v ZDA

O sami izselitvi v Cleveland in njenih razlogih je Vinko Beličič 21. decembra 1951 zabeležil v dnevnik: »Ura je 20.10. Na tržaški postaji se množica dijakov

in prijateljev poslavlja od Franceta Goršeta, ki ga bo vlak čez nekaj minut odpeljal v Neapelj ... v Ameriko. Z njim odhaja iz Trsta zlat človek: veren, delaven, zaveden in nenehno veder – kljub zelo skromnemu življenju. Jaz sem ga osebno spoznal v taborišču v Monigu maja 1945. Njegovo ime pa mi je bilo takrat že poldrugo desetletje znano – od Trinkovih Naših paglavcev (1929), ki jih je tako imenitno ilustriral.«

Nato obuja spomine na Monigo in pove, da je Gorše »prišel v Trst, kjer je prav do zadnjega učil risanje na Višji realni gimnaziji in na Učiteljišču. Zraven pa je pridno kiparil. Delal je portrete iz gline. Enkrat sem šel tudi jaz z njim ponjo nad Milje, kjer je dolgo stikal za njo in jo otipaval, dokler ni našel prave. Uspešen je bil v reliefih, v Nabrežini je izklesal Prešerna za stoletnico smrti, priredil v Trstu dve razstavi, mukoma to zadnje leto našel atelje in tam predvsem delal reliefe v bakrenih ploščah. Za atelje je plačeval 6.000 najemnine – nedvomno veliko več kot za tesno, skrajno ubožno sobico v ulici della Sorgente.

Toda kiparstvo, ki se mu je predajal z vsem srcem, mu je samo denar jemalo, donašalo pa skoraj nič. Dolgo, dolgo je vztrajal v svojem idealizmu, nazadnje pa je spoznal, da je Trst tipično trgovsko mesto, ki mu je kaj malo za umetnost. 'Jaz sem predvsem kipar, in tu v Trstu ne morem nikamor naprej. Ničesar ne morem prodati. Spodbujali so me, ali ko sem razstavljal, ni bilo nikogar blizu, čeprav sem pismeno povabil tistih dvajset trgovcev.' Letos je bil dvakrat v Parizu;

Goršetov France Prešeren ob stoletnici pesnikove smrti, kamen, 1949. Kip je leta 1969 daroval Državnemu znanstvenemu liceju v Trstu ob poimenovanju po Francetu Prešernu. Na fotografiji iz avgusta 1949 je kiparjev podpis.

drugič je bil priča lepega moralnega in materialnega uspeha slikarja Mihe Maleša. V Ameriki upa France najti svojega prijatelja umetnostnega zgodovinarja Rajka Ložarja. Kako mu bo onkraj Atlantika? Ker ga pričakuje sestra, vsaj ve, da ne gre v popolno tujino.«¹

V tedniku Katoliški glas je sam Gorše 27. decembra 1951 objavil pozdrav: »Vsem mojim dragim znancem in prijateljem, s katerimi se pred mojim odhodom v ZDA nisem mogel osebno posloviti, po tej poti kličem z Bogom! Obenem jim prav iskreno želim tudi blagoslovljene božične praznike in srečno novo leto!«²

V številki lista, ki je izšla teden prej, pa je zabeleženo, da je Gorše daroval za Sklad Leopolda Kemperleta, ki je podpiral izhajanje časopisa, 3.200 lir. En izvod se je takrat prodajal po 20 lir.

V Ameriko je odplul februarja 1952 in se naselil v Clevelandu.

Na Koroškem

Očitno pa je Goršeta mučilo domotožje, navezanost na slovensko zemljo. O prvem obisku iz Združenih držav tako v takratni Jugoslaviji kot v Trstu leta 1959 smo že brali. Potem se je še vračal, tudi za daljša obdobja zaradi naročil v Sloveniji in na Koroškem.

Svojega prepričanja ni spremenil. V anketi Kaj sodim o komunizmu, ki jo je objavil Zbornik Svobodne Slovenije v Buenos Airesu leta 1965, je med drugim zapisal, da »pod orožjem, še bolj pa pod vladami komunizma, muze molče«. In

¹ Beličič, str. 34–35. V resnici pa Gorše ni odšel k sestri v Minnesoto, temveč v Cleveland, kjer je imel prijatelje (Arnež, str. 167–168).

² Objava, Katoliški glas, Gorica, 27. dec. 1951, str. 4.

France Gorše v beli halji sredi tržaških skavtov, ki so ga 10. avgusta 1970 obiskali v Kortah na Koroškem

dodal: »Posledice: vsepovsod, kjer vlada komunizem, se je doslej v praktičnem življenju izkazalo, da je nastal usoden kulturni in moralni zastoj.«³

V Slovenijo pa se je vračal tudi zaradi zdravljenja. Kljub temu so mu morali leta 1977 amputirati nogo. A medtem se je iz New Yorka, kamor se je leta 1964 preselil iz Clevelanda, leta 1971 že dokončno pomaknil v Evropo: prej v Rim, nato na Koroško v odmaknjeno vasico Korte, končno, leta 1973, v Sveče.

Spominjam se, kako smo med taborem slovenskih tržaških skavtov pri Selah 10. avgusta 1970 peš krenili 12 km daleč v Korte. Tamkajšnji posestnik inž. Lambert Muri nas je pogostil z govejo juho, zraven smo imeli svoje malice. Nato smo šli do župnišča, kjer si je Gorše uredil atelje (naslednje leto pa je tam odprl galerijo). Razkazal nam ga je in povedal, da z glino in lesom oblikuje umetnine za oktobrsko razstavo v Celovcu (dejansko so jo odprli 13. novembra). Pripravljenih jih je imel že 33, a je želel število podvojiti.

³ Zbornik Svobodne Slovenije 1965, Buenos Aires 1965, str. 169.

Tudi fotografirali smo se, on v beli halji, mi v skavtskih krojih.⁴

Prepovedana razstava

Z Goršetom, ki je bil družinski prijatelj, sem se bolj zblížal v času njegove prepovedane retrospektivne razstave v Kostanjevici na Krki. Slučajno sem ga srečal dan po ustnem delu svoje mature, v nedeljo, 9. julija 1972, v Čateških toplicah. Vesel je bil snidenja. Spominjam se, kako mi je v tisti vročini nalival cviček z ledom in pripovedoval o veliki razstavi v Kostanjevici. Danes vem, ker se vabilo dobi na spletu, da je bilo odprtje razstave v okviru Dolenjskega kulturnega festivala napovedano za 30. junij. Nastopila naj bi igralka Elvira Kraljeva in Slovenski oktet, nagovor pa naj bi imel akademik France Stele. Iz tega ni bilo nič. Takrat pa sem imel vtis, da je dogodek šele pred nami. Očitno je Gorše še vedno upal v ugoden razplet.

Nekaj znancev si je poleti že postavljeno in očitno »zamrznjeno« razstavo kljub temu ogledalo. Ko sem bil 1. septembra 1972 v Ljubljani, sem mu telefoniral v Kostanjevico ter izrazil željo, da bi tudi sam to doživel, vendar je bil takrat tik pred odhodom v Trst. Srečala sva se na ljubljanski železniški postaji, kjer mi je daroval lepak za prepovedano razstavo in pa katalog s posvetilom.⁵

Zakaj razstave niso odprli javnosti, menda ni bilo nikoli jasno povedano, čeprav tu pa tam beremo namige, da je temu ali onemu znano. Umetnostni zgodovinar Ivan Sedej je na primer leta 1985 napisal: »Vendar pa je politična klima v začetku sedemdesetih let razstavo preprečila. Vzroki so bili banalni in ozkosrčni in dandanes bi se nam zdeli smešni.«⁶

⁴ Moji takratni zapiski.

⁵ Moji takratni zapiski.

⁶ *Akademski kipar France Gorše*, Mohorjeva založba, Celovec 1985, str. 37.

»Politična klima v začetku sedemdesetih let je razstavo preprečila. Vzroki so bili banalni in ozkosrčni in dandanes bi se nam zdeli smešni.«

France Gorše
72
LAMUTOV
LIKOVNI
SALON
Kostanjevica
na Krki
julij
avgust
72
razstava
je odprta
vsak dan
od
15
do
19
ure
za
skupine
ob
vsakem času
brumen
ljudska
pravica

Lepak, natisnjen za prepovedano Goršetovo razstavo v Kostanjevici na Krki poleti 1972

Raziskovalec slovenske polpreteklosti in vloge, ki jo je v njej odigrala tajna politična policija (Služba državne varnosti, po domače Udba), Igor Omerza sicer ni preučeval Goršetove retrospektive, vendar je naletel na dva dokumenta Službe državne varnosti, ki zadevata razstavo in sta se ohranila v

arhivu takratnega predsednika Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije Franceta Popita.⁷

Urednik kataloga in organizator razstave Lado Smrekar se je v petek, 23. junija 1972, zglasil na Udbi. Ker višjih predstavnikov ni bilo, ga je sprejel vodja V. (analitskega) sektorja Vlado Poznič, ki se je veliko ukvarjal z emigracijo. Ta je v pogovor pritegnil Slavka Belaka, ki je bil v sektorju ekspert za kulturo in je potem napisal omenjena dokumenta: »uradni zaznamek« o pogovorih s Smrekarjem in »karakteristiko« Franceta Goršeta.

Iz dokumentov izhaja, da je Smrekar glede priprave razstave in kataloga užival podporo predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti Josipa Vidmarja in predsednika Republiške konference Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije Janeza Vipotnika. Sam (ali kdo drug) pa se je »ustrašil«, ker je v seznam strokovne literature o Goršetu za obdobje od konca vojne do leta 1972 v katalog, ki sicer še ni bil natisnjen, uvrstil 91 bibliografskih enot. Od tega jih je 58 izšlo v zamejskem in emigrantskem tisku, 18 v domovini, 15 pa v ZDA in Avstriji. Med avtorji so bili tudi znani politični emigranti Ciril Žebot, Tine Debeljak in Ruda Jurčec. V zaznamku beremo: »V izogib kasnejših urgenc si je /Smrekar/ poleg zagotovila predsednika SAZU in RK SZDL hotel zagotoviti še mnenje Republiškega sekretariata za notranje zadeve.«

Udbovska sogovornika sta izjavila, da nista pristojna za take ocene, ki da so v prvi vrsti naloga Socialistične zveze, a Smrekar je vztrajal, da ga je ravno ta družbenopolitična organizacija napotila k politični policiji. Poznič in Belak sta odgovorila, da nimata »nič zoper Goršeta – umetnika, ki mu kvalitete nikakor ni moč odrekati, da pa je drugo vprašanje, kako bo nanj gledala emigracija, in to tako v primeru, če objavi sporni seznam, kakor v primeru, da nekatera sporna imena spusti oziroma jih zamenja z inicialkami«.

Odgovor sta mu obljubila za ponedeljek, a Smrekarju se je mudilo. Spet je šel na SZDL, popoldne pa se je vrnil na Udbo. Tokrat je pri pogovoru sodeloval tudi pomočnik sekretarja (notranjega ministra) Boris Mužič, ki pa se ni omejil

na bibliografijo v katalogu, temveč je »v celoti zavračal misel na retrospektivo tako eksponiranega sklikarja«. Stališče SDV so spet napovedali za ponedeljek, vsekakor pa so Smrekarja povabili, naj iz kataloga izpusti tisti del seznama literature.

Dejansko najdemo v katalogu namesto 91 povojnih virov le 3 (iz Trsta, Buenos Airesa in Clevelanda). Še več. V seznamu Goršetovih del je na primer kip Jožeta Peterlina iz leta 1948 naveden kot »Portret prof. J. P.«, ki ga ima v lasti »J. P., Trst«!

Kdo je potem obsodil celotno pobudo, in ne le del kataloga, iz dokumenta ni jasno. Belak je v njem po povzetku razgovorov sestavil sedem pripomb. Kritično se je obregnil ob SAZU in SZDL, ki da sta pokazala slab politični posluš in sta se spomnila na SDV le tik pred odprtjem razstave. Njuna je odgovornost in zadnja beseda, sam noče veljati za Ždanova in »kulturnega policaja«. V sami razstavi pa je videl legalizacijo emigrantske kulture in zmago emigracije, kot tudi popolno rehabilitacijo Franceta Goršeta, ki da je nesporen umetnik, a ima tudi jasno politično orientacijo in ni pretrgal stikov s politično emigracijo. Od njega bi on zahteval, da se pred razstavo distancira od emigracije. Prepoved razstave pa bi po njegovem mnenju povzročila »kulturni škandal«. Na koncu je predlagal, naj svoje mnenje izrazijo SZDL, SAZU, Zveza komunistov Slovenije in Zveza združenj borcev.

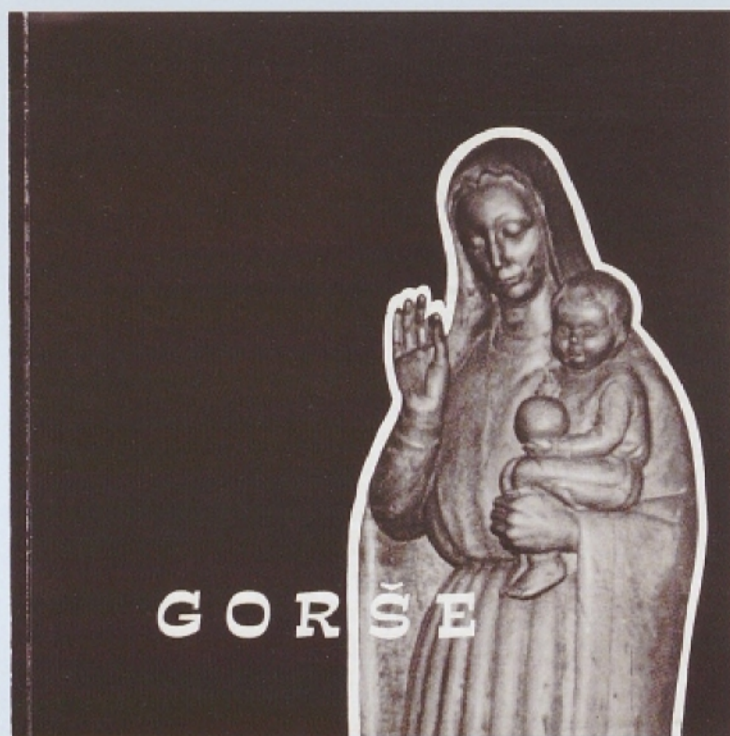
Nato je prišlo do prepovedi.

»Gorše je doživel veliko zadoščenje med primorskimi rojaki zaradi razstave, ki jo je v Gorici s sodelavci pripravila Verena Koršič.«

Vračanja na Primorsko

Mislím, da je devet let po nesojeni retrospektivi v matični Sloveniji Gorše doživel veliko zadoščenje med primorskimi rojaki zaradi razstave, ki jo je v Gorici s sodelavci pripravila Verena Koršič. Odprli so jo 27. oktobra 1981 v Deželnem avditoriju, 16. novembra pa je sledilo odprtje še tržaške ponovitve v Društvu slovenskih izobražencev. V Trstu sta spregovorila Verena Koršič in Milko Bambič, Gorše je bil seveda prisoten, sledilo pa je

⁷ Arhiv Republike Slovenije, AS 1589/IV, CK ZKS, Predsednikova dejavnost, t. e. 2624/24, dokumenta *Nekateri podatki o emigrantu – kiparju Francetu Goršetu in Uradni zaznamek Slavka Belaka*, 26. jun. 1972. Igorju Omerzi se zahvaljujem za opozorilo na to gradivo in za pojasnila o osebi Udbe, ki nastopa v njem.

še predavanje drugega ameriškega Slovence in povojnega profesorja v Trstu Jožeta Velikonje o slovenskih sledovih na amerškem Zahodu.

Ko je bil Gorše na Koroškem, je dobil več zasebnih naročil tudi s Tržaškega in Goriškega ter javna naročila s Tržaškega za kipe Frana Saleškega Finžgarja in sv. Dominika Savia za Finžgarjev dom na Opčinah leta 1970, Janeza Evangelista Kreka za župnijski Krekov dom v Borštu leta 1971, Frana Venturinija za osnovno šolo Frana Venturinija v Boljuncu in Ivana Cankarja za srednjo šolo Ivana Cankarja v Trstu leta 1976, Jožeta Peterlina za Peterlinovo dvorano v Trstu in Friderika Barage za takratni župnijski Baragov dom v Ricmanjih leta 1977 in še za križev pot za cerkev v Mačkoljah v letih 1980–81.

Že leta 1969 je daroval kamniti doprsni kip Franceta Prešerna iz leta 1949 nekdanji Višji realni gimnaziji, takrat Znanstvenemu liceju s klasičnimi vzporednicami, ki so ga ravno poimenovali po našem največjem pesniku.⁸

Ob odprtju sedanjega sedeža Papeškega slovenskega zavoda Slovenik

⁸ Koršič, str. 19 in seznam Goršetovih del v tem katalogu.

Katalog razstave Gorše na Primorskem (Gorica 1981)

v Rimu leta 1973 je Gorše oblikoval spominsko medaljo v pozlačenem bronu, ki ima na eni strani podobo papeža Pavla VI. z latinskim napisom o 1200-letni zvestobi Slovencev papežu, na drugi strani pa obrise Slovenika z napisom Slovenik 1973 in imenom takratnega papeža Pavla VI.⁹

Slovo

Gorše se je rad udeleževal študijskih dnevov Društva slovenskih izobražencev Draga in bil na njih vedno deležen toplega sprejema. O tem je Valentin Inzko st., ki je bil predavatelj, diskutant in redni obiskovalec Drage, napisal: »Odkar si je izbral akademski kipar France Gorše za svojo domovino Sveče na Koroškem, se je udeleževal z nami vred vsakoletnih študijskih dni s skoraj nestrpnim pričakovanjem.«¹⁰

Leta 1972, ko je bila prepovedana Goršetova razstava v Kostanjevici, sta tudi že napovedana predavatelja iz Slovenije zaradi političnih »nasvetov« zadnji trenutek odpovedala svoj nastop na 7. študijskih dnevih.

Na jubilejnih 20. študijskih dnevih leta 1985 je Gorše pozdravil udeležence, naslednjega leta pa ga je 6. septembra

⁹ Andrej Štekar, *Medalje s slovensko tematiko*, izdane v Italiji, Numizmatični vestnik, leto XXVI., št. 27–28, Ljubljana 1999–2000, str. 730–731. Avtorju se zahvaljujem za opozorilo na članek.

¹⁰ Valentin Inzko, *Povezovanje treh Slovenij*, v: *Svobodni mikrofoni Drage, Jubilejni zbornik ob tridesetletnici*, Mladika, Trst 1995, str. 49. Na str. 74 je slika Goršetovega nastopa v Dragi leta 1985. Njegove prisotnosti je dosledno beležila tudi informatorska mreža Udbe, kot lahko na številnih mestih beremo v knjigi Igorja Omerze *Karla, Udba o Dragi*, Mladika, Trst 2015. Tako tudi zvemo, da je na seji koordinacijskega odbora Republiškega sveta za mednarodne odnose njegova predsednica Vida Tomšič 10. oktobra 1979 med drugim razmišljala o tem, da bi kazalo take emigrante, kot je kipar Gorše, ki da niso hudi nasprotniki in nimajo krvavih rok, pritegniti, podobno kot to delajo Hrvati in Srbi, ne pa neprestano porivati »v naročje emigracije« (str. 343).

1986 moral predsednik Društva slovenskih izobražencev Sergij Pahor komemorirati: »Med mnogimi, ki ste prišli, pa letos ni našega veterana v Dragi, kiparja Franceta Goršeta, ki smo ga prve dni avgusta pokopali v Svečah, kjer si je sin slovenske zemlje izbral svoj zadnji dom in kraj poslednjega počitka. France Gorše je bil redni gost v naši družbi in lani je v imenu vseh izrekel skupno voščilo ob naši dvajsetletnici.«¹¹

France Gorše je preminil 2. avgusta 1986 na Golniku pri Kranju. Pokopali so ga v Svečah 9. avgusta. Med pogrebci je bilo tudi več kot 30 Tržačanov in Goričanov. Somaševanje je vodil ljubljanski pomožni škof Stanislav Lenič, pred

¹¹ 21. Študijski dnevi Draga 86, Društvo slovenskih izobražencev, Trst 1987, str. 47–48.

»Pokopali so ga v Svečah 9. avgusta. Med pogrebci je bilo tudi več kot 30 Tržačanov in Goričanov.«

odprtim grobom pa so se od umetnika poslovili številni govorniki, med njimi iz primorskega zamejstva deželni svetovalec Slovenske skupnosti Drago Štoka, predsednica Sveta slovenskih organizacij Marija Ferletič in predsednik Slovenske prosvete ter urednik Mladike Marij Maver. Tako Štoka kot pesnik in pisatelj Vinko Beličič sta utrinke s slovesa opisala v svojih knjigah.¹²

(konec)

¹² Vinko Beličič, *Prelistavanje polstoletja*, Mladika, Trst 2000, str. 73–75; Drago Štoka, *Iztrgani spomini*, Goriška Mohorjeva družba, Gorica 2014, str. 86–87.

Slovo akad. kiparja F. Goršeta

Vse svoje dobre znanke in prijatelje, s katerimi se pred svojim odhodom v ZDA miselnostno osebno poslovi, po tej poti tople pozdravitelj tu jim ključem »Z Bogom! Obesem pa jim želim tudi blagoslavljen bodične praznike in srečno novo leto!

Trst, 18. decembra 1951

France Gorše,
akad. kipar

Akademski kipar, prof. France Gorše, se poslovja od Trsta. Odhaja čez luho iskati novih poti za svoje nadaljnje umetniško izživljanje.

Ker je bil za časa svojega sedanjega bivanja v Trstu zlasti povezan s slovenskim dijaštvom na višjih srednjih šolah, smatram kot njegov bivši učencev za potrebo, da našo javnost nekoliko seznanim s tem velikim in poštovanim moštom.

Prof. Gorše se je rodil l. 1897 v Sotražici na Dolenjskem. Za zgodaj se je odločil za svoj poklic, saj ga po ljudski šoli aretamo na Obrtni šoli v Ljubljani, kjer je l. 1914 absolviral na kiparskem oddelku.

Nato je šel tja, kamor je takrat hodil velik del naših umetnikov — na akademijo v Zagreb. Doprtil jo je l. 1925 v. posebni šoli kiparja Ivana Meštroviča. Šolanje pri takem mojstru vsekakor ni moglo ostati brez posledic za njegov nadaljni umetniški razvoj. Vendar spoznamo iz njegovih del, da je bil Gorše, ko je akademijo zapustil, šlastno razvojno pot in prjel v svojih delih dajati duška lastnemu umetniškemu stremeljenju.

Po dovršenih študijah je deloval dalj časa pri nas na Primorskem, kjer je priredil več razstav. Ko se je vrnil v Jugoslavijo, je prvih razstavljal svoja dela v Ljubljani l. 1931, odšel pa večkrat doma in v svetu s kolegom Malešem in Kosom. Po vojni ga je pot, kot mnoge druge kulturne delavce, pripeljala v Trst, saj, kot je sam nekoč rekel, umetnost je notranja sila odse, ki se ne da ukleniti v filistr-

ske šablone.

Na vprašanje, kaj ga je dovedlo do tega, da je zapustil Trst, je odgovoril:

»V zvezi s službo na šoli so bile osebnosti, s odrom na uspešnejše razmere precej težavne, zato sem moral kot kipar na izreden način iskati svoje pot. Eden najtežavnih problemov tukajšnjega umetniškega ustvarjanja je bil vselje; a-telje; in kjer bi moral začeti (kaj-

» Šele v zadnjem času je dobil a-telje, sem svoje delovanje prekinila.

V Trstu je izvedel več portretov in kompozicij (Novčan, Mahnič, Grigič, Grmek).

» Ena izmed značilnosti njegovega dela pa je vsekakor njegova najnovejša tehnika v bakru, ki bo imela za oblikovni razvoj njegove umetnosti poseben značaj, s to edincev, je nadaljeval prof. Gorše, simam tu v Trstu, ker sem v razvoju pokazal rezultat svojega dela zadnjega časa.

Rafka Dolhar

Levo: France Gorše zadnjič pozdravlja udeležence študijskih dnevov Društva slovenskih izobražencev Draga 1985;

desno: članek Rafka Dolharja v tržaški *Demokraciji*

ŠESTDESET LET CERKVE LURŠKE MATERE BOŽJE PRI FERLUGIH

Nadia Roncelli

Nedaleč od Trsta, na južnem delu grebena, kjer se flišasta pokrajina prelije v kraški svet, je vas Ferlugi, kateri domačini pravijo tudi Konkonele (it. Conconello). Začetki poselitve segajo daleč v preteklost, saj so v bližini našli ostanke prazgodovinskega gradišča, do večje poselitve pa je prišlo sredi 19. stoletja, ko so odprli kamnolome, ki so zaposlili veliko domačinov.

Kljub temu da so Ferlugi majhna vas, so bili od nekdaj tesno povezani z mestom, saj so mu zelo blizu. Prebivalci so peš hodili v Trst po nakupih, v službo in tudi v šolo (razen v osnovno, ki so jo obiskovali na Opčinah), posluževali so se tudi tramvaja, ki vozi nekoliko nižje pod vasjo, dokler niso leta 1975 vas direktno povezali z mestom z avtobusno progo. Domačini uporabljajo narečje, ki je zelo podobno openskemu, zaradi prodaj zemljišč tujcem in novih gradenj pa se je v zadnjih desetletjih v vas naselilo veliko Italijanov, ki so spremenili njen etnični sestav.

Domačini so med sabo povezani, vsako leto pripravijo svetoivanski kres na prelepi razgledni točki v spodnjem delu vasi, imenovani *trjasa*. To počenjajo tudi po nedavni obnovitvi starega društva Višava, ki je bilo ustanovljeno koncem 19. stoletja, redno pa je delovalo do šestdesetih let prejšnjega stoletja. Steber društva je bil vedno mešani pevski zbor, ki so ga sestavljali odlični glasovi, vodili pa priznani zborovodje, kot sta bila Maks Bareto in Karel Boštjančič.

Zelo občuten je praznik zavetnice domačega svetišča – Lurške Matere Božje, ki se praznuje 11. februarja. Letos poteka

natanko 60 let, odkar so ji cerkev posvetili leta 1958. Dogodek je potekel v Marijinem mesecu s slovesnostjo: mašo sta darovala tržaški škof msgr. Santin in openski župnik Silvani, sodelovale so domačinke z ljudskim petjem in otroci. Zunanost svetišča so tedaj okrasili z bršljanovimi venci.

Cerkev so zgradili na kraju, kjer je prejel bil senik, v katerem so se vaščani zbirali in imeli kulturne prireditve oziroma veselice, kot so jih takrat imenovali. Denar za nakup zemljišča za cerkev so prispevali tržaška škofija in domačini z nabirko.

Ferlugovska cerkev je enoladijska, krasi jo velika zaoltarna slika, ki je delo slikarja Toneta Kralja. Na njej sta z milino naslikani mala Bernardka in Marija, tako, kot jo je mala pastirica prvič zagledala: oblečeno v belo, prepasano z modrim pasom in z zlato rožo ob levi nogi. Pod sliko je veliki mojster zapisal Marijin odgovor mali Bernardki na njeno vprašanje, kdo je tista lepa gospa: »Jaz sem Brezmadežno Spočetje.«

Na stenah visi štirinajst rezbarij s prizori iz križevega pota – pred desetletjem so nadomestile starejše slike križevega pota, ki jih je načela vlaga in so se pokvarile. Cerkev so pred leti prenovili in jo okrasili s štiribarvnim rozonom na pročelju. Tedaj so tudi zamenjali peč, prizidali manjši prostor na levi strani, ki služi kot zakristija in kot povezava z novo dvorano – Domom ferlugovske skupnosti, ki so jo prav tako takrat zgradili. Dom je bil poimenovan po prezgodaj preminulih domačinih Ediju Briščku in Robertu Perosi. V njem imajo domačini vaje, sestanke in prirejajo družabna srečanja ob pomembnejših praznikih.

VRNITI SE MORAMO TJA, KJER SMO ŽE BILI

H.J.

Znani ameriški odvetnik David Buckel je izgorel za okolje. Dobesedno. V znak protesta proti uničevanju narave je v brooklynskem parku v New Yorku naredil samomor s samosežigom. Pred svojim skrajnim dejanjem je medijem poslal pismo, v katerem je napovedal, da bo pri tem uporabil fosilna goriva. Pokojni odvetnik je hotel s tem dokazati, kaj se zaradi fosilnih goriv dogaja na našem planetu, ki je vse bolj onesnažen in neprimeren za bivanje. To pa vpliva na naše zdravje in življenje.

Številni mediji so poročali o samosežigu ameriškega odvetnika, ki se je v zadnjih letih z vso vnemo posvečal boju za okolje. Težko in neprimerno bi bilo izreči kakršen koli komentar na dogodek, ki je sam po sebi tragičen in grozljiv. Morda pa bi bilo prav, da bi se zamislili nad njegovo zadnjo željo, ki jo je izrazil v poslovilnem pismu. Hotel je, da bi njegovo dejanje služilo kot povod za ukrepanje.

Ljudje večkrat mislimo, da morajo »velike odločitve« sprejemati »veliki ljudje«. V resnici pa je marsikaj odvisno od nas samih, od vsakega posameznika. To ne velja le za okolje. Vsekakor pa je varstvo narave odvisno od naših vsakodnevnih izbir – od tega, kako segrevamo svoj dom do tega, kaj kupujemo v veleblagovnicah. Še vedno si ne predstavljamo, v kolikšni meri uničuje okolje proizvodnja hrane za vse bolj »lačne« Zemljane. Ne za tiste, ki živijo v skrajni revščini, pač pa za

Ameriški odvetnik David Buckel

nas, ki se zaradi preobjednosti celo soočamo z resnimi zdravstvenimi težavami.

Naše izbire seveda narekuje tudi obseg denarnice. Zato se večkrat odločamo za cenejšo in ceneno hrano, ki je v bleščečem zavitku živih barv videti kar se da vabljiva. V njej pa so prisotni strupi, pesticidi, konzervansi, strjene maščobe, pretirana količina sladkorja ali soli ... skratka vse, česar naš organizem res ne potrebuje. Biološka hrana – za katero mnogi trdijo, da gre le za dobičkonosen posel,

neoporečnega pa je v njej malo – pa je v trgovinah zelo draga.

Kot nas opozarjajo kmečke organizacije, ki imajo še stik z zemljo – večina »civiliziranih« ljudi ga je namreč popolnoma izgubila – pa tudi zdravniki, bi se morali pretežno odločati za preprostejšo hrano iz domačega okolja, tisto z nič prevoženimi kilometri. Prevoz hrane iz enega konca sveta na drugega je skrajno škodljiv tudi z okoljskega vidika, živila sama pa je treba dodatno konzervirati. Kako bi sicer lahko na primer sveže sadje ali zelenjava zdržala tako dolgo pot in prišla na naše mize lepa in sočna, kot da sta bila komaj nabrana na vrtu? Ob vsem tem pa ne pozabimo, da strupi, ki jih uporabljamo na površju, onesnažujejo tudi vodne vire.

Tudi meso je poglavje zase. Tisti, ki se ne zmenijo za trpljenje živali, naj vedo, da je prepogosto uživanje mesa zdravju

škodljivo. Količina hrane, s katero krmi-
mo živino, pa je tolikšna, da bi z njo na-
hranili ves planet. Izredna je tudi poraba
vode. Skratka: intenzivna živinoreja je
za okolje skrajno škodljiva, prav tako kot
močno onesnažujoči industrijski obrati.

»Samo do leta 2050 bi potrebovali tri planete, če bi hoteli nadaljevati s sedanjim potratnim življenjskim slogom.«

Vse torej kaže, da se moramo vrniti h
krajevni, domači proizvodnji. To je prvi
korak. Drugi pa je izbira čim bolj naravnih
živil, ki niso sad industrijske obdelave. Vr-
niti se moramo torej tja, kjer smo že bili.

Sicer je danes okolju škodljivo vse, kar
počenjamo. Vsakodnevne vožnje z avto-
mobilom, pretirana uporaba elektrike in
drugih virov energije, stalna zamenjava
raznih strojev, neskončno proizvodnje
odpadkov, različne gospodarske in go-
spodinjske dejavnosti. Izvedenci menijo,
da bi samo do leta 2050 potrebovali tri
planete, če bi – med drugim ob narašča-
nju prebivalstva – hoteli nadaljevati s
sedanjim potratnim življenjskim slogom.
Na razpolago pa imamo le enega in skraj-
ni čas je, da se tega zavemo.

V resnici pa se vedemo kot nekdo, ki
je podedoval lepo stanovanje. Namesto,
da bi skrbel zanj, začne v njem nabirati
smeti in ga zalagati s strupi in kemikali-
jami. Na koncu se bo zgodilo, da bo živel
neudobno in najverjetneje zbolel.

Tudi znanstveniki opozarjajo, da je
doprinos slehernega Zemljana drago-
cen. V sodobnem času, ko se sicer radi
ponašamo s svojo visoko civilizacijo, se
»ravnovesje« v svetu še vedno vzdržuje
tako, da imamo na eni strani skrajno
site, na drugi strani pa skrajno lačne
ljudi. Tiste, ki naredijo vsak dan le
peščico korakov in one, ki hodijo po več
kilometrov, da bi prišli do majhne koli-
čine hrane in vode, ki jim omogoča golo
preživetje. Jasno je, da to neravnovesje
ne more trajati v nedogled ...

V sodobnem svetu, ko se nam, sede-
čim za računalnikom zdi, da je dovolj le
stegniti roko, in dobil boš, kar si želiš,
zveni beseda »odpovedovanje« skrajno
neprijazno in zoprno. V tem pa je ključ
vsega. Če se bo vsak posameznik odlo-
čil, da se nečemu odpove iz ljubezni do
okolja, bo storil veliko zase in za druge.
Še več pa bo, na koncu, pridobil.

Če tega na bomo sposobni, bo prišel
trenutek, ko bo o našem blagostanju,
življenjskem slogu in sploh naši priho-
dnosti odločala narava sama.

*Iz prejšnjega prispevka o Ekologiji z naslovom **Vreme je eno, podnebje pa drugo** sta izpadla za-
ključna odstavka, ki ju objavljamo v tej številki.*

Avtorici in bralcem se za napako opravičujemo.

Vesti o globalnem segrevanju so v zadnjem času polni različni mediji in splet. Pri branju teh vesti
pa je treba biti skrajno previdni. Katastrofalne napovedi vselej pritegnejo bralce, zato je nevarnost
pretiravanja velika ...

Iz raziskave, ki jo je objavila ameriška znanstvena revija Science izhaja, da se neresnične vesti na
spletu širijo veliko hitreje od resničnih. Laži imajo kar 70 odstotkov možnosti več, da jih bo preko
družbenih medijev kdo delil. Resnične zgodbe pa potrebujejo šest krat več časa, da dosežejo 1500
ljudi. Izmišljotine se torej širijo, kot blisk. Največ jih je pri informacijah o politiki, financah, terori-
stičnih napadih, znanosti ter seveda naravnih katastrofah in izrednih pojavih, kamor sodijo tudi
podnebne spremembe.

Kdor torej karkoli bere ali deli na spletu, naj se najprej vpraša, ali vesti prinaša zanesljiv in
verodostojen vir. Laži ne potrebujejo več nog, saj so jim zrasla krila. Prihodnost pa lahko gradimo
le na resnici.

SKOZI TABORIŠČA DO SREČE

Naša založba Mladika je izdala tretjo knjigo iz zbirke Zapisi iz zdomstva, ki je posvečena spominom, pričevanjem in razmišljanjem naših ljudi po svetu. Če je prvo knjigo napisal rajni prof. Alojzij Geržinič iz Argentine (Od Save do Srebrne reke, 2015), drugo danes 92-letni časnikiar Pavle Borštnik iz ZDA (Moj čas, 2016), je tretja, Skozi taborišča do sreče, pretežno iz Kanade.

Glavni avtor je 95-letni Jože Mihevc iz Toronta. Pred leti je svoje spomine objavil v angleščini. Na pobudo knjižničarke dr. Rozine Švent iz Ljubljane jih je za to izdajo obogatil, ona pa je pridobila še pričevanja njegove sestre, danes 92-letne Milke Mihevc Koščak iz Toronta, in že pokojnega brata Toneta Mihevca. Besedila je opremila z uvodom in opombami. Bogato je slikovno gradivo.

Vsi trije avtorji (a tudi njihova že pokojna sestra Ivana, por. Lovko) so v domači Cerknici okusili vojno in revolucijo ter so se maja 1945 podali proti Avstriji. Jože je šel skozi avstrijska, Milka skozi italijanska begunska taborišča, Tone pa je bil kot domobranec vrnjen in je preživel Teharje. Jože in Milka sta se nato izselila v Kanado (Ivanka v ZDA), Tone je ostal doma.

Novo knjigo smo predstavili 5. aprila v dvorani Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani, 17. aprila pa v Knjižnici Jožeta Udoviča v Cerknici. Na obeh srečanjih je za založbo Mladika pozdravil njen ravnatelj Marij Maver.

Vodil ju je urednik zbirke Ivo Jevnikar. V Ljubljani je pozdravil predsednik SSK dr. Boris Pleskovič, o knjigi pa so govorili urednica dr. Rozina Švent, mag. Andreja Mele iz Cerknice in dr. Andrej Mihevc. V Cerknici je srečanje uvedla direktorica knjižnice Marija Hribar, o knjigi pa so spregovorile Rozina Švent, Andreja Mele in Dušanka Žižek.

Predstavitve knjige *Skozi taborišča do sreče* v Ljubljani (foto: Arhiv SSK)

SLABI IZIDI NA ŠOLSkih VOLITVAH

Še pred deželnimi volitvami so bile od 17. do 19. aprila volitve v enotna sindikalna predstavništva šolskega osebja. Z izidi na slovenskih šolah nikakor ni mogoče biti zadovoljni. Izmed 694 glasov, ki so bili oddani na njih, jih je Sindikat slovenske šole (SSŠ) prejel 239 in izvolil 15 izmed skupno 43 zastopnikov.

Med tekmujočimi sindikati je sicer prvi, a glavnino mest (28!) si je zagotovilo ostalih šest državnih sindikatov. SSŠ ni izvolil nobenega zastopnika na slovenskih večstopenjskih šolah v Nabrežini in pri Sv. Ivanu v Trstu ter na dvojezični večstopenjski šoli v Špetru.

Najbolje se je SSŠ odrezal na Goriškem, kjer je dejaven in prisoten (115 glasov na 213). Na Tržaškem, kjer je že leta odsoten, je zbral 116 glasov izmed skupnih 432. V Špetru le 8 na 49.

Res je, da še vedno ni izpolnjen 22. člen zaščitnega zakona, ki bi moral pravice SSŠ izenačiti s pravicami najbolj reprezentativnih sindikalnih konfederacij, kar bi mu tudi dovolilo, da bi bil kak njegov predstavnik oproščen redne službe in bi se lahko v celoti posvetil sindikalnim vprašanjem, vendar je tako šibka podpora slaba popotnica za nadaljnja prizadevanja v tej smeri.

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV V PETERLINOVI DVORANI

V ponedeljek, 5. marca, so v Peterlinovi dvorani predstavili knjigo Milana Gregoriča "Evropa, vstani in obstani", ki jo je izdala Slovenska prosveta v okviru projekta Brez meja, ki ga je financirala Dežela Furlanija Julijska krajina. Na večeru je sodelovala tudi evropska poslanka Patricija Šulin.

Naslednji ponedeljek, 12. marca, je bil gost večera v DSI časninar Bojan Brezigar, ki je govoril na aktualno temo "Kakšna prihodnost za Katalonijo?". V ponedeljek, 19. marca, so v Peterlinovi dvorani odprli razstavo Umetniki za Karitas 23. mednarodne umetniške kolonije na Sinjem vrhu. Odprtju je sledila okrogla miza na temo Prepletanje umetnosti in dobrotelnosti.

V ponedeljek, 26. marca, je velikonočno razmišljanje imel Primož Krečič, župnik stolnice v Kopru. Govoril je na temo "Zakaj je bilo potrebno Jezusovo trpljenje za odrešitev človeštva".

V ponedeljek, 9. aprila, so v Peterlinovi dvorani slovesno podelili 55. nagrado Vstajenje mladinski pisateljici in režiserki Lučki Peterlin Susič. Glasbeni okvir prireditve sta oblikovala mešani cerkveni pevski zbor Sv. Jernej in mo-

Evropska poslanka Patricija Šulin in Milan Gregorič

Bojan Brezigar (levo); udeleženci okrogle mize o umetnosti in dobrotelnosti (na sredi); Primož Krečič (desno)

UMRLA JE PROF. PATRIZIA VASCOTTO

V Trstu je 12. aprila podlegla hudi bolezni višješolska profesorica in neutrudna povezovalka slovenske in italijanske kulture Patrizia Vascotto. Rodila se je v Trstu 26. februarja 1955. Imela je istrske korenine, poleg slovenščine pa je obvladala še vrsto jezikov. Veliko je prevajala, rada pa je tudi vodila na ogleda tržaških verskih, kulturnih in literarnih spomenikov različnih narodnosti. Nekaj let je bila lektorica za italijanščino na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Od leta 1995 do 2013 je bila predsednica Skupine 85, več let je bila tajnica tržaškega odbora PEN, soustvarjala je mednarodni kulturni pobudi Vilenico in Forum Tomizza, od leta 2014 je bila tudi članica paritetnega odbora za izvajanje zaščitnega zakona za Slovence.

NAŠE ROMARSKÉ POTI

Goriška kulturna delavka in publicistka Mariza Perat je pri Zadrugi Goriška Mohorjeva izdala novo knjigo z naslovom Po romarskih stopinjah naših prednikov. Opisala je značilne slovenske, predvsem primorske božje poti, o čemer je v letih 2013–15 pisala v Novem glasu.

ška vokalna skupina Stane Malič. Utemeljitev nagrade je prebral prof. Robert Petaros, denarno nagrado pa je v imenu Zadružne kraške banke izročil njen predstavnik Dragotin Danev.

V ponedeljek, 16. aprila, je Društvo v sodelovanju s Slovenskim stalnim gledališčem vabilo na pogovor o monodrami Lot Vckemans »Juda«. Na to temo sta se pogovarjala teolog Edvard Kovač in režiser Igor Pison.

Naslednji večer, 23. aprila, se je po zaslugi založbe Mladika vključil v veliki projekt Noč knjige. Ob tej

priložnosti so predstavili prozno delo Eveline Umek Odtisi v času. Nastopili pa so Marij Čuk, Bogomila Kravos, urednica založbe Nadia Roncelli in seveda avtorica Evelina Umek.

Zadnji večer v aprilu so posvetili pogovoru o izidu deželnih volitev, katerim je revija Mladika posvetila rubriko Fokus v številki 2/3. Pogovor je vodil časnikar in urednik Ivo Jevnikar.

V petek, 27. aprila, je DSI priredilo izreden dogodek v kavarni San Marco v Trstu. Predstavili so knjigo o judovski družini v Palermu, ki jo je napisal pisatelj Alessandro Hoffmann po materi slovenskega rodu. Večer v italijanskem jeziku je vodil Ivo Jevnikar, sodeloval pa je še zgodovinar Carlo Spartaco Capogreco.

MoVS Stane Malič ob podelitvi nagrade Vstajenje

Edi Kovač in Igor Pison o predstavi Juda (levo); Marij Čuk, Nadia Roncelli, Evelina Umek in Bogomila Kravos (desno)

NAGRADE URADA ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU

V Ljubljani je minister Gorazd Žmavc 18. aprila izročil nagrade zmagovalcem 16. natečaja Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu za diplomska, magistrska in doktorska dela v sekcijah za zamejsko in izseljensko problematiko. Prvo nagrado je za zamejstvo prejela Tržačanka Neža Kravos za idejno zasnovo prenove in dozidave Narodnega doma pri Sv. Ivanu v Trstu.

O FRANCETU ŠPELIČU V ITALIJANŠČINI

Odvetnik Luigi Walter Veroi iz Trevisa je pri založbi Edizioni Segno iz Tavagnacca objavil knjigo o slovenskem konvertitu, bivšem partizanu, komunistu in miličniku, nato pa mistiku, vidcu in duhovniku Francetu Špeliču (1927–2012) z naslovom France Špelič e le apparizioni della Madonna a Kurešček in Slovenia (France Špelič in Marijina prikazovanja na Kureščku v Sloveniji).

UMRLA JE PROF. FEDORA FERLUGA PETRONIO

V Trstu je 28. marca preminila slavistka, literarna zgodovinarica in prevajalka prof. Fedora Ferluga Petronio. Rodila se je 16. decembra 1946 v Trstu, kjer je maturirala na klasičnem liceju Prešeren in diplomirala iz klavirja na konservatoriju Tartini ter iz klasične filologije na leposlovni fakulteti. Izpopolnjevala se je še v slovanski filologiji na univerzah v Ljubljani in Padovi.

Klavir je poučevala na Glasbeni matici, latinščino in grščino pa na liceju Prešeren. Slovenščino je predavala na Visoki šoli za prevajalce in tolmače v Trstu, od leta 1987 pa je bila profesorica hrvaške književnosti na univerzi v Vidmu. Prevajala je Gradnika in hrvaške avtorje. Kar osem knjig je v različnih jezikih posvetila hrvaškemu pesniku in filozofu bosanskega rodu Nikoli Šopu.

REZIJANI NA SAZU

Rezijanska folklorna skupina Val Resia, ki praznuje 180-letnico, je svoje slikovite plese, značilno petje in noše 25. aprila ponesla na Slovensko akademijo znanosti in umetnosti v Ljubljani. Za znanstveno raziskovanje rezijanskega izročila se je zahvalila strokovnjakom Julijanu Strajnarju, Mirku Ramovšu in – posmrtno – Milku Matičetovemu. Nastopili so ženska vokalna skupina, otroški glasbeni trio in folklorna skupina, ki je zaplesala še na Novem trgu. Spregovorili so predsednik skupine Tiziano Moznich ter člana Alessandra Brida ter Dino Valente. Predstavili so tudi novo pesmarico in zgoščenko Plējta ziz nami – Cantate insieme a noi, ki jo je uredila Catia Quaglia, ilustrirala pa Luisa Tomasetig.

UMRLA JE MARINA (DOMAZETOVIČ) HORAK

V Ljubljani je 7. aprila preminila pianistka in glasbena pedagoginja Marina Horak. Pravzaprav bi se bila morala pisati Domazetovič. Njen oče je bil makedonski časnikar, ki je dva tedna pred njenim rojstvom umrl v gestapovskem zaporu v Ljubljani kot predstavnik Jugoslovanske vojske v domovini in zavezniški obveščevalec. Da bi jo mati, pianistka in glasbena pedagoginja poljskega porekla Hilda Horak obvarovala pred šikanami poveljnega režima, je spet prevzela dekliški priimek.

Marina se je rodila v Ljubljani 1. novembra 1944. Že z devetim letom je debitirala kot pianistka z orkestrom Slovenske filharmonije. Diplomirala je na Akademiji za glasbo v Ljubljani, izpopolnjevala pa se je (tudi v čembalu) v Münchnu, Parizu, Londonu in na številnih mojstrskih tečajih. Koncertirala je v številnih državah v Evropi in na drugih celinah, veliko snemala, prejela nagrade, predavala in vodila tečaje. Živela je v Nemčiji, Franciji, na Nizozemskem

in v Angliji, leta 2001 pa se je vrnila v Slovenijo in postala docentka na Akademiji za glasbo, kjer je med drugim ustvarila izbirni predmet Dimenzije izvajanja.

PRIMORSKI PADALCI, A TUDI AVSTRIJCI ...

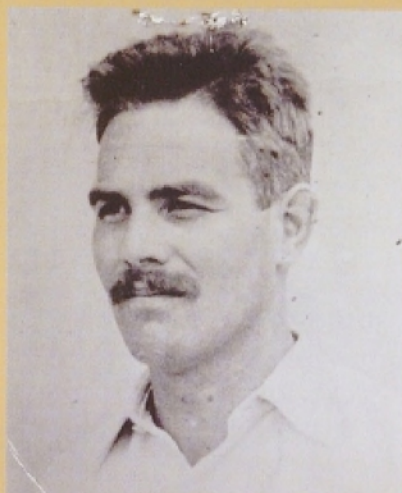
Kot smo že poročali, so slovenski sporedi javne radiotelevizije RAI v Trstu 18. marca predvajali dokumentarec Samo idealisti, Junaška in tragična zgodba primorskih padalcev. Njegov avtor je časnikar Ivo Jevnikar, režiserka pa Marija Breclj. Premierna predstavitev je bila na sedežu RAI 16. marca, sledila pa so še javna predvajanja 20. marca v Muzeju novejše zgodovine Slovenije v Ljubljani (srečanje je uvedla višja kustosinja Irena Uršič),

11. aprila v Parku vojaške zgodovine v Pivki (uvedel direktor Janko Boštjančič) in 19. aprila v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici (uvedla arhivska svetovalka Lilijana Vidrih Lavrenčič).

Medtem pa je glede odnosa slovenske Ozne do padalcev in britanskih misij prišla na dan nova shrpljiva zgodba, ki sta jo v sobotni prilogi dunajskega dnevnika Die Presse Spectrum 14. aprila objavila zgodovinar z dunajske univerze dr. Peter Pirker in Ivo Jevnikar.

Križanje podatkov iz sicer že dolgo znanih dokumentov Ozne in iz publikacij Ljube Dornik Šubelj, Gorazda Bajca, Petra Wilkinsona, Marjana Linasija, Patricka Martina-Smitha in Petra Pirkerja, nove raziskave v Arhivu Republike Slovenije in odlično Pirkerjevo poznavanje avstrijskega odporništvata ter stikov britanske službe SOE z njim so razkrili, da so se doslej pogrešani vodilni avstrijski odpornik, tirolski socialist, španski borec in britanski podporočnik Hubert Mayr in njegov kurir Rudolf Moser, nato pa še njegov pomočnik Georg Dereatti (oba iz Ziljske doline) pred hudimi nemškimi racijami v Furlaniji in na Koroškem prek Karavank zatekli k partizanom 9. korpusa. Novembra in decembra 1944 jih je v Gorenji Trebuši zaslišala Ozna za oblast 9. korpusa, za njimi pa so ostali le zapisniki ...

Po Linasijevem razkritju usode britanskega majorja Alfgarja Hesketha-Pricharda na Svinški planini v začetku decembra 1944 in teh novih podatkih tako zdaj vemo, da je Ozna likvidirala edina dva zahodna častnika, ki sta bila takrat v okviru britanske službe SOE operativna na Koroškem, poleg tega pa še dva avstrijska kurirja omenjene službe. Same zaveznike, torej.

Vodilni predstavnik z Britanci povezanega avstrijskega odpora Hubert Mayr, ki je izginil po zaslišanju v Gorenji Trebuši (foto: TNA, London)

SLOVENSKA MATICA

Na volilnem zboru Slovenske matice v Ljubljani je bil 14. marca izvoljen za novega predsednika zgodovinar dr. Aleš Gabrič. Nasledil je akademika dr. Milčka Komela, ki je bil na čelu ustanove deset let. Podpredsednika sta akademik dr. Andrej Kranjc in Janez Stergar.

Na podlagi razpisa je bila 25. aprila na delovno mesto tajnice – urednice izbrana dr. Ignacija Fridl Jarc.

Decembra lani je bil sprejet poseben zakon o Slovenski matici.

CERKVENA IMENOVANJA

Papež Frančišek je 26. aprila imenoval upokojenega ljubljanskega nadškofa, zlatomašnika dr. Antona Stresa za strokovnega svetovalca Papeškega sveta za kulturo. Vodi ga kardinal Ravasi, njegove naloge pa so dialog s sodobno kulturo, spremljanje delovanja držav in mednarodnih organizacij na tem področju, sodelovanje na simpozijih in kongresih ipd.

Slovenski minoriti so 22. aprila na Ptuj izvolili novega provinciala, ki je nasledil p. Milana Kosa. To je cerkveni zgodovinar p. dr. Igor Salmič, rojen leta 1979 v Ljubljani. Zadnjih 13 let je preživel v Rimu, kjer je doktoriral na Gregorijani in delal kot vzgojitelj v mednarodnem zavodu minoritov Seraphicum ter predavatelj na Papeški fakulteti sv. Bonaventure.

Tudi slovenski lazaristi so dobili novega predstojnika. Za vizitatorja Slovenske province Misijonske družbe je bil 7. aprila imenovan Franc Rataj, rojen leta 1949 v Šentjurju pri Celju, ki je bil doslej vedno v dušnem pastirstvu. Nasledil je vizitatorja Pavleta Novaka.

NOVOSTI O P. PLACIDU CORTESEJU

V baziliki sv. Antona v Padovi so se na Dan osvoboditve, 25. aprila, spomnili p. Placida Corteseja. Njegovi sobratje minoriti so želeli javnost opozoriti na dve novosti: italijanski predsednik Mattarella mu je namreč nedavno posmrtno podelil zlato kolajno za civilne zasluge, v Rimu pa so natisnili Positio, torej temeljno dokumentacijo za njegov beatifikacijski postopek, ki se je začel leta 1999.

Ta 780 strani debela knjiga prinaša Cortesejev življenjepis, povzetke dokumentov in zaslišanj 37 prič ter poročila strokovnjakov. V njej je kot priloga tudi gradivo tako zgodovinske komisije na Kongregaciji za zadeve svetnikov, ki je 31. januarja lani odobrila Positio z nekaj pripombami, kot glavnega poročevalca, ki je nanje odgovoril. Na koncu je še zbirka dokumentarnih fotografij. Positio mora zdaj pregledati še teološka komisija na Kongregaciji, nato se bo o Cortesejevih »junaških krepostih« izrekla pristojna komisija kardinalov in škofov, na koncu pa bo odločil papež. Za razglasitev p. Corteseja za blaženega pa bo potrebno izprositi še čudež.

O teh novostih je na srečanju v Dvorani teoloških ved poročal vicerektor bazilike in vicepostulator v postopku za Cortesejevo beatifikacijo p. Giorgio Laggioni. Ivo Jevnikar in p. Apollonio Tottoli sta nato predstavila Cortesejevo delo med drugo svetovno vojno: prvi glede pomoči slovenskim in hrvaškim internirancem v Chiesanuovi in drugih fašističnih taboriščih, drugi glede reševanja Judov in pobeglih

zahodnih vojnih ujetnikov ter stikov z odporiški skupinami. Prisotne je pozdravil rektor bazilike p. Oliviero Svanera. P. Alessandro Fortin pa je prebral pismo p. Corteseja frančiškane p. Fortunatu Zormanu iz marca 1943, v katerem opisuje razmere v taborišču v Chiesanuovi.

Sledila sta somaševanje v baziliki, ki ga je vodil provincial minoritov severne Italije p. Giovanni Voltan, in postanek pred Cortesejevo spovednico, ki so jo pred leti spremenili v spominsko obeležje.

Od leve: Ivo Jevnikar, p. Apollonio Tottoli, p. Giorgio Laggioni (foto PISAP OFMConv)

UMRLA JE SLIKARKA METKA KRAŠOVEC

V Ljubljani je 24. aprila umrla slikarka, članica Slovenske akademije znanosti in umetnosti Metka Krašovec. Rodila se je 7. oktobra 1941 v Ljubljani in bila vdova po pesniku Tomažu Šalamunu. Lani je izdala njuno skupno pesniško-likovno delo Šepetanje.

Diplomirala je na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani in se izpopolnjevala iz slikarstva pri Gabrijelu Stupici ter grafike pri Riku Debenjaku, nato še v Londonu in ZDA. Veliko je potovala in razstavljala ter ilustrirala knjige. Od leta 1977 do upokojitve leta 2008 je poučevala risanje in slikanje na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje.

UMRLA JE VZGOJITELJICA BOJANA ŠKERK SIMČIČ

V Trstu je 8. aprila preminila šolnica Bojana Škerk Simčič. Imela je 98 let. Službovala je kot vzgojiteljica v vrtcih na Goriškem in Tržaškem, dolga leta pa je bila tudi v vodstvih Marijine družbe v Ul. Risorta in Slovenske Vincencijeve konference, za katero je vodila tudi otroške kolonije.

Pokopali so jo v Gorici ob možu, javnem delavcu, predvojnem odvetniku in povojnem časnikarju dr. Teofilu Simčiču, ki je umrl leta 1997.

JUDOVSKA RODBINA HOFFMANN

strokovnjak za italijanska taborišča prof. Spartaco Capogreco z Univerze v Kalabriji, tržaški judovski rabin Alessandro Meloni in moderator Ivo Jevnikar.

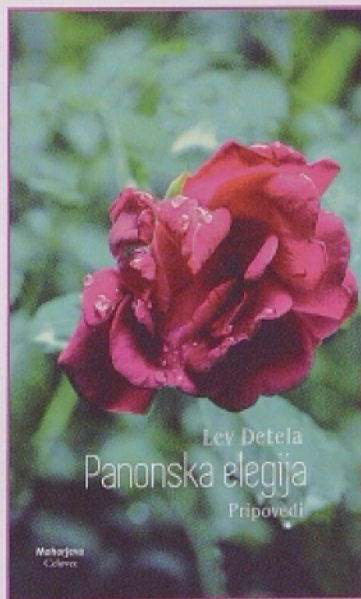
Društvo slovenskih izobražencev je ob bližnji 80-letnici uvedbe fašističnih rasističnih zakonov, ki jih je Mussolini razglasil ravno v Trstu, 27. aprila priredilo v Kavarni in knjigarni San Marco okroglo mizo o knjigi, ki jo časnikar prof. Alessandro Hoffmann iz Palermo posvetil 200 letom svoje rodbine judovskega izvora med Nemčijo, Avstrijo, Trstom in Palermom. V 20. stoletju je doživela internacije, uničevalna taborišča in diasporo. Avtorjevi predniki so živeli tudi v Trstu, njegova babica pa je bila Slovenka Vera Kukanja.

O problematiki, ki jo obravnava knjiga, so spregovorili prof. Hoffmann,

Novost Celovške Mohorjeve založbe: Panonska elegija Leva Detele

Deset zgodb na Dunaju živečega pisatelja o drugi svetovni vojni, revoluciji, emigraciji in travmatizacijah v povojnem času

Pri Mohorjevi založbi v Celovcu je pred kratkim izšla zbirka desetih krajših pripovedi na Dunaju živečega pisatelja Leva Detele *Panonska elegija*. V stilistično in psihološko skrbno izrisanih besedilih z aktualno tematiko in spominskimi posegi v preteklost in polpreteklost se avtor vrača v rojstno Panonijo, v družinsko hišo svojih prednikov po materini strani, s katero so povezani nekateri dogodki iz zadnjih dni druge svetovne vojne in različna dramatična in travmatična doživetja v povojnem času. Lok pisateljevih srečevanj s preteklostjo in polpreteklostjo se pne od skrivnostnega dogodka majhnega dečka s strupeno kačo preko opisov kriznih stanj pri različnih protagonistih sredi nemirne slovenske polpreteklosti do zgodb o travmatiziranih izseljencih v Celovcu in Trstu ter na robu Avstrije na gozdnih planotah ob češki meji. Nekatera besedila obkrožijo na učinkovit način ljudi s skrajnega socialnega roba, berače in izobčence, v zadnji zgodbi iz današnjih dni *Heroin v srcu* pa je avtor obli-

koval psihološki portret osamljene zasvojenke Sare, ki se krčevito bori za ljubezen v svetu materialističnih karieristov in potrošništva brez ljubezni. Posebno učinkovito je po mnenju kritike napisana pripoved *Strah in sanje*. Majhen deček živi pri stricu v njegovi hiši v okoliščinah, ki se razrastejo v pravo moro. Avstrijsko – ameriški pisatelj in prevajalec Herbert Kuhner je ob teh proznih tekstih med drugim zapisal, da je Detele „mojster kratkih literarnih oblik, ki so sestavljene iz majhnih učinkovitih in spretno med sabo povezanih zarisov“. V Murski Soboti živeči pisatelj Božidar Radoš pa meni, da se „*Panonska elegija* bere preprosto kot zgled vrhunskega slovenskega pisateljavanja“. V spremnem eseju *Krog v krogu s kačo*, objavljenem na koncu publikacije, zapiše ljubljanski avtor in prevajalec Ivo Antič, da je “vprašanje infamije (sramote, podlosti) na ozadju ‘zamolčane’ druge svetovne vojne ključni (po)etični ‘catch’ Detelovega opusa”.

Lidija Golc

Etnološka zbirka Kostanje – Kraj spomina in učenja

Katalog etnološke muzejske zbirke Kostanje, FF, Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Celovec, KKZ, 2016

Kostanje so vas v občini Vrba ob Vrbskem jezeru na avstrijskem Koroškem. Poznate bukovnika Andreja Šusterja Drabosnjaka in pesnika slovenske koroške duše, še enega Andreja, Andreja Kokota, tukajšnja domačina? (Ime Andrej ne pomeni slučajno možat, pogumen, torej Hrabroslav).

Prebiral sem dvojezični vodnik: *Etnološki muzej Kostanje – Kraj spomina in učenja*. Izšel je 2002. leta. Vmes sem na Kostanjah še bila in ves čas čakala obljubljeni katalog. Mogoče ga pa ne bo? Zdaj je res že toliko let mimo ...

Dijaki za maturo pišejo tudi razlago neumetnostnega besedila, kar pomeni, da pokažejo znanje vseh jezikovnih ravnin. Ob izhodiščem besedilu Voranca Vogla iz Dela, 26. marca 2003, z naslovom *S poti po Koroški*, je svoje znanje 2005. leta preverjalo več kot osem tisoč dijakov. – Ko sem takrat po odpisanem pisnem delu mature srečala »svoje« maturante, me niso zasuli z vprašanji o posameznih rešitvah, ampak so me ustavili: »Profesorca, a veste, da je bil tisti naš Drabosnjak?« Kako me je ta pripomba pobožala: ker so se spomnili branja Drabosnjaka in ker me niso najprej vprašali po kaki pravilni končnici. Pa tudi, ker je to pomenilo, da so bile naloge primerne, da so jih motivirale in da so jih naredili do konca.

V razredu smo res brali in komentirali Drabosnjakovo besedilo *Ena žavba, katera pomaga in je potrebna vse dni našega življenja*. Govori o tem, kaj vse mora biti v enem »glažu«, za katerega si mora »žavbo« vsak »skuhati in jo zncuti sam«: pet lotov križev in težav, deset lotov potrpežljivosti, petnajst lotov čistosti, dvajset lotov zmernosti, stopeindvajset lotov radovoljnega dejanja; dodaj kršansko resnico, zaupanje, pravico in ljubezen. Dobro zavri in vse skupaj zlij v posodo stanovitnosti (pazi, da ne pride zraven nič nečimernosti). Maži se zjutraj in zvečer. (Lot je 17, 5 grama).

Zaključek navajam dobesedno: »To je napravljeno od Andreja Šustarja Drabosnjaka, enega pavra v Korotane.« Dijaki so lote in lastnosti poljubno spreminjali in dodali kako zase pomembno lastnost, zato je besedilo primerno tudi za razredne ure. S projeciranjem na tablo iz Geopedije smo Kostanje umestili

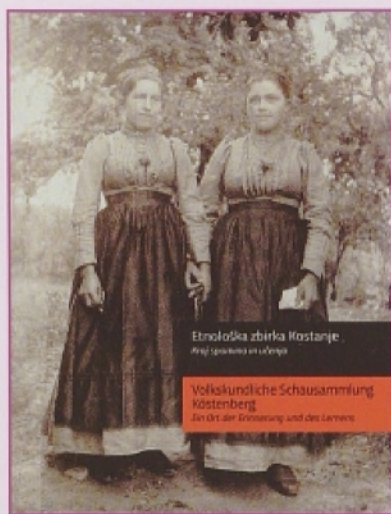
v prostor, predstavili Drabosnjakov muzej in avtorjeve sodobnike.

Dvojezični Katalog etnološke zbirke sedaj opozarja na materialno dediščino Kostanj, ki je odraz sobivanja dveh narodov na Koroškem, zato seveda ne more predstaviti tudi pevske in gledališke dejavnosti, na primer uprizoritve Drabosnjakovega pasijona v letih 1982 in 1983. (Kot profesorica si želim v razredu vzporedno brati odlomke iz Drabosnjakovega, Škofjeloškega in sedaj tudi Kapelskega pasijona. A se še pravočasno ustavim: taka primerjava bi bila bolj zame kakor za dijake).

Etnološka zbirka Kostanje danes šteje približno štiristo predmetov iz obdobja zadnje četrtine 19. do druge polovice 20. stoletja. Zbirka obsega tri tematske sklope: predmete obrtnih dejavnosti in gozdarstva, kmetijstvo in sklop »za hišnimi vrati«; zunaj poslopja si lahko ogledamo prešo za sadje, sadni mlin, žlefe (za vleko sena, zadnje sani), vprežne sani in lojtrnik.

Neposredno ob Drabosnjakovem domu stoji gotska cerkev Sv. Filipa in Jakoba, na njenem zunanem zidu najdemo slovenske nagrobne kamne, nekatere posvečene padlim v prvi svetovni vojni, na enem od njih, posvečenem Joziju Kokotu, ki je umrl v Mauthausnu, je zapisana epska nagrobna pesem.

Ko se boste po ogledu Kostanj krepčali na bližnjem Sternbergu, se zavedajte, da se hrib imenuje Strmec – lep je pa res kakor Zvezdni hrib.

OD OBRONKOV SOČE DO OBRONKOV NILA

ANTON LAŠČAK – beg

Mojca Polona Vaupotič

Anton Laščak je bil nekoliko manj znan ustvarjalec v naši deželi. Bil je dvorni arhitekt egiptovskega kralja in eden od najprominentnejših umetnikov neoislamizma v arhitekturi. Ustvaril je vrsto luksuznih palač v Kairu in Aleksandriji, v Sloveniji pa park in vilo na Pristavi v Rožni dolini. Strokovna literatura ga pozna kot furlanskega umetnika Antonia Lasciaca. Čeprav se je imel za furlanskega in italijanskega domoljuba, je govoril tudi slovensko. Njegova starša sta bila Slovenca, Peter Laščak ter mati Jožefa roj. Trampuš, in tudi za ženo je vzel Slovenko. Rodil se je septembra leta 1856 v furlanski četrti Podturn v Gorici. Bil je prvorojenec, za njim pa se je v družini rodilo še devet otrok, vendar so trije umrli že v otroštvu. Anton je odrasčal v furlanskem okolju, v Gorici je končal ljudsko šolo, nižjo ter višjo realko, na Dunaju pa je postal inženir arhitekture. Po diplomi je začel s svojim ustvarjanjem v rodni Gorici. Eden od njegovih prvih (neuresničenih) načrtov nosi datum 9. avgust 1882: razširitev in preureditev stanovanjske hiše v mestu. Še istega leta pa se je odločil, da se odpravi iskati nove izzive preko Sredozemskega morja. Ob slovesu od Evrope in rodne Gorice, ki jo je neizmerno ljubil in se je je zmeraj spominjal z nostalgijo, se je poslovil z naslednjim verzom: »Zbogom, moja Gorica, odhajam daleč iskati srečo in slavo«.

Arhitekt Laščak se je odločil za pot v Aleksandrijo, ki je bila v tem obdobju najpomembnejše obalno mesto Severne Afrike. Leta 1882 je le-ta doživela

Arhitekt Anton Laščak

bombandiranje s strani Britancev in tako je z odprtimi rokami sprejemala investitorje ter stavbenike, ki so vanjo vlagali svoja dela in načrte za prihodnost. Laščak si je dobro ime ustvaril že s svojim prvim uresničenim delom, monumentalno galerijo *Menasce* med letoma 1883 in 1885. Stavbno tradicijo arabskih kratkih ulic in velemesta je združil v pokrito nakupovalno ulico. V pritličju je bil prostor za lokale, tako kot že od antike naprej, v nadstropju pa za stanovanja. V njej so se naselili elitni

evropski trgovci, glavne ladijske družbe ter najprestižnejše trgovine in kavarne. To je bila njegova iztočnica in navdih za ves prestiž, ki je temu sledil. Laščak si je zamislil vsaj 56 gradbenih projektov, večino v Parizu ob Nilu, tako kot se je Kairo imenoval v začetku 20. stoletja.

Nastala je glavna *železniška palača Ramleh* v Aleksandriji, *kraljeva palača Abdin*, *palača Suares* ter *sedež narodne banke Misr* v Kairu. Ta banka je bila prva v egiptovskih rokah, ki so jo leta 1992 spomeniško zaščitili ne le zaradi izjemne arhitekture, temveč tudi zaradi njenega zgodovinskega pomena za razvoj egiptovskega gospodarstva. Anton Laščak je bil član Odbora za ohranjanje spomenikov arabske umetnosti in imel tako priložnost preučevati islamsko arhitekturo v Kairu. V duhu 19. stoletja, iskanja in legitimiranja nacionalne identitete, je želel ustvariti »egipčanski slog«, s katerim bi se prebivalci Egipta lahko poistovetili. Tako je v Kairu razvil nov slog z mešanjem tradicionalnih in modernih elementov z rastlinsko ornamentiko secesije ter ga uporabil predvsem v dekoraciji interierjev. Volumne prostorov je ohranjal klasično zahodnjaške, lupino pa je prekril z igrivim eklektičnim spojem staroegipčanskih, italijanskih, klasičnih, islamskih in secesijskih ornamentalnih oblik. Zaradi bogatih naročnikov pri tem ni imel pretiranih ekonomskih omejitev. Tako kot je za gradnjo samih stavb najemal najboljše gradbenike, ki so razvijali najmodernejšie tehnike, je pri izdelavi interierjev sodeloval z najbolj večimi evropskimi obrtniki. Za svoje zasluge je od egiptovskega podkralja Abasa II. leta 1907 prejel plemiški naziv beg, kar ustreza baronu. Hkrati ga je imenoval za glavnega dvornega arhitekta in direktorja kedijskih palač.

Ob novi koptski katedrali v Abasiji, Kairskem antičnem predmestju Heliopolis, je Laščakova *Cerkev sv. Petra in Pavla* iz leta 1911. Zgradil jo je za predsednika egiptovske vlade Butrosa Galija pašo, deda kasnejšega generalnega sekretarja OZN-a Butrosa Butrosa Galija, ki ga je, omenjeno mimogrede, vzgajala slovenska varuška – Aleksandrijska Milena. Cerkev je bila leta 2016 prizorišče terorističnega napada, vendar je do danes uspešno prestala restavratorski postopek. *El-Butrosija* je danes središče egiptovskih kristjanov. V Kairu se ena izmed Laščakovih stavb prav tako nahaja na otoku reke Nil – Zamalek, ki jo za svoje prostore uporablja veleposlaništvo Indije. Reprezentativno *palačo na Trgu Tahrir* pa je princesa Kemaleldine leta 1935 podarila Ministrstvu za

zunanje zadeve, služi pa namenu za protokolarne zadeve.

Arhitekt Anton Laščak je prav tako ustvarjal v Perugi, Rimu in Carigradu, tako da je bilo njegovo življenje nenehno

svoji osrednji osi portal z mavrskim lokom. Objekt nosi akroterijsko okrasje, celotnega pa obrobja lesen izrezljan napušč. Zanimiv detajl predstavlja stenski mozaik v notranjosti vratarnice, kjer je z zidaki s stiliziranimi arabskimi črkami zapisano ime Laščaka in njegove žene. Z dvojnim drevoredom obdana vstopna pot vodi do serpentinaste poti, ki se vzpenja po parku vse do vile. Skrbno načrtovana, med letoma 1909 in 1914 zgrajena vila, predstavlja edini primer romantične historicistične

Na prejšnji strani, od zgoraj: Kraljeva palača Abdin; banka Misr; Kedijske hiše v Kairu, 1911-12

Zgoraj: Cerkev sv. Petra in Pavla v Kairu (levo) in veleposlaništvo Indije na otoku Zamalek (desno)

Spodaj: salamlik (levo) in Vila Rafut v Gorici

ne rezidenčne arhitekture. Kljub orientalskemu okrasju arhitektonska kompozicija vile s parkom sledi zahodnemu konceptu oblikovanja v prvih desetletjih 20. st., saj naj bi si Laščak našel zgled na enem izmed svojih številnih potovanj po Italiji. Stavba močno izstopa iz parkovne vegetacije, saj so njeni zidovi grajeni iz rdeče opeke. Vila temelji na podstavku iz svetlega umetnega kamna, materiala, ki je bil uporabljen tudi za

razpeto med Aleksandrijo, Kairom, Italijo in Gorico. V rodni Gorici je imel precej zamisli, vendar je bila uresničena zgolj fontana z obeliskom v Podturnu. Arhitekturna posebnost v naši deželi pa je gotovo njegovo še kako veličastno, a žal necenjeno delo, vila Rafut, na južnem delu Kostanjevice. Obiskovalce vile in pripadajočega parka v eksotični ambient najprej sprejme vratarnica – salamlik v neoislamskem slogu, ki ima v

prevleko iz fasade izstopajočega volumna. Desno stran tega telesa krasi dve etaži visoka »školjka« glavnega vhoda, ki se zaključuje s polkupolo, podprto s stalaktiti. Vila ponuja mnogo zanimivih podrobnosti, kot je na primer trifora z razpolovljenima zunanjima odprtinama, moreškimi loki in motivom vozla na sredini. Nabor oken je zelo raznolik; od tridelnih z zašiljenimi oboki, takih, ki jih krasijo štukature in kovano okrasje, pravokotnih v drugem nadstropju, ter okna v tretji etaži, ki je spremenjeno v balkonček. Ta je delno zakrit in narejen po zgledu balkonov iz starega Kaira, kjer so ženske lahko gledale v svet le skozi leseno »tančico«. Element vile, ki ga ne moremo spregledati, je seveda karakterističen: 23 metrov visok stolp, tipičen za indo-muslimansko umetnost. Tako imenovani minaret je oblečen z zidaki in se zaključuje z betonsko kupolo, okrašeno s ploskim reliefom. Na sredini stolpa se razpira prostorna loža, podprta z zvonasto venčno polico in je obrobljena z leseno ograjo. Od tod se odpira sijajen pogled na celotno Gorico. Arabski zgled vile pa še poudarja lesen, izrezljan napušč. Perforiran les vsebuje trikotnike, ki simbolizirajo popolnost in celovitost, katero je v vsakem detajlu hotel ustvariti arhitekt. V nasprotju z zunanostjo vile je pri razporeditvi prostorov v notranjosti Laščak dajal prednost predvsem preprostosti. To dokazujejo tlorisi treh etaž, ki so skoraj povsem enaki, kar pa je poenostavilo tudi nosilno konstrukcijo

objekta. Zanimivost predstavlja le lateralno postavljen glavni vhod na izbočenem delu fasade. Portal je obrnjen tako, da sprejme obiskovalce, ki do vile dostopajo peš skozi park. Tako se izkušnja, ki se začne skozi razkošen mavrski obok, tudi zaključuje s polkrožno nišo v orientalskem slogu. A usoda vile se na žalost, z njenim organizmom vred, sredi zaraščenega vrta za visokim gozdom počasi seseda sama vase.

Anton Laščak je bil po naravi zelo ekstrovertirana in močna osebnost. Biti med ljudmi in ustvarjati sta bili zanj pomembni sestavini življenja. Poleg arhitekture se je posvečal tudi skladanju in poeziji, ki jo je pisal v furlanščini. Njegovo cvetoče ustvarjalno obdobje se je zaključilo s prvo svetovno vojno, ko je bil egiptovski kralj odstavljen, iz britanskega Egipta pa se je kot državlján Avstro-Ogrske moral posloviti tudi Laščak. In ker v Gorici niso sprejeli nobenega njegovega projekta, se je kmalu po vojni vrnil v Kairo, k Nilu, kjer je devetdesetleten tudi za vedno zaspal. Pokopali so ga na latinskem pokopališču v Kairu. Skromno in neokrašeno je njegovo večno počivališče; počivališče nekoč glavnega arhitekta kedivskih palač.

Vila Rafut: detajl strelhe in stolpa (levo) in pogled na minaret in dekoracije ter detajle v arabskem slogu (desno)

“SAM’ ŠE ENKRAT ...”

Ob slovesu prof. Mirka Mahniča

Maja Lapornik

Vloga Radijskega odra kot igralske šole slušnega ali zvočnega gledališča, kjer ima govor osrednjo vlogo, s tem kot šole učenja knjižne, zborne govorice, ob tem pa seveda spoznavanja svetovne ter domače dramatike in tudi spodbujanja njenega nastanka je bila in je še vedno pomembna. Verjeti in ustvarjati za slušno gledališče je – številnim vsakdanjim težavam navkljub – poseben kulturni, ustvarjalni in umetniški luksuz, intelektualno razkošje, pa ne le v današnjem času, ki je v dolgih desetletjih povezovalo in še povezuje vse člane Radijskega odra. Nedvomno je prof. Mirko Mahnič ne le pomembni, ampak celo nezamenljivi del te naše skupne umetniške in človeške zgodbe. Ob spoštljivem vedenju, da je bil dolgoletni lektor ljubljanske Drame, lektor pri drugih osrednjih gledaliških hišah in filmskih produkcijah, profesor na AGRFT in na Teološki fakulteti, pisatelj, proučevalec naše literarne in gledališke zgodovine, naj mi bo ob njegovem slovesu dovoljeno, da se ga spomnim v povezavi z Radijskim odrom.

Mirko Mahnič je bil eden od številnih režiserjev – gostov, ki so na povabilo prof. Jožeta Peterlina v dolgih desetletjih sodelovali z Radijskim odrom, gotovo pa lahko trdim, da je bil on tisti, ki je med nami užival

*Mirko Mahnič
spomladi 2006
na simpoziju o
Jožetu Peterlinu*

nesporno avtoriteto. Vaje in snemanja z njim niso bila samo možnost izpiljene kreacije posameznih igralskih likov, temveč prava šola knjižnega govora, ob tem pa tudi vselej izjemna kulturna poslastica. Koliko kulturnega bogastva je med vajo znal posredovati igralcem! Mimo simpatičnih anekdot iz številnih predstav, ki jim je kot lektor sledil, in novosti v knjižnem jeziku ali na literarnem področju je znal nemalokrat razburkano kulturno stvarnost v našem in v osrednje - slovenskem prostoru komentirati s strokovnega vidika, z neverjetno kulturno širino in z izjemnim znanjem, pa s sebi lastno prirojeno uglajenostjo. Vsaka gesta, vsaka beseda prof. Mirka Mahniča je namreč razkrivala njegovo

človeško gosposkost in fino eleganco mišljenja in obnašanja. Pri delu je bil do igralca zelo natančen, skoraj nepopustljiv, s svojim hudomušnim nasmehom ali ironično pripombo na samega sebe pa hkrati tudi vedno zelo razumevajoč in nežen. Bil je neverjetno pozoren na zven besede, slišal jo je v minimalističnih detajlih, ob tem se je posvečal niansi igralčevega glasu, njegovi jakosti. Pri interpretaciji pa je bil pozoren tudi do pavz, do pomenljive tišine, ki se je potem znova in znova znala preliti v odločnost in klenost povedanega. Do

jezikovnih novosti novega časa je bil pozoren, a hkrati tudi samostojno kritičen, ko je bilo treba. Kot sinu Gorenjske mu je bilo pri srcu iskanje prvinskega jezikovnega izraza, primarnega jezika, ki se mu ni nikoli odpovedal, ampak ga je gojil z veliko ljubeznijo in z globokim spoštovanjem. Vsakega od nas je vabil, da v sebi poišče ta svoj prvinski jezik in ga goji, ob tem pa da ne neha z učenjem in s spoznavanjem knjižnega jezika. Da, prof. Mahnič igralec ni mogel prelisičiti, nikoli mu ni nič ušlo. A beseda sama na sebi mu ni pomenila ničesar, če ni bila ob tem tudi nosilka nekega jasnega sporočila, neke vsebine, ki je kulturno široka in človeško pomenljiva in pomembna. Pri njem beseda ni bila nikoli deklarativna, vsiljivo glasna, polemična, kontradiktorna, nasprotno, Mahnič je bil glasnik finega izraza, ki pa je tudi vselej jasen in nedvoličen. Izčiščena klenost izraza je pri njem izžarevala klenost in globino njegove sporočilnosti.

Za Radijski oder je Mirko Mahnič ustvaril res zelo veliko, to delo pa, žal, še čaka, da ga literarni zgodovinarji in dramaturgi v pravi meri ovrednotijo, saj je v nekaterih tudi tržaških publikacijah ostalo nerazumljivo in naduto prezrto. Legendarni so njegovi ciklusi, serije radijskih iger, ki so ob kulturni širini, pa poglobljeni in detajlni dokumentarni izčrpnosti vedno znali izpostaviti neko obče človeško sporočilo. Omenimo naj sledeče:

V Stritarjevem salonu v letu 1970 (štiri radijske igre: Prešernov god v Elizeju; Klasična dela Josipa Stritarja; Stritar - klasični pisatelj; Stritar - realistični pisatelj); Pod čebelnjakom v letu 1971 (tri radijske igre: Pod čebelnjakom - Čista, mlada rosa; Pod čebelnjakom - Bridka soparica; Pod čebelnjakom - Dan se je nategnil); ciklus V uredništvu Bleiweisovih novic v letu 1972 (tri radijske igre: V pomladi narodov 1848-49; Tragedija oblasti ter Mrk Bogov); ciklus Igre o našem pesništvu v letih 1979-81 (11 radijskih iger: Valentin Vodnik; Prešeren in sodobniki - obe 1979; Levstikova samota, Posnemovalci, a eden ne - Anton Medved; Prebuja moderne; Neznani Župančič; V ekspresionizmu; Orfej iz Medane - Alojz Gradnik; V ognju groze - France Balantič; Češnjevi cvetovi - Karel Destovnik Kajuh - vse 1980; Goriški slavček - Anton Gregorčič v letu 1981); ciklus Biografije velikih Slovencev v letih 1981-83 (sedem radijskih iger: Črna maša za Levstika - 1981; Janez Evangelist Krek; Rihard Jakopič; Arhitekt Jože Plečnik; Anton Martin Slomšek - vse 1982; Frančišek Borgia Sedej ter Igra o Kocbeku v letu 1983); ciklus Slovenski ljudski Olimp

v letu 1984 (šest radijskih iger: Vse svetnike klicati na pomoč; Vince je sladko, življenje pa kratko; Leži, leži mi ravno polje; Izidor ovčice pasel; Legende o Mariji; Pet legend o Jezusu). Bil je pobudnik ciklusa Dramatika po letu 1945, v okviru katerega je leta 1980 priredil Zajčevega Otroka reke, leta 1981 pa Flisarjevo Sodniško zgradbo in nekaj del tudi sam režiral. V letih 1983 in 1984 je režiral tudi celoten ciklus Pod starozaveznimi šotori, ki je nastal izpod peresa Alojza Rebule. Prav tako je Mahnič režiral Rebulova romana Duh velikih jezer (7 nadaljevanj, 1979) ter Enej Silvij Piccolomini (oz. Zeleno izgnanstvo, 8 nadaljevanj v letih 1981-82) ter njegovo radijsko igrano Četrty kralj (1982).

Ob ciklusih je Mahnič avtor številnih posameznih radijskih iger: omenimo naj Pomlad v vesolju (1958), Stiska (1964), Izlet na Vogel (1969), Božični večer je noč (1979), Večno žarenje (1980), Slovenski satir na Koroškem (1972), Slovenski satir na Primorskem (1972), Slovenski satir na Kranjskem (1972), Cankar v Trstu (1973), Koncert v parku (1974), Brez meja (1974), Krst pri Savici (1977), Božidar Raič (1983), Dva pasijona (1984), Božični misterij današnjega časa (1997).

Ob tako dolgem seznamu je težko izpostaviti eno ali nekaj del, tudi zato, ker se je Mahnič vsakemu izmed njih - veliko teh je tudi sam režiral - posvečal z enako lektorsko natančnostjo, s pedagoškim žarom in z ustvarjalno strastjo. Nedvomno pa je med nami ostala nepozabna božična igra Eno je dete rojeno, ki jo je ob Božiču leta 1970 sam tudi režiral. Ob svojem delu se je Mahnič igralcu vedno hotel in znal osebno približati: zanimala ga je njegova življenjska pot, poklic, izkušnje, prislughnil mu je z iskreno radovedno zvedavostjo in z vprašanji, ki so se vselej izlila v pohvalo in v spodbudne besede. Ta vera v osebni stik, v medsebojno besedo je bila v njem tako močna in zavezujoča, da mu je med snemanji preprečevala, da bi z nami govoril preko mikrofona in zaslona iz režije v snemalni studiu. Ne, tega pa res ni zmožgel: za vsak popravek, za vsak komentar je iz režije prihajal k nam v studio in pri igralcih poleg običajnih komentarjev, ob katerih se je še sam nasmejal, vzbujal dodatno spoštovanje. "Dobro je bilo, odlično ste odigrali, a ... sam' še enkrat pejmo!" - je bil njegov tolikokrat ponovljeni stavek. V vseh teh letih skupnega snovanja in dela ga je skupina ne le globoko cenila in spoštovala, ampak tudi resnično in iskreno vzljubila.

Mirko Mahnič je sodeloval tudi s Slovenskim stalnim gledališčem v Trstu, največkrat v vlogi

lektorja. Veliki slovenski pasijon, monumentalno trodelno delo, ki ga je napisal in režiral v letu 1965, ostaja legendarno.

V Trst je prihajal v časih, ko to za nekatere ni bilo zelo pogosto, pa tudi ne zelo lahko. Dolge ure voženj z vlakom, vaje in snemanja dolgo v noč, prenočevanje v tržaškem Pri pošti, pa spet nazaj v Ljubljano. Za honorarje, ki so bili bolj ali manj simboličnega značaja. A v vseh teh letih nismo od njega slišali niti ene same besede pritoževanja, ampak le navdušenje, nove predloge, vero, da lahko skupaj še kaj naredimo.

Ob spominu na prof. Mahniča kot mentorja Radijskega odra pa seveda ne morem mimo zelo osebnih spominov. "Mirko" je bil namreč naš družinski prijatelj, sosed mamine, Prepeluhove družine na Bregu v Ljubljani, pa sošolec strica Marka in očetov prijatelj. Njihovi kulturni pogovori so kljub

minevanju časa in določeni razdalji prostora ostali enako bogati, enako zaneseni in iskreni. Vanje so enostavno verjeli. Ko so se z mamo in očetom srečevali pri nas na Tržaškem, v domači kuhinji, pa je v njihovih pogovorih zaživela tudi stara Ljubljana – prepolna starih prijateljstev, medsebojne nežnosti in miline. Kot da bi se še zmeraj igrali, rasli in se pogovarjali tam pod brezami na Bregu, kot da jih niso nikoli zapustili. Vedno sem čutila, da je bilo v vseh teh odnosih nekaj resnično žlahtnega in globoko lepega. Kot je bilo zapisano, "soudeleženi smo bili pri udarcih in prijaznih, milih darovih naše skupne usode".

Še ga vidim – na radio prihaja s počasnimi, a temeljitimi koraki, kot modrec prihaja z nami delit svoje izkušnje in svoje znanje. S svojim sinjim pogledom bo vsakega prijazno pogledal v oči, mu stisnil roko in ljubeznivo povabil: "Vajo imamo."

Vodniku po vršacih lepe govorice

PROF. MIRKU MAHNIČU V SLOVO (1919–2018)

Jože Faganel

Mirko Mahnič se je rodil 23. septembra 1919 v Bohinjski Bistrici. S svetom bogatih meščanov sta se z bratom Jožo srečala na bližnjem svetovljanskem Bledu, kjer sta si prislužila prve denarce s pobiranjem teniških žogic (*Turnir* 1966). Po gimnaziji v Ljubljani je tu še diplomiral na slavistiki sredi italijanske okupacije leta 1942. Nato pa je usmeril svoj korak proti gledališču, kjer je preživel skoraj 35 ustvarjalnih let.

Od samih režij pa se je specializiral v posebni stroki, ki ji je pot v gledališče – edinstveno v svetovnem gledališču – odprl Oton Župančič. To je gledališko lektorstvo. Mirko Mahnič je bil lektor v osrednjem slovenskem gledališču, Ljubljanski Drami, več kot trideset let (1948–1980).

Velika avtoriteta in zaupanje, ki ju je užival v osrednjem slovenskem gledališču, je spodbudi-

la profesorje po 2. svetovni vojni ustanovljene Akademije za igralsko umetnost, da so med predavatelje pritegnili profesorja Mahniča. Mnogi se še danes s hvaležnostjo in sramežljivostjo spominjajo Mahničeve širokosrčne ustrežljivosti. Nekoč je prišel izprašat Tržačana, ki ni zaradi poziva italijanske vojske smel priti v Ljubljano na izpit, kar na mejni prehod, in mu tam poklonil, najbrž, svojo značilno »desetko«. Ocene ni več mogoče preveriti osebno, saj je ta študent, Stojan Colja (1947–2008) pred desetletjem prehitel pravkar preminulega profesorja na poti v večnost.

Bogati sadovi Mahničevega dela so opozorili vodstvo ljubljanske Teološke fakultete, da ga je pritegnila v svoje predavateljske vrste. Polnih četrstoletnja (od leta 1970) je predaval stilistiko in retoriko slovenskim bogoslovcem. Profesor

Mahnič je pogosto poudarjal, da so med učitelje materinščine v slovenskem izročilu vedno sodili tudi duhovniki. To njihovo poslanstvo se je še okrepilo, ko je ne samo pridiga in verouk, ampak celotno obredje po slovenskih cerkvah od II. vatikanskega koncila donelo pri nas v slovenščini. Najdragocenejše in najbolj svete besede so se odtele v ozvočenih cerkvah izgovarjale v slovenščini. Prav zato je dragoceno skrb za materinščino s svojim najljubeznivejšim načinom vcepljal bodočim duhovnikom.

Učeni profesor je z žarom pripovedoval bogoslovcem: »Največji dogodek pa so bile Mohorjeve knjige, ki so nas čakale v veliki, po jabolkih dišeči

farovski veži s kamnitim tlakom; slovesno smo jih sprejeli in ponesli domov; blaženi čas branja je bil od božiča do novega leta.« Tako je pridobil še vsaj dvajset generacij slovenskih duhovnikov za zvesto širjenje mohorjevsk. Za vsaj en tak dragoceni dar je profesor Mahnič tudi sam poskrbel, ko je napisal knjigo *Devet mesecev* (prvič 1987, prenovljena izdaja 2012), spet pričevanje o rojevanju svojega vnuka, ki ga je Mahničevim »Bog poslal za božič«.

Podpisani s hvaležnostjo ugotavljam, koliko lažje se je bilo meni, šepavcu, vzpenjati po nevarnih stezah proti vršacem govornice slovenščine, ker nam je to pot že zanesljivo ugodil plemeniti »prvohodec« prof. Mahnič.

V TEJ RUBRIKI PONUJAMO SEZNAM NOVEJŠIH DEL SLOVENSkih AVTORJEV V ITALIJI

N. R.

Zgodba o zmaju Direndaju, Hici-Mici, zmajki Direndajki in zmaju Araratu, Drava-ZTT, Celovec-Trst 2018, 24 strani
Napisal Lojze Wieser, ilustriral Štefan Turk.

Otroška slikanica o groznem zmaju Direndaju je izšla v treh ločenih izdajah v slovenskem,

italijanskem in nemškem jeziku.

Iz dnevnika mlade družine, Mladika, Trst 2018, 96 strani
Napisala Matejka Peterlin, spremno besedo napisala Manica Maver, ilustriral Boštjan Petaros.

Postumno avtobiografsko delo, ki ga sestavljajo kratke zgodbe, je pripoved o življenju mlade petčlanske družine v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja (v letih 1975–1979 so zgodbe izhajale v reviji Mladika).

Sneg na zlati veji, Sidarta, Ljubljana 2018, 240 strani
Napisal Igor Škamperle.

Avtobiografski roman o odraščanju na gorniško tematiko, ki je izšel že leta 1992 pri Založništvu tržaškega tiska, v dopolnjeni drugi izdaji z bogatim fotografskim

materialnom. Avtor je tej izdaji dodal izčrpno spremno besedo in nastopajoče poimenoval s pravimi imeni.

Po romarskih stopinjah naših prednikov, Goriška Mohorjeva družba, Gorica 2018, 224 strani
Napisala Mariza Perat, spremno besedo napisal Jurij Paljk.

V knjigi so zbrani zapisi, ki so pod skupnim imenom *Marijine božje poti pri nas* izhajali v tedniku *Novi glas* v obdobju

2013–2015. Avtorčin izbor božjepotnih središč zajema svetišča in romarske poti iz Slovenije, Furlanije Julijske krajine in Koroške. Knjiga je opremljena s fotografijami.

Tone Kralj. Cerkvene poslikave na Tržaškem, Goriškem in v Kanalski dolini/Le pitture murali nelle chiese dell'area triestina, del Goriziano e della Val Canale, Goriška Mohorjeva družba, Gorica 2018, 109 strani
Napisala Verena Koršič Zorn,

fotografije posnel Carlo Sclauzero.

V italijanščino prevedla Daniela Milotti Bertoni Gre za drugo izdajo znamenite monografije o Tonetu Kralju in njegovih poslikavah na italijanski strani meje. Za razliko od prve izdaje je besedilo dvojezično.

SIROTA JERA

Druga nagrada za prozo na 46. literarnem natečaju revije Mladika

Roman Rozina

Od ponedeljka do petka, od aprila, ko popusti mraz, do oktobra, ko se poslovijo toplota, Jera med deseto in enajsto poseda na klopi pred

hišo. Obrnjena nekoliko na levo čaka, da se izza ovinka pripelje poštar, ki mu vedno tesno sledi nekaj vozil. Odkar so uvedli vinjete, mimo Jerine ➔

Skozi taborišča do sreče, Z zapisi Milke in Toneta Mihevca, s spremno besedo in z opombami je knjigo dopolnila in pripravila za objavo dr. Rozina Švent, Mladika, Trst 2018, 256 strani

Knjigo je uredila Rozina Švent. Po spominih prof. Alojzija Geržiniča iz Argentine in časnikarja Pavleta Borštnika iz ZDA je tretja knjiga zbirke *Zapisi iz zdomstva* posvečena Jožetu Mihevcu, ki se je po vojni znašel v Kanadi. Pred leti je svoje spomine napisal v angleščini. Na pobudo dr. Rozine Švent jih je za to knjigo obogatil, pridobila pa je še pričevanji njegove sestre Milke in brata Toneta. Knjiga ima veliko fotografskega gradiva.

Slovenka. Prvi ženski časopis (1897-1902), Znanstvena založba Filozofske fakultete, Ljubljana 2017, 118 strani

Uredila Marta Verginella. Zbornik je nastal ob 120. obletnici nastanka *Slovenke*, prvega ženskega časopisa, ki je izhajal v Trstu med letoma 1897 in 1902.

V zborniku so predstavljene okoliščine nastanka časopisa, njegove vsebinske usmeritve, sodelavke in sodelavci ter težave z bralstvom in podporo. Gre za prispevek o delu ženskih peres v slovenski kulturi in družbi. Knjiga objavlja tudi dokumentarno gradivo.

Knjige v tujem jeziku

Place Oberdan à Trieste, Pierre-Guillaume de Roux, Paris 2018, 208 strani

Delo Borisa Pahorja je v francoščino prevedla Andrée Lück-Gaye. Znamenito delo Borisa Pahorja o tržaškem Trgu Oberdan v francoskem jeziku, sestavlja več zgodb, ki se začnejo ali končajo na tem tržaškem trgu.

Diario del nido di rondini, Albe, Milano 2018, 48 strani

Napisal Miroslav Košuta, ilustriral Claudio Palčić. Italijanski prevod Dnevnika o lastovičjem gnezdu, ki je leta 2015 v izvorniku izšel pri naši založbi Mladika, je v

prevodu tržaške prevajalke Darje Betocchi zagledal luč pri mladi milanski založbi (ustanovljena je bila januarja 2017), ki se posveča otroški in mladinski literaturi. Knjigo je ilustriral Claudio Palčić.

Quel Carso felice, Transalpina, Trieste 2017, XVII + 90 strani

Izbor pesmi na motiv Krasa Srečka Kosovela pripravil in iz slovenščine prevedel Miha Obit, spremno besedo napisala Alessandro Ambrosi in Miha Obit. Knjiga vsebuje slovenske izvornike in italijanski prevod pesmi.

← hiše avtomobili nenehno vozijo gor in dol, tod je najkrajša pot iz doline do avtoceste.

Poštar ustavi pri klopi, ne sname čelade in ne ugasne motorja, iz velike torbe na prtljažniku vzame šop reklam, iz manjše spredaj včasih privleče kakšno položnico. Reče danes je pa lep dan ali vroče bo vsaj še do konca tedna ali proti večeru bodo nevihte. Njegove napovedi se največkrat uresničijo, včasih pa se zmoti kot vremenarji po radiu ali televiziji. Jera ga vpraša, ali bo kaj spil, on vedno odkima, da se mu mudi, motor se že premika, ko reče zbogom.

Rada bi ga povprašala po Minki, a vse se zgodi prehitro: reklame, nobene položnice v prednji torbi, takšne suše ni bilo najmanj deset let in že glas motorja skoraj preglasi poslovilni zbogom. Nekoč se je pripeljal z Minkinim vprašanjem, zakaj se nič več ne oglasi. Moralo je biti že lani ali celo predlani, po tistem, ko so ji noge začele plesati. Ni si več upala do svoje najbližje sosede, bala se je, da bo izgubila ravnotežje, padla ob robu ceste. Med hojo se opoteka kot pijana, še ob palici njen korak ni več trden. Tudi Minka težko hodi, pri njej se je zibanje začelo še prej, čeprav je dve leti mlajša.

Z levico se opre na zid, da bi lažje vstala, a si v trenutku premisli. Počakala bo Marto, ki se ob ponedeljkih in četrtek malo pred poldnevom ustavi pred hišo. Toplo je in nikamor se ji ne mudi, za kosilo ima že vse pripravljeno. V hladilniku ima vampe od prejšnjega dne, zjutraj je nabrala solato, polenta se skuha v par minutah. Kako se vse spreminja: včasih jo je morala rahlo vreti tri četrt ure, zdaj je pripravljena v treh minutah. Čeprav je instant, ni nič slabšega okusa.

Odpri eno od reklam, a vidi le nejasne fotografije, prebere lahko samo velike številke ob slikah. Večkrat seže v žepa predpasnika, a najde le dvajset evrski bankovec in pest manjših kovancev, smrkav robec in listek, kamor si je zapisala, kaj mora naročiti Marti. Očala je potrebovala, ko si je zapisovala manjkajoče stvari, zagotovo jih je pustila na mizi. Zapre oglasni časopis, tudi brez njega ve, da je pri Marti vse precej dražje kot v drugih trgovinah. To jo jezi, a nima druge izbire. Se pa lahko na Marto povsem zanese, to ji mora priznati. Ko je zanjo kupoval še sin Uroš, je polovico stvari pozabil, drugo pa zamešal.

Uroš zdaj pride le še enkrat na mesec, sede za mizo, pregleda položnice in vzame denar, ves čas živčno kadi in s prsti bobna po mizi. Vpraša jo po počutju, a ko mu Jera kaže, kako ji otekajo noge in jo bolijo žile, je sploh ne pogleda, oči niti za trenutek ne odmakne s telefona. Zato ga nikoli odkrito ne prosi, da bi jo peljal k zdravniku, našteva mu, da slabo spi, da se med hojo opoteka, da se ji včasih zvrtili. Uroš ne razume njenega previdnega okolišenja, navadno jo že po nekaj besedah prekine, da je lahko srečna, ker ima pokojnino in svoj mir, on mora pri dvainšestdesetih še vedno delati, šefi pritiskajo nanj, tudi kadar se pretegne od garanja, jim ni dovolj. Potem divje zamahne z roko, da bo tako ali tako vse vzel vrag, zato ga Jera ne upa vprašati po njegovi ženi in hčerki, ki nikoli več ne prideta z njim.

Jera počaka, da se njegova jeza nekoliko poleže, nato previdno omeni svojo hčer Sandro. Lani ji je v božični voščilnici napisala, da bodo letos zagotovo prišli na počitnice. Uroš spet zamahne z roko, po kaj pa naj bi hodila domov, saj ni ničesar pozabila. V Avstraliji ji je stokrat boljše, kot bi ji bilo tu, zakaj bi se vračala v to revščino. Žal mu je, še doda, da tudi sam ni odšel, ko je bil mlad.

Spet molčita, Uroš puha dim in se igra s prazno kavno skodelico. Jera ga prosi, ali bi jo kdaj peljal na pokopališče, da atu prižge svečo. Zadirčno ji odgovori, da jo bo peljal za vse svete, še vsako leto jo je. Pogleda na uro, mudi se mu že, veliko opravkov ima, saj se bo kmalu spet oglasil.

Morala bi po očala, si reče Jera, da bo lahko z listka prebrala, kaj naj ji Marta pripelje naslednjič. Vidi, da so na listku zapisane samo štiri stvari, a ne razloči črk. Morda se spomni, kaj potrebuje. Kruha in mleka nikoli ne napiše, to naroči vsakič, zmanjkuje ji margarine, riža, paradižnikove mezge. Zapre oči in se v mislih sprehaja po omarah, prestavlja vrečke in škatle, odpre hladilnik in se spomni, jajca, četrta stvar na listku so jajca.

Bel kombi, na katerem piše Potujoča trgovina, se ustavi na privozu. Marta skoči z vozniškega sedeža in nasmejana zakliče Jera se pa spet sonči. Vselej jo pozdravi s temi besedami, naj žge sonce ali je nebo povsem sivo. Odpre zadnja

vrata in zleze v vozilo, kjer ima na policah zloženo blago. S tablice glasno bere polbeli hlebec, liter alpskega mleka, dve konzervi sardin, morska sol, kislá smetana, zobna pasta, dve roli toaletnega papirja. Skoči iz kombija, zaloputne vrata, trešči plastično vrečko z nabranimi stvarmi na klop poleg Jere. Ko ji ta plača, se s tablico v roki razkorači pred njo, ali je prav, da je kruh in mleko že zapisala. Jera pokima, nato začne naštevati jajca, margarína, riž, ne spomni se četrte stvari. Marta začne kot lajna drdrati moka, olje, sladkor, kava ... Jera odkimava, nato seže v žep predpasnika in ji pomoli listek. Aha, še paradižnikova mezga, prebere Marta. Ko avto že zahrumi, spusti šipo, v ponedeljek bo morda nekoliko kasneje, začeli bodo popravljati cesto, zagotovo bodo zastoji. Jera bi jo rada povprašala o tem, ampak kombija že ni več, le voznik, ki ga je Marta izsilila, divje hupa.

Po kosilu Jera leže za pol ure. Sanja o pokojnem možu Lojzetu. Sedita na vrtu, pijeta vino in se sladko smejita, oba sta še mlada. Lojze je odpel zgornja gumba na snežno beli srajci, ko srkne požirek vina, si obriše skrbno pristrizene brke, pomežikne ji in se pomenljivo nasmehne. Jera ve, na kaj namiguje, zato povesi glavo; všeč si je v lahni rožasti obleki, njene noge so čvrste in gladke. Še vedno zardela dvigne pogled, mrzlo jo spreleti, kot okamnela bulji v Minko, ki objema Lojzeta, naslanja glavo na njegovo in ga nežno cuka za brke. Jeri glava omahne, oči se zastrmijo v star, umazan predpasnik, po oteklih nogah se bočijo grde žile, z druge strani jo biča zvonek preplet njenega mladega smeha.

Prestrašena se prebudi, dolgo ne ve, kje je, počasi razločuje predmete v dnevni sobi in prepozna odvratne slike kot sanje. Ko še nista bila poročena, vendar že domenjena, ji je prijateljica povedala, da se Minka suče okrog njenega Lojzeta, se mu ponuja. Nikoli ni zares verjela in nikoli ni mogla povsem pozabiti. Vseeno ni Lojzeta nikoli vprašala in Minki nikoli omenila govoríc.

Sanje jo zasledujejo, ko se počasi vleče iz sobe v kuhinjo, tako počasna jim nikoli ne bo ušla. Prižge radio, a odmevi njenih sanj hitro prevpijejo govorca. Vrne se v sobo, prižge televizijo, prizadeva si slediti dogajanju na ekranu, zelo se

trudi, a barve bledijo, jasne oblike se mehčajo v neprepoznavnost, iz katere rine nasmejan Lojzotov obraz, ki ga objema mlada Minka.

Naslanjajoč se na palico in z drugo roko oprijemajoč se stene stopi iz hiše. Reka avtomobilov se vali sem in tja, pločevinaste prikazni švigajo mimo tako hitro, da v njih ne prepozna ljudi. Le včasih kak star tovornjak skali nemost kolone ali pa iz katerega od avtomobilov kratko zadoni – radio je preglasen ali pa so šipe samo priprte.

Kako se lahko komu tako zelo skrčijo obzorja, se sprašuje Jera. Njen celoten svet je ujet v par metrov med hišo in cesto. Narobe se je obrnilo: ko je bila mlada in bi lahko s par koraki preskočila cesto, je bila tam zpuščena pot za konjske vprege, zdaj, ko se vleče kot polž, je kolovoz postal široka, natrpana cesta. Ujeta je v ničvreden skrček prostora in v telo, ki se ne pokorava njenim željam.

Ni Boga, prešine Jero. Ne sme tako razmišljati, se že naslednji trenutek ustraši in pokriža, a misli so neustavljive kot popoldanske sanje ali nenehni avtomobili. Vsak večer, preden leže, moli. Poklekne pri postelji, čeprav nikoli ne ve, ali bo potem lahko vstala. Ne prosi ga veliko. Včasih moli, da bi ji odvzel katero od bolečin, kdaj drugič, da bi še enkrat videla hčer ali da bi ji samo za en dan naklonil trden korak, brez opotekanja in škripanja v sklepih, samo za toliko, da obiše Minko.

Še bolj bo molila, obljublja, še dlje, samo naj pride do Minke. Mora jo vprašati, čeprav odgovor ne bo ničesar spremenil. Nič več ni pomembno, Lojze je že dolgo mrtev. Petinpetdeset let sta bila poročena. Zakon je bil znosen, ne dober ne slab, takšen, kot so bili tisti časi. Zdaj jih ima šestinosemdeset, devet let je že vdova, a bi vseeno rada vedela. Če ne bo izvedela, jo bodo te sanje nenehno obiskovale. Konec bo s popoldanskimi dremeži, strašljive sanje bodo okupirale tudi njene noči, zbudjala se bo prepotena, kričala bo, ne bo upala leči v posteljo in zapreti oči.

Spomni se, da ji je Lojze rekel, bila je še dekle, da ima čudovite noge. Niso bile tako dolge kot Minkine, a ozke v gležnju, da si jih lahko objel s prsti ene roke, čvrste v mečih, ne predrobne ne predebele so se silovito dvigale nad kolena, kot bi se hranile z njegovimi poželjivimi

pogledi. Rekel ji je, da so kot kamniti stebrički ograje, ki jo je videl na nekem mostu. A vsi prehodi iz vitkosti v polnost so se že davno izgubili, nobenih krivin ni več, ki bi pogledu dajale zalet, ustvarjale pričakovanje. Kako smešne so postale njene noge: kot bi bila s slamo natlačeno strašilo, kot bi bila nasajena na kratka grčava hloda.

Kako enostavno je bilo stati na tistih mladih nogah. Nikoli se niso utrudile, z lahkoto so nosile telo in poglede, ure in ure so lahko poskakovale po plesišču. Bile so napete in bele, zdaj so umazane in prepredene z žilami, ki se kot bršljan temno plazijo po koži. Povsem so se izrodile, otekajo v brezoblično gmoto, če zarije prst vanje, se meso vdaja kot zmehčano maslo. Postale so slaba, grda šala. A ne bolita posmeh in grdota, nečimrnost je minila že dolgo tega, bolijo kosti, pečejo žile, kot bi jih nekdo trgal z razbeljenimi kleščami. Boli, ker so postale šibke, neuporabne, ker se vlačijo, kot bi jih privlačnost zemlje ne spustila iz objekta, ker ne zmorejo več dolgega koraka, le kratko se prestopajo, ne znajo poskočiti, ne znajo stisniti, še njenega starega telesa ne držijo več.

Zato je cesta vse širša, nevarna kot deroč houndornik, povsem neprehodna. Ne gre za pogum, to je nemoč, jo prešine, ko obrne cesti hrbet in se naslanjajoč na palico in oprijemajoč steno vrne v hišo. Sirota si, Jera, si reče glasno.

Jera ponoči ne zaspri, boji se sanj, razmišlja, kako bi pretentala cestno prostranstvo in pločevinasto povodenj na njej. Najslabše je takoj zjutraj, ko kolone avtomobilov hitijo v službo. Tišina, ki nastopi kasneje, je varljiva, avto se v trenutku prikaže izza ovinka in neslišno švistne mimo. Samo včasih kdo zahupa, zagotovo ni pozdrav, troblja ji kričavo ukazuje, naj pazi, se umakne. Nekateri avtomobili pobliskavajo z lučmi, tudi to ni pozdrav, tudi oni ji sporočajo, naj se odmakne z roba ceste. V svoji nori dirki nimajo časa ustaviti se, ne morejo je čakati, da se zvrže čez cesto. Njen čas ni več vreden niti piškavega oreha, njim pa se mudi, oni morajo že v naslednjem trenutku doseči konec sveta.

Obsojena je na bivanje ob tekočem traku, po katerem se neslišno valijo avtomobili. Mar bi pred hišo speljali železnico; železniške proge so ravne, tiri položeni tesno skupaj, vlaki vozijo po voznem redu, se poigrava z nesmiselno idejo.

Zjutraj jo zmoti ropot. Z velikega vlačilca, ki je zapeljal na travnik ob cesti, se po gosenicah škripaje spušča velik bager. Na dovozu pred hišo delavci v oranžnih jopičih z manjšega tovornjaka jemljejo lopate in drugo orodje. Podoben tovornjak počasi pripelje izza ovinka, se ustavi, delavca z njega potegneta plastično stojalo z rdečimi in belimi progami in ga postavi na sredino ceste. Dvajset metrov naprej postavita naslednjega, še enega pred njeno hišo; rdeče-bela kača, ki razpolavlja cesto, se daljša in ji izginja izpred oči.

Avtomobili vozijo počasi in le po drugi strani ceste. Kolona se vali z leve, nekaj časa ni nikogar, promet nato steče v obratno smer. Jera se spomni Martine napovedi, da bodo začeli popravljati cesto. Skozi okno gleda ukročene avtomobile; zdi se ji, da se je sprememba zelo tiče, a ne najde povezave. Okrog poldneva zasliši in precej kasneje zagleda ogromen stroj, ki s počasno vztrajnostjo melje izdelani asfalt. Zvok se krepi, ko mehanski stvor doseže rob hiše, Jera loči glasove, ko se gosenice oprijemajo podlage, ko jekleni zobje grizejo asfaltno ploščo, ko se napraskani material stresa na tovornjak.

Nenadoma ji je vse jasno: tudi počasi se da pregristi cesto, tudi če škripa in ječi, tudi če se vleče po centimetrih, gre. Zagrabi jo neučakano, preobleče predpasnik in se ogrne z jopo, odpira kuhinjske omarice in se nazadnje odloči za vrečko kave – v ponedeljek ne sme pozabiti Marti naročiti novo.

Počasi korači ob robu ceste; njena polovica je nabrazdana, poglobljena in prazna, avtomobili se počasi, zdaj v njeni smeri, zdaj nasproti nji, premikajo onstran rdeče-bele meje. Zdi se ji, da krevsa že strašansko dolgo, a je prišla šele do ovinka, ko cesta zavije levo in se nekoliko spusti. Vidi streho Minkine hiše, stavbo skoraj povsem zakriva ogromen oreh. Spomni se klopi pod razraščeno krošnjo, zave se, da je to klop iz groznih sanj, a ta podrobnost nima nikakršnega pomena. Ničesar ne more spremeniti, klepet z Minko bo kmalu razgnal meglo, po kateri tava.

Skromnih dvesto metrov se ji vleče kot nespečna noč, naslonjena na palico pogosto počiva. Pozdravi skupinico delavcev, ki nekaj betonirajo, in previdneje nadaljuje po bankini, saj so na

njeni strani ceste drug za drugim postavljeni gradbeni stroji. Na njihovih oklepkih bere velike napise Poclain, Bomag, Vögele, na stroju za polaganje asfalta opazi nalepko Zadrževanje v delovnem območju stroja prepovedano. Ne more se umakniti kovinski pošasti, a mirujoča gmota ni nevarna, sovražni so ji avtomobili, ki jih zdaj zakriva, ogrožajo jo slabotne noge.

Vrsta strojev se konča, le kakšnih dvajset metrov naprej in čez cesto se njen pogled dotakne Minkine hiše. Približa se sredini vozišča, avtomobili se ji ne zdijo več tako počasni, vrzel med repom kolone in začetkom karavane, ki prihaja iz nasprotne smeri, ne tako velika. Štirikrat se je že obrnil bencinski tok, naslonjena na rdečebelostojalo si govori, da samo še malo počije. Zdaj ne bo odnehala, se spodbuja, prilezla je že tako daleč, da bi lahko ugledala sosedo, če bi ta postopala po dvorišču.

Morda so jo delavci opazovali, morda je mlad fant v oranžnem jopiču šel karkoli iskat, nenadoma je stopil izza stroja za polaganje asfalta. Razumela je, da jo sprašuje, ali je kaj narobe. Odkimala je in mu z roko pokazala, da bo prečkala cesto, Minko gre obiskat, sosedo in prijateljico, ki živi na drugi strani. Fant jo prime pod pazduho, Jera čuti njegovo odločno moč, ko brez premišljanja zakoraka na cesto. Avto ustavi, počasi stopata, iz kolone se zasliši nestrpno hupanje. Ko sta na drugi strani, jo fant pospremi še do tlakovanega dovoza k hiši. Stisk roke popusti, Jera se zahvaljuje prijaznemu mladeniču, ta pa samo pokima, ležerno stopi med dva počasi se premikajoča avtomobila in v nekaj korakih izgine za delovnim strojem.

Tako zelo je utrujena, da ne čuti zmagooslavja. Sesede se na klop pod orehom, samo malo še počije, nato bo pozvonila pri vratih. Kako zelo bo Minka presenečena. Razveselila se je bo, skuhalo bo kavo, sedli bosta na klop in se menili. Najprej bosta stokali, kakšne tegobe ju tarejo, nato bosta obujali spomine. Takrat jo bo vprašala.

Vhodna vrata se odpro in na dvorišče stopi moški srednjih let, začudeno pogleda starko in se napoti k njej. Jera se mu utrujeno nasmehne, da je prišla k Minki. Še vedno zbežan se moški obrne k hiši in pokliče Matejo. Iz hiše pride ženska srednjih let. Tudi ona je presenečena, ko

jo starka sprašuje po Minki in ji razlaga, zakaj je trajalo tako dolgo, da se je odzvala vabilu. Čeprav sta prvi sosedi, je Minka že skoraj tako daleč kot njena Sandra, ki živi v Avstraliji; noge je ne nesejo, zaradi gostega prometa ne upa čez cesto. A zdaj je prišla, položi na mizo vrečko s kavo; po tako dolgem času, najbrž je že dve leti, ne more priti praznih rok.

Najbrž misli prejšnjo lastnico, vpraša Mateja, ko Jera konča svoj razvlečeni monolog, in doda, da sta z možem kupila hišo pred kakšnim letom. Zdaj je presenečena Jera. Mateja se spomni, da je prodajalec omenil, da je bila to hiša njegovih staršev. Minka ima tri sinove in nobene hčere, ve Jera, ne spomni se njihovih imen, a zagotovo je bil eden izmed njih. Po ovinkih se prebijejo do tega, da Minka ne živi več v tisti hiši. Ženska in njen mož se spominjata tudi prodajalčevih besed, da je prejšnja lastnica umrla. Jera gleda Matejo in le počasi doumeva. Mislila je, da bosta spili kavo in se pogovorili o starih časih, reče čez čas.

Mateja skuha kavo. Dolgo sedijo za mizo pod orehom, Jera jima pripoveduje, kako je bilo včasih. Veter prinese vonj po vročem asfaltu, kovinska pošast se je zagnala, valjar za njo gladi površino in oddaja predirljive piske. Jera vstane, kot bi bili klici namenjeni njej, a se ji noge zašibijo, sesede se na klop. Moški ji reče, da jo bo odpeljal z avtomobilom, Jera se neprepričljivo brani, noče jima delati sitnosti. Moški pove, da je tako ali tako ves čas v avtomobilu, taksist je.

V avtomobilu ji pomoli kartico s svojo telefonsko številko, lahko ga pokliče, kadarkoli bo potrebovala prevoz. Seveda jo lahko zapelje na pokopališče, se nasmehne njenemu vprašanju; počakal bo, da Jera prižge svečo, potem jo bo odpeljal domov.

Naslonjena na steno hiše gleda, kako taksist na privozu spretno obrne avto in se vključi v kolono. V ponedeljek bo Marti naročila svečo, že v četrtek popoldne ga lahko pokliče, da jo odpelje na Lojzetov grob. Ne, dve sveči bo naročila, si premisli, tudi Minki jo bo prižgala. Bila je mlajša, a jo je pobralo pred njo. Nihče ne more izbirati, zavzdihne in se napoti v hišo. Zdi se ji, da je njen korak postal lažji.

POGOVOR VERUJOČEGA IN BREZBOŽNEGA

Prva nagrada za poezijo na 46. literarnem natečaju revije Mladika

Marija Švajncer

Verujoči

Bog mi daje moč,
ustvaril me je
in mi dopustil svobodo.
Zdaj iščem pot,
začenjam vedno znova,
zrem v Božje obličje
in molim.
Vse je veliki red,
moje rojstvo je v božjem načrtu,
vsi ti pisani dnevi,
ko vem,
da je Stvarnik nad mano
in me sprejema
z duhovno ljubeznijo.
Upam v večnost,
izročam se Božji skrivnosti,
premagujem dvom
in poljubljam križ
Kristusovega trpljenja.

Brezbožni

Samo narava je,
zgradili smo velika mesta,
ulice se križajo,
ceste so natrpane z avtomobili.
Slišim glasove mimoidočih,
vrvenje me utruja,
tako sam sem
in ujet v samoto,
nikjer nobenega zatočišča.
Ljudje se nagnetejo v cerkev,
zbrani so v mošeji,
v sinagogi ohranjajo svojo skrivnost.
Ne grem k njim,
tam ni prostora zame.
Le bežno se ozrem proti njim
in vem samo to,
da so pred svojim bogom združeni.
Moja samota ne zre onstran,
preveva me tukaj
in vse hočem postoriti sam.

Verujoči

Molitev mi daje mir.
Odmaknem se od vsega zemeljskega
in se oziram v vesoljni red.
Močan sem,
o moji silovitosti govorita
ponižnost in vdanost,
pred Božjim obličjem sta to
veliki besedi.

Dano mi je,
da vpijam harmonijo,
ustvarjen sem,
da ljubim in odpuščam.
V petju ptic je Božji glas,
miren sem,
zapolnjen, očiščen in predan.

Z zaprtimi očmi šepetam Stvar-
niku,
s hvaležnostjo se mu izročam
in vsak hip vem,
da sem njegov svečenik.
Vero ponuja z ljubeznijo,
samotni popotnik sprejme ta dar,
varna sva v Božjem pristanu.

Brezbožni

Občutim in vidim
nepopisno zlo tega sveta.
Toliko krvi je,
da se mi zvrta v glavi.
Vsa ta trupla,
povsod razmetani udi,
pri nas pa umori za štirimi stenami,
nož v dlani zaradi ljubosumja,
roke, ki davijo in skrunijo ljubezen.
Kam se je skrila Bog
pred vso to poplavo zločinov?
Mu je žal,
da je dal človeku svobodo?
Svoboda bi morala sijati,
že beseda je tako čudežna
in čarobno zvoneča.
Kaj ima ta možnost opraviti
s trpinčenjem nemočnega otroka?
Oči gledajo v tla, umika se pogled
tistih, ki so krivi,
in onih, ki jih je sram za storilca.
Toliko umazanije se je nabralo.
Kje je kaj višjega?
Namesto večnosti je le
popačkan čas,
poln smeti sovraštva in groze.

Verujoči

Treba je odpreti oči.
Otroci se smejejo
z zvonkim smehom,
ročice sklenejo v molitvi,
veliko upanje rase z njimi.
Kadilo diši,
redovnice se trkajo na prsi,
malček tam zadaj zajoče.
Tudi trpljenje je treba spoznati.
Kristus ga je doživel na križu,
za vse nas je izdihnil,
kelih ni šel mimo njega.
Ne smemo pozabiti na Golgoto,
vsega se moramo spominjati.
Zveličar je med nami,
v naših srcih,
v stiskih rok
in svetlih pogledih.
Pokleknimo
in sklenimo roke.
Bilo je vredno,
moralo se je tako zgoditi,
natanko tako,
kot pričajo Evangeliji.
Rožni venec je bel,
kroglice rahlo potrkavajo,
komaj slišno,
vendar z zagotovilom,
da bomo zveličani.

Brezbožni

Ljudje so predani Bogu,
drug drugega pa ne marajo.
V njihovih pogledih je zloba,
nočejo se spraviti,
ostajajo vsak na svojem bregu
in prezirajo plemenitost.
Pestujejo zamero
in nočejo razumeti
pomena odrešilnih besed.
Ne slišijo glasbe,
ne svete in ne hrupne.

Skrili so se v svoje lupine
in tam pozabljeni ždijo.
Nočejo tistega,
kar bi jim govorilo o svetosti,
verjamejo samo v to,
kar vidijo,
križa se ne marajo dotakniti.
Za dobroto in lepoto
ne slutijo nič skritega,
zanje je vse razvidno in otipljivo.

Ne dovolijo,
da bi bilo kjerkoli
vsaj malo prostora za Boga.
Tudi jaz sem v tej množici
in sem eden izmed njih.
Prav vseeno je,
da sem tako sam in žalosten.
Komu mar.

Verujoči

Razsvetlil me je Sveti Duh,
s tišino sva eno.
Tudi ljudje okoli mene so zamaknjeni.
Na svetih podobah je veliko upanje,
v Bogu se prepoznavamo.
Na začetku je bila beseda,
te, ki jih izrekamo,
so spravljive in blage.
Tako povezani slutimo večnost,
smrt ni konec,
duše bodo našle svoj mir.
Za vse dobro,
kar so postorile tukaj,
bodo poplačane.

Brezbožni

Samo veliki nič bo zavladal,
prst bo prekrila vse,
kar je bilo lepo,
in tudi,
kar se je zgrbančilo v grdosti.
Ostal bom le toliko časa,
dokler bom ohranjen
v spominih drugih.
Ko bodo umrli,
bom z njimi vred
ugasnil tudi jaz.
Nekega dne ne bo več
nikogar,
ki bi na mojem grobu
zasadil rože.
Kdo se bo dotaknil
mojega razgretega čela?
Kdo me bo pobožal,
ko bom izgubljal upanje
in se potapljal v brezupu?
Kje je človek,
ki me bo sprejel na svoj dom
in mi ponudil vodo,
da se bom odžejal
in pozabil na bolečino?
V črni noči
pestujem svoje mrakobne misli,
ni rame ne toplih pogledov,
gluha tišina mi ne da spati,
grde besede so me zaznamovale.

Verujoči

Bog ni v času in prostoru,
nad vsem je
in hkrati povsod.
Združene duše so močne
in v svoji molitvi vedo za srečo.
Dušam je treba verjeti,
začasno so v telesu,
ne ujetnice ali sužnje,
strnjene z njim v ubrani celoti.
Ljubezen je najvišja resnica in danost.
Bog je vedel
in ve.
Hozana,
hvala, da smo tukaj.
Vse velike možnosti
se ponujajo pred našimi nogami.
Sveče dogorevajo,
svetniki imajo blag in zaupen izraz.
Dobro nam je,
trpljenje nam ne more vzeti
predane radosti,
vse je povezano
v pravem ravnotežju.
Naj bo
in naj traja.
Sprejmi Božji dar,
ne zapletaj,
zaupaj, veruj in moli.
Sčasoma boš uvidel,
da je čisto preprosto,
tako blago in poživljajoče.
Nikoli nisi sam,
drugi so v tebi
in ti si z njimi.
Z Božjo besedo izrekamo
človeške besede,
drug z drugim
ali za hip obrnjeni v stran.
Zveličar na križu je sklonil glavo,
mi pa gledamo navzgor,
nebo nam odpira neznano pot.
Vse se bo zgodilo,
kar se mora.
Bodi in boš.
Zbogom.

RAZMIŠLJANJE ZDOMSKE TRŽAŠKE SLOVENKE

XXI. Kaj bi lahko še?

Mirella Urdih

Leta 1979 smo se preselili v komaj zgrajeno hišo z vrtom, ki ga je bilo treba šele urediti. Tudi v sami hiši je bilo treba še marsikaj postoriti, zaradi česar mi dela res ni manjkalo.

Otroka sta bila medtem že oba v gimnaziji in moja nemščina je bila še kar dostojna, tako da se mi je zahotelo, da bi se po možnosti tudi drugače preizkusila kot samo v priložnostnih pogovorih s sosedi in znanci.

Možnost se mi je ponudila v oglasu lokalne tekstilne industrije ERBA (ERlangen-BAMberg), ki je za izvozni oddelek iskala nekoga z znanjem italijanščine, češ da si je vse drugo mogoče priučiti. Opogumila sem se, odgovorila na oglas, šla na razgovor ... in, čeprav me je služba zelo mikala, ker je odgovarjala točno moji diplomi prevajalke-korespondentke, sem se ji po kratkem premisleku le odpovedala. Zaradi vsega dela pri hiši in na vrtu, ter zaradi otrok, ki jih nikakor nisem hotela prepustiti popolnoma samim sebi, nisem absolutno bila pripravljena delati s polnim urnikom, kar iz oglasa ni bilo razvidno. Pri firmi je pa očitno bila potreba kar huda in moji sogovorniki so nedvomno uvideli, da bi zanje bila ,ta prava', tako da so pristali na mojo željo po poldnevnem urniku.

Teoretično se je šlo za pet ur dnevno, česar se pa ni bilo vedno možno držati. Spomladi in jeseni se je tvrdka udeleževala mednarodnega tekstilnega velesejma v Milanu, kjer so predstavljali nove kolekcije. V posameznih oddelkih so že vnaprej pripravili primerne referate, ki jih je bilo treba prevesti v italijanščino, kar je bilo še

zanimivo. Bolj naporno, a predvsem zamudno, je bilo po velesejmu, ko je bilo treba pakirati posamezne pošiljke, ki so odhajale dan za dnem do predstavništva v Milanu, od koder so nato nadaljevale pot do kupcev. Tisti čas sem bila v uradu tudi šest ali sedem ur, ne da bi bila za to plačana. Sprva sem smela v zameno vzeti kak prost dan, kasneje so pa uvedli pravilo, da odvečnih ur ni mogoče prenesti v novo koledarsko leto, kar je zaostriilo situacijo. In kot vsakič, ko me tare kakšna posebna skrb ali problem, sem si tudi takrat takole zabeležila nevšečnosti, s katerimi sem se ubadala:

H koncu se nagiba leto 1989, ki je bilo iz več vzrokov svojevrstno: zaradi dogajanja v širnem svetu, a še bolj v Evropi, od Urala do Jadrana, in še posebej v našem širšem slovenskem svetu ter v malem krogu zdomskih Slovencev na severnem Bavarskem, pa tudi v ožjem, domačem krogu, tako da čutim potrebo, zaupati papirju dogajanja, misli, bol in upanje, kar vse se je prepletalo skozi zadnjih dvanajst mesecev.

Že v začetku leta so se v tekstilni firmi znova prikazale težave, zaradi katerih so kratkomalo odпусти nekaj nameščencev, zato da po najnovejših metodah popravijo bilanco. Moje delo je istočasno preraščalo vse meje in to v vedno manj znosni atmosferi. Ko so mi v začetku marca ponudili polnourno službo namesto poldnevne, kot sem jo vestno vršila že skoraj deset let, sem brez dolgih premislekov odklonila, pri čemer sem se dobro zavedala, da to lahko pomeni moj odpust, do česar je nekaj tednov kasneje tudi prišlo, čeprav ni bilo še nobene naslednice na vidiku.

Istočasno sem aprila meseca bila operirana na zapestju leve roke, kjer se mi je bila ustvarila naddležna nadkost. Stvar ni bila huda, a me je kljub temu neizmerno prizadela. Bila sem na bolniškem dopustu, kar mi je iz birokratskih pomislekov preprečilo, da bi potovala v Trst za štiridesetletnico slovenske klasične gimnazije. Že mesece sem se je vnaprej veselila, verjetno preveč! Morala sem vnovič priznati, da je v pregovorih ogromno človeške modrosti, saj je bil to neizpodbiten dokaz, da „človek obrača, in Bog obrne“. Le da ima včasih še hudiček svoje prste vmes, pravim jaz. Kakor sem se razžalostila, ko sem po pošti prejela uradno vabilo na proslavo, tako sem se potem do solz nasmejela, ko sem v dušku prebrala Liber memorialis in prispela do veselih flešev, v katerih so zopet zaživel nepozabni trenutki iz gimnazijskega vsakdana.

V pričakovanju konca delovnega razmerja sem začela zelo pazljivo prebirati razne oglase. In res sem jih nekaj našla, ki bi utegnili biti zanimivi. Vedela sem sicer, da se bo vsakdo najprej obregnil ob mojo starost, pa vseeno se mi je zdelo škoda, pustiti vnemar možno zaposlitev, čeprav sem vedela, da se ne bi dolgočasila, niti če bi postala dokončno „samo“ gospodinja. Koliko konjičkov bi lahko gojila!

Vložila sem prošnjo tudi pri Siemensu, celo v dveh različnih oddelkih, in glej ga vruga, še preden sem šla na poletni dopust, sem že imela zagotovljeno mesto v redakciji, kjer naj bi bila jezikovno odgovorna za tehnične kataloge v italijanščini.

Ne da bi komurkoli pri ERBI to zaupala, sem se 23. avgusta poslovila od nekdanjih kolegov z malo zakusko, ki je prav lepo uspela. V zadoščanje mi je bilo, videti, kako kolegi, s katerimi in za katere sem delala, obžalujejo, da odhajam, medtem ko takozvanih šefov – razen ene častne izjeme – sploh ni bilo zraven. In kolegi in kolegice so me presenetili s polnim košem izbranih vin ter lepo okroglo kristalno vazo.

„Za spremembo“ smo kot vsako leto tudi tokrat šli na dopust v Trst, ki je kljub osemindvajsetim letom v zdomstvu še vedno naš dom. Vedno znova se vznemirjamo nad ropotom, gnečo, nesnago, odtujenostjo, ki rastejo iz leta v leto, in vendar se v manj kot štiriindvajsetih urah spet najdemo in pozabimo, da že toliko let pravzaprav živimo in si služimo kruh nekje drugje. Glava nam pravi, da je v Nemčiji življenje bolj urejeno, da so ulice bolj čiste, da so ljudje bolj korektni, a srce hrepeni po pisanem ruju med belimi skalami, po rdečem soncu, ki zahaja v morje, po razgledu nad mestom v zalivu, po slovenski besedi v podobno misleči družbi, po kraškem pršutu, siru in teranu, po Kraški ohceti in po Dragi ...

Morda bo Draga prihodnje leto res pomembna zaradi 25letnice, a letošnja bo kljub temu ostala zapisana kot mejnik v slovenski zgodovini, in ne samo v takozvani zamejski, kjer so bili postavljeni temelji za bodočnost Slovenije in Slovencev, ki naj bi končno postali suveren narod ... nam bo dano to dočakati? Erlangen, decembra 1989

Pripis januarja 2018

Med katalogiziranjem zadnjih knjig, ki jih že mesece pakiram, zato da jih spomladi odpošljem v koprski arhiv, sem nedolgo tega spet naletela na *Liber memorialis* iz leta 1989, ki mi je priklical v spomin marsikatero prigode iz gimnazijskih let ... in zopet sem se do solz nasmejela ob branju veselih flešev, ki jih je nanizala Sonja Štolfa Vuga ... kljub žalostni grenkobi ob misli, da se je draga Sonja že dokončno poslovila s tega sveta.

Konec leta 2017 se je pa poslovil tudi dragi sošolec Pino Bradač, s katerim sva skupaj nastopila kot dvorna plesalca pri prvi uprizoritvi Matička, kot omenjam v XII. nadaljevanju *Razmišljanja* v Mladiki januarja 2017.

OB OBLETNICI NEKEGA ZLOČINA

Mineva 75 let od umora Iva Brica

Renato Podbersič ml.

V zvezi s pisanjem o revolucionarnem komunističnem nasilju na Primorskem je potrebno izpostaviti, da so se v času druge svetovne vojne na Slovenskem vršili hkrati okupacija, upor proti okupatorju, kolaboracija, revolucija in protirevolucija. V posameznih konkretnih oblikah nasilja se je lahko prepletalo hkrati več prej omenjenih vidikov, zato je marsikdaj zelo težko razčleniti in ugotoviti natančno zvrst nasilja. Ko je šlo za revolucionarno nasilje (preganjane, aretacije in umore ideoloških nasprotnikov), najdemo med storilci široko in pisano združbo: posamezne partizanske enote, terence, vosovce oz. oznovce, pripadnike VDV in KNOJ ali posameznike, ki so si kar sami vzeli pravico nastopanja v imenu partizanskega gibanja. Potrebno je tudi razlikovati med usmrtitvami brez sodbe partizanskih vojaških sodišč, kjer je največkrat šlo za umore, in t. i. justifikacijami oz. usmrtitvami na podlagi sodb partizanskih vojaških sodišč, ki so začela delovati sredi leta 1943.

Z letom 1943 se je tudi na Primorskem začelo stopnjevati revolucionarno nasilje. Pred kapitulacijo Italije septembra 1943 je nedvomno najbolj odmeval naročeni umor Iva Brica iz Dornberka. To nasilje je velikokrat izhajalo iz uzurpacije oblasti posameznikov, ki so se sicer formalno prištevali k partizanom, vendar so delovali kot nekakšni lokalni vojvode in terorizirali domačine, včasih pa tudi poravnavali osebne račune. Ob tem se spomnimo primera Kosovel v Vipavski dolini, ki je pred dvajsetimi

leti zaposloval slovenske pravosodne organe. Večino umorov je izvedla t. i. Varnostno-obveščevalna služba (VOS), o usodi umorjenih se je velikokrat odločalo brez vsakršnih dokazov in možnosti obrambe obtoženih.

Ti vosovski umori so pri domačem prebivalstvu, ki je bilo večinsko verno, vzbujali zgražanje in odpor. Nastopila je močna partijska propaganda, ki pa kljub vsemu ni mogla popraviti gneva prebivalstva. Partija je umorjene največkrat preprosto razglasila za narodne izdajalce ali sodelavce okupatorja.

Spomladi 1943 je tudi komunistična revolucija na Primorskem prešla v drugo fazo. Na udaru so se znašli vsi njeni dejanski in potencialni nasprotniki. Na začetku junija 1943 sta tako mladoletna domača vosovca pred očmi dveh sinov pokončala družinskega očeta, prosvetnega delavca in uglednega protifašista Iva Brica, ki je kosil nad domačim Dornberkom. Njegov glavni »greh« je bil odklanjanje komunističnega gibanja in tesno sodelovanje s krogom dr. Janka Kralja. Sredi septembra 1943 so se partizani – domačini znesli še nad sestrama in drugimi sorodniki Iva Brica.

Kdo je bil Ivo Bric

Po podatkih iz matičnih knjig župnije Dornberk se je Ivo Bric rodil 28. oktobra 1896 v kmečki družini v Dornberku. Njegov oče je bil Ivan, mati pa Jožefa, rojena Budihna. Mali Ivan je obiskoval ljudsko šolo v Dornberku, izobraževanje je nadaljeval na gimnaziji v Gorici, kjer

je končal štiri razrede. Zaradi šibkega zdravja je moral šolanje prekiniti. Tik pred začetkom spopadov ob Soči so ga sredi aprila 1915 vpoklicali v avstro-ogrsko vojsko. Kot veliko Primorcev v tistih časih je odšel k 97. (tržaškemu) pehotnemu polku. Poleti 1915 se je že znašel na fronti ob reki Dnjester, od koder so ga kmalu zaradi bolezni poslali v bolnišnico v Košice na Slovaškem. Ob koncu oktobra 1915 ga najdemo v Ljutomeru. Ob tem je v svoj dnevnik zapisal: »Po večdnevnem prekladanju sem vendar enkrat sem prišel! Kako je to grdo, da človek nima nikdar miru! Bil sem v špitalu v Košicah (po ogersko Kassa)! Skoro dva

meseca in pol sem tam prenesel! Prve dneve sem bil zelo slab, mrzlica me je hudo tresla!«

Sredi decembra 1915 se je Ivo Bric znašel na poti v Bosno. Nastanili so se v Tuzli. O tem je zapisal: »Za nas je dobro v Tuzli. Zunaj je res huda zima, a mi smo v gorkem. Čakamo.« V naslednjem mesecu je potoval med Bosno in Štajersko. Po kratki vrnitvi so ga namreč zopet poslali v Bosno, tokrat v Banjaluko. Zanimivo je, kako jo je sredi februarja 1916 videl Ivo: »Turško mesto, a se že pozna delovanje evropske kulture. Mesto je zelo veliko in ima tudi precej prav krasnih stavb.«

Od tam je bil poslan na rusko fronto v Galicijo. Jeseni 1917 se je zopet znašel v Radgoni. Počasi je napredoval na vojaški lestvici; začel je kot naveden vojak, kmalu je postal poddesetnik (Gefreiter), potem desetnik (Kaprol), sredi leta 1918 pa ga najdemo v činu četovodje (Zugsführer). Sredi novembra 1917 so ga poslali na fronto proti Italiji. Nastanili so jih v ponovno osvojenem Červinjanu (Cervignano), o čemer je Ivo zapisal: »V kuhinji, v kotu, je sod, poln črnega vina, katerega se lahko poslužim, ko mi je drago. Gospodar (il padrone di casa) je majhen mož – po poklicu cerkovnik. Stanuje pri župniku s svojim sinom. Na ta način je tu več hiš popolnoma praznih. Po več družin se je spravilo skupaj iz strahu pred vojaštvom. Mnogo jih je tudi zbežalo v notranjost Italije.«

Potem so jih gnali po Južnem Tirolskem, sredi aprila 1918 pa so jih z vlakom poslali na rusko fronto do Odese. Ob koncu prve svetovne vojne novembra 1918 se je napotil skozi Ukrajino in preko Ogrske domov. O tej poti je Ivo zapisal: »Bredli smo po velikem blatu. Hodili smo zelo hitro – cilj naš je dom!« V domači Dornberk se je preko Ljubljane vrnil 14. novembra 1918.

Toda že čez mesec dni so ga italijanske oblasti zaprle, češ da je politično nezanesljiv. Dne 8. decembra 1918 se je znašel v zaporu v Ajdovščini. Ob tem je Ivo zapisal: »Pripeljali so me že včeraj od doma – sem, kot pravijo, nekaj zakrivil. Prišel sem do

stotnika, pogledal me je pisano. Vprašal me je, ali sem jaz tisti, ki je rekel, da bi bilo treba, da Lahi vržejo kralja in napravijo republiko. Osupnil sem, to je obrekovanje!« Izpustili so ga sredi februarja 1919. Svoje dogodivščine med prvo svetovno vojno, vračanje domov in čas neposredno po njenem koncu je skrbno beležil v nekakšen dnevnik.

Poleti 1919 se je Ivo Bric umaknil na ozemlje Kraljevine SHS in se zaposlil pri vojaški policiji v Ljubljani. Jeseni 1919 ga najdemo na jugoslovanškem zasedenem ozemlju na južnem Koroškem, pri finančnih stražah v Goričici pri Vetrinju, kasneje pa na Gorenjskem pri Sv. Ani nad Tržičem.

Februarja 1921 se je vrnil na Goriško in doma začel kmetovati. Kmalu je postal znan kot uspešen kletar. V tistih letih je na Goriškem zavladata prava kulturna pomlad. Oživel so časopisi in revije, ustanovljeni sta bili Goriška Mohorjeva družba in Goriška matica. Z Lojzetom Bercetom sta oktobra 1921 v Dornberku obnovila Slovensko čitalnico in Ivo je postal njen predsednik. Poleg tega je vodil domači dramski odsek, obiskoval je režiserske tečaje, ki jih je organizirala goriška Prosvetna zveza. Na domači oder je uspešno postavil več iger, vodil kulturne in zabavne večere. Kot dopisnik je svoje prispevke objavljaj predvsem v goriškem slovenskem časopisu, pripravil je tudi nekaj krajevno-zgodovinskih zanimivosti.

Levo: Desetnik Ivo Bric v avstro-ogrski vojski;
zgoraj: predstava Miklova Zala v Dornberku v režiji Iva Brica

Od leta 1923 je bil tajnik Gospodarske vinarske zadruge, poslovodja ob njeni prisilni likvidaciji ter svetovalec hranilnice v domačem kraju. Italijanske oblasti so mu očitale, da se upira poitalijančevanju, zato so ga večkrat zasliševali na kvesturi. Hkrati so ga zasledovali in nadzorovali. O njem so iz goriške kvesture 23. aprila 1929 poročali na notranje ministrstvo v Rimu: »Zelo pazljivo širi iredentistično propagando. Izkorišča vpliv in ugled, ki ga ima na območju občine kot uradnik tamkajšnje Kmečke zveze. Ta je edina gospodarska organizacija na vasi. Med tujerodnim ljudstvom skuša ohranjati narodno zavest. Tukajšnji karabinjerji ga stalno nadzorujejo.«

Ko so fašisti ukinili vsa slovenska društva, je Ivo Bric rešil društveno imetje v Dornberku. Ustvaril si je bogato knjižnico s 500 slovenskimi knjigami, ki jih je rad posojal. Pogosto je organiziral izlete, na katerih so se »slučajno« znašli tudi narodni buditelji, kot so bili Filip Terčelj, Venceslav Bele in Mirko Brumat.

Leta 1930 so ga postavili pod policijsko nadzorstvo, leta 1932 mu je pokrajinska komisija izrekla policijski opomin

(ammonizione). Junija 1936 so ga aretirali in obsodili na pet let konfinacije v kraju Castelluccio Inferiore pri Potenzi. V obtožnici so mu očitali slovanski iredentizem in Italiji škodljivo delovanje. Kasneje mu je prizivna komisija kazen znižala na tri leta, ob sklenitvi italijansko-jugoslovanskega sporazuma marca 1937 pa je bil Ivo Bric pomiloščen in izpuščen. Ob vrnitvi domov je sodeloval pri zadrugah, ki jih fašistične oblasti še niso ukinile. Zadnjič so ga fašisti zaradi nevar-

nosti za državo aretirali 5. aprila 1941, tik pred napadom na Kraljevino Jugoslavijo. Poslali so ga v konfinacijo v kraj Pisticci pri Materi v Bazilikati. Izpustili so ga čez mesec dni. Vrnil se je domov in nadaljeval s kmetovanjem.

Ozadje njegovega umora

Ob razmahu Osvobodilne fronte na Primorskem so tudi Iva Brica vztrajno vabili v članstvo. Zaman. Vedel je namreč, kaj se dogaja v Sovjetski zvezi, predvsem iz knjig in člankov, ki so jih med vojnama napisali ruski emigranti. Slutil je, da nekaj podobnega čaka tudi Slovence, če bo prevladal komunizem. Ni namreč želel, da bi fašizem zamenjal drug totalitarni režim.

Ivo Bric je bil ena prvih žrtev komunistične revolucije na Primorskem. Znano je, da je njegov umor, po partijskih dokumentih iz ljubljanskih arhivov naj bi šlo za »justifikacijo belogardističnega somišljenika«, v imenu Pokrajinskega komiteja KPS naročil dr. Aleš Bebler (1907–1981), predvojni komunist in španski borec, po rodu iz Idrije, ki ga je KPS oktobra 1942 poslala na Primorsko.

Umorjeni Ivo Bric, 2. junij 1943 (to in prejšnji dve fotografiji hrani hčerka umorjenega Iva Brica Boženka Bric Grželj)

Bebler je živel v bunkerju na Vogrskem pri Gorici, bil je dobro obveščen in rad je ukazoval podrejenim. Od njega so prihajala tudi navodila za umore dejanskih in namišljenih nasprotnikov partizanskega gibanja na Primorskem. Vsi, ki se niso strinjali s partizanskim gibanjem pod vodstvom komunistov, so bili razglašeni za »narodne izdajalce«. Med njimi so se znašli tudi odločni protifašisti in tisti, ki so svarili, da je treba počakati z oboroženim odporom na Primorskem.

Prav Bebler je želel vnesti več reda med vodilnimi kadri partizanskega gibanja na Primorskem, ki so po njegovem vodili nepravilno politiko s surovimi nastopi, kar je pri prebivalstvu in partizanskih borbih ter aktivistih zbuvalo odpor. Po prihodu je Aleš Bebler na sestanku Pokrajinskega komiteja KPS za Primorsko zbrane opozoril, naj razumejo posebne primorske razmere, ki so bile drugačne kot v tedanji Ljubljanski pokrajini. Primorsko ljudstvo naj bi bilo zelo zavedno in istočasno zelo občutljivo za krivice. Zaradi tega je bilo treba politično in vojaško pametno ukrepati, da ne bi tudi na Primorskem ustvarjali »bele garde«. Ker je na Primorskem dejansko ni bilo, je to za tukajšnje komuniste predstavljalo problem.

Za organizacijo izvedbe umora Iva Brica je Bebler zadolžil Julija Beltrama (1913–1989), sekretarja okrožnega odbora OF. Nadalje mu je še naročil požig Bričeve domačije, če bi ljudstvo to dejanje odobravalo.

Sinovo pričevanje o umoru očeta

Žalostno pričevanje v spomin na umorjenega očeta mi je sredi septembra 2007 podal Ivov sin Bogdan Bric (1932–2011), ki je pozneje postal duhovnik. Nazadnje je služboval v Oseku na Goriškem.

»V družini Bric se nas je rodilo sedem otrok. Moj oče je bil globoko veren in duša kulturnega življenja v vasi Dornberk, pogosto so se sovaščani hodili k njemu posvetovat. Med prvo svetovno vojno je bil avstro-ogrski podoficir. Po vojni je postal tajnik domače kmečke zadruga in svetovalec hranilnice v Dornberku. Doma smo imeli za tiste čase bogato knjižnico, skorajda same slovenske knjige, bilo jih je več kot petsto. Oče jih je rad posojal vaščanom. Naša družina je bila povezana s slovenskimi krščanskimi intelektualci na Goriškem, dve moji starejši sestri sta služili pri uglednih in narodno zavednih družinah Kacin in Bednarik v Gorici. Očeta in vso našo družino so italijanske oblasti hotele prisiliti, da si spremenimo priimek, iz Bric naj bi postali Brizzi. Seveda oče o tem ni hotel niti slišati. Italijani so očeta imeli za slovanskega iredentista, zato so mu sledili, ga zasliševali in preganjali. Leta 1936 so ga italijanske oblasti poslale za pet let v konfinacijo v južno Italijo, blizu mesta Potenza. Zaradi vplivov raznih prijateljev, predvsem dr. Janka Kralja, je bil že po slabem letu izpuščen. Po italijanskem napadu na Jugoslavijo aprila 1941 je bil spet aretiran kot nepopoljšljiv iredentist in poslan v južno Italijo, a se je kmalu vrnil domov.

Ko je tudi na Primorskem začela delovati OF, je bil oče povabljen k sodelovanju, ki pa ga je zavrnil. Vedel je, da to organizacijo vodijo komunisti. Seveda je iskreno želel, da se Primorci rešimo italijanskega fašizma, a hkrati ni želel, da ga zamenja komunizem. Poleg tega je bil v stiku z določenimi krogi v Ljubljani, o komunizmu pa je veliko slišal že pred vojno in prebiral zapise o stanju v tedanji Sovjetski zvezi. Ljudi je svaril, kaj prinaša

OF in z njo komunizem, predvsem da to novo gibanje povzroča bratomorno vojno. S tem se oče kot veren in pošten človek ni mogel strinjati. Vedel je tudi, da ga hočejo komunisti ubiti, a se je pazil. O svojih slutnjah je govoril z mamo in starejšima sestrama. Jaz sem bil premajhen, da bi vedel, kaj se točno dogaja. Sem pa čutil to napetost.

Dne 1. junija 1943 smo domači zvečer opazili, da je naša hiša 'zastražena' s strani terencev. Noč je bila jasna in videli smo tudi dve postavi s puškama. Drugo jutro, moralo je biti okrog 6. ure, smo šli z očetom kosit na travnik Berišče pod Gradiščem, slabe pol ure od naše hiše. Jaz in starejši brat Branko.

Iz bližnjega gozda sta prišla mladotna domačina, brez kap. Poznal sem ju, eden je bil iz Tabra, drugi iz Gradišča nad Prvačino. S puškama v rokah sta zahtevala, naj gre oče z njima na pogovor s komandirjem. Oče Ivan je dejal, da se od tam ne premakne. Tedaj

ga je eden od partizanov iz bližine vpričo naju hladnokrvno ustrelil v glavo. Z bratom sva bila zaprepadena, grozno žalostna in prestrašena. Odhitela sva domov povedat, kaj se je zgodilo. Mama je ravno dojila najmlajšo sestro Boženko, ki je bila stara dva meseca. Naši vaščani so bili tako prestrašeni, da si ni nihče upal pomagati pri prevozu pokojnega. Naša starejša sestra Nada, ki je takrat imela 19 let, ga je sama z vozom pripeljala domov. Ko je peljala mrtvega očeta proti domu, je bila naša vas kot izumrla, nikjer žive duše, vsi so se zaprli v svoje hiše in zagrnili okna. Očeta smo pokopali naslednji dan, pogreba se je udeležilo precej ljudi. Moj brat

Nagrobnik
18. sept. 1943
umorjenih petih
lvovih sorodnikov
na pokopališču v Prvačini
(foto: Renato
Podbersič)

Branko, ki je bil starejši od mene, se je po umoru očeta zaradi varnosti umaknil v Gorico in potem v Žabnice v Kanalsko dolino. Tam je živel pri družini Ehrlich, pri sorodnikih dr. Lamberta Ehrlicha, ki so ga komunisti ubili v Ljubljani že leta 1942. Po končani vojni so domači aktivisti naši mami ponujali borčevsko penzijo, če bi javno oznanila, da ga niso ubili partizani/komunisti, ampak četniki.

Moji domači, ki so ostali doma, so sicer imeli probleme. Vaščani so se jih izogibali in na njih kazali, da so »bela garda«, oni pa sploh niso vedeli, kaj to pomeni. Mati je ostala sama s sedmimi otroki, moja najmlajša sestra Boženka je imela manj kot tri mesece. Tudi dve očetovi sestri, torej moji teti, ki sta živeli v Prvačini, Angelo (poročeno Zorn) in Jožefo (poročeno Sulič), so umorili. Družino tete Jožefe so aretirali že enkrat sredi septembra 1943 in jih odpeljali na zaslišanje nekam proti Stomažu. Skupaj

z njenim možem Andrejem in štirimi otroki. Po zaslišanju so jih poslali domov. Že čez en dan so jih spet aretirali. Takrat so vzeli tudi teto Angelo Zorn. Jožefo in Andreja Suliča ter njuni hčerki Zorko in Marijo so 18. septembra 1943 krajevni aktivisti umorili med vinogradi blizu Prvačine. Zorka je imela 22 let, Marija samo 14. Sestrično Nada pa so zadržali v partizanih, rekli so, da bo dobra za tipkarico. Dolgo ni vedela, kaj se je zgodilo z njeno družino (Nada, hčerka Andreja in Jožefe Sulič, je vojno preživela, dolga leta je živela v Zagrebu – op. R. P.). Takrat so umorili tudi teto Angelo. Ne vem, kaj so jim ti nedolžni storili!

Člani Bričeve družine nismo gojili nobenega maščevanja proti morilcem našega očeta! Naši mami smo morali priseči, da na kaj takega ne bomo nikoli niti pomislili.«

PAPEŽ FRANČIŠEK – FRANCISCUS

Mitja Petaros

V letošnjem mesecu marcu je Jorge Mario Bergoglio praznoval peto obletnico, odkar so ga 13. marca 2013 izvolili za najvišjega poglavarja katoliške cerkve (je 266. rimski škof in Petrov naslednik). Kot papež si je nadel ime Frančišek, v čast svetemu Frančišku Asiškemu, da bi takoj pokazal, kakšno bo njegovo papeževanje, ki ga zaznamujeta predvsem skrb za uboge in zapostavljene. Izvolitev novega papeža je prinesla Katoliški cerkvi marsikatero novost, saj sta bila prvič istočasno uradno nameščena dva papeža (čeprav v zgodovini poznamo obdobja, ko so imeli papeža in protipapeža); predhodnik, papež Benedikt XVI., ki se je odpovedal svojemu poslanstvu, je prejel naziv »zaslužni papež« in se je umaknil iz javnega življenja. S Franciščkom je bil prvič izvoljen papež iz Južne Amerike in hkrati je tudi prvič

Petrov naslednik iz katoliškega reda Jezuitov. V svojem petletnem papeževanju je bil Frančišek

izredno pozitivno sprejet med navadnimi ljudmi, nekoliko več težav pa ima v Cerkvi sami, kjer se mora spopadati z marsikaterim nasprotnikom. A tu ne bomo obnavljali prehojene poti sedanjega papeža, opisali bi le njegov papeški grb, ki ponazarja tudi Frančiškovo delovanje in njegove vrednote.

Frančišek si je za papeški grb izbral skoraj enakega, kot ga je imel kot škof oziroma kardinal. Tradicija veleva, da si mora vsak škof ali papež izbrati heraldični grb, saj takega uporabljajo v današnjem izredno figurativnem svetu tudi kot logos oziroma razpoznavni znak. Bergoglio tudi v grbu želi poudarjati preprostost: v simbolih predstavlja svojo prehojeno pot in vzornike. Prvič je na papeškem grbu simbol Družbe Jezusove – Jezuitov: na ščitu španske oblike modre barve je na čelu ščita zlato ognjeno žareče sonce, v katerem so rdeče črke IHS (Kristusov monogram). Nad črko H kraljuje križ, ob vznožju pa so trije črni žebli – tj. emblem, ki ga uporabljajo Jezuiti. Tu lahko odpremo krajši oklepaj: črke IHS (ali tudi JHS) so prve tri črke Jezusovega imena v grščini ΙΗΣ – iota, eta, sigma (Jezusovo ime se v celoti po grško piše z velikimi začecnicami ΙΗΣΟΥΣ, z malimi pa Ἰησοῦς – *Jesous*), tretja črka Σ, sigma, se v latinskem črkopisu piše kot S, tako so monogram zapisovali

Levo: Bergogliev kardinalski grb;

desno: Vatikanski kovanec vrednosti 2 € od leta 2017 dalje

IHS. V latinski abecedi sicer obstaja črka J, večkrat pa je niso razlikovali od samoglasnika I, tako je bilo zapisovanje enakovredno. Monogram so v tajnosti uporabljali že prvi kristjani v katakombah. V petnajstem stoletju je sv. Bernard iz Siene zelo poviševal sveto Jezusovo ime in od tedaj dalje se je monogram izredno razširil, kristjani so ga večkrat zapisovali tudi nad pročelje hišnih duri. V srednjem veku so dajali monogramu oziroma akronimu (kratici) tudi različne pomene, najbolj znan je IHS – Jesus Hominum Salvator oziroma *Jezus odrešitelj človeštva*. Nekateri so bili prepričani, da je bilo geslo Konstantina Velikega IHS – In Hoc Signo (zmanjkala je beseda *vinces*) ali »s tem znakom boš zmagal«. Sv. Ignacij Lojolski, ustanovitelj Družbe Jezusove (v latinščini *Societas Jesu*) oziroma reda Jezuitov leta 1540, je monogram postavil v emblem Družbe, nekateri so ga od tedaj prebirali kot Jesu Humilis Societas (*preprosta družba Jezusova*) ali Jesum Habemus Socium (*Jezus je naš družabnik*). Nad črko H pa je križ, ki je bistvo Kristusove Ljubezni, saj se je Bog-človek na križu žrtvoval za vse človeštvo.

Frančiškov grb dopolnjujeta na desni strani osmerokraka zlata zvezda, simbol Device Marije, na levi strani pa cvet nardove rože, ki je simbol sv. Jožefa (naj spomnimo, da se grboslovno leva in desna stran na grbih bereta iz vidika tistega, ki grb nosi, torej sta levica in desnica obrnjeni). Zanimivo je, da se je marsikdo obregnil ob te simbole, ko so predstavili grb novega papeža. Prvotni grb so nekoliko grafično spremenili: najprej je bila

Zgoraj: emblem, ki ga uporablja Jezusova družba - jezuiti;

spodaj levo: prvotna verzija papeškega grba; desno: uradni grb papeža Frančiška

miserando atque eligendo

zvezda peterokraka (kot iz časa, ko je bil Bergoglio kardinal). Nekateri so peterokrako zvezdo imeli za preočiten simbol, ki ga uporabljajo prostozidarji, verjetno so jo tudi zato v Vatikanu kmalu spremenili; tudi cvetlico, ker je za nekatere likovno izgledala izredno podobna vinskemu grozdu (ali celo hmelju), so nekoliko grafično izboljšali.

Simboli spremljajo človeštvo od vekomaj; svojčas so bile likovne upodobitve sprejemljive za vse in so jih vsi razumeli, saj je bila nepismenost izredno razširjena in so preprosti ljudje likovne simbole hitro prepoznali. Isto velja za zvezdo, ki že nekdanj simbolično spremlja človeštvo. Prostozidarji so plamenečo zvezdo prevzeli iz pitagorejskega pentagrama, saj predstavlja mistično središče razširjajočega se univerzuma (narisana je med kotomerom in šestilom, torej med Nebom in Zemljo, je simbol popolnosti kot število pet in predstavlja prerojenega človeka, ki žari sredi nepopolnega sveta), zvezda Danica pa je bila od zdavnaj tudi simbol Device Marije. Že od nekdanj dolžijo red Jezuitov, da je povezan s prostozidarstvom

Cvet nardove
rože, simbol sv.
Jožefa;

spodaj:
lastnoročni
podpis papeža
Frančiška

in da prevzema njegove simbole. Morda so se zato odločili, da grafično nekoliko spremenijo prvotni Frančiškov papeški grb (zvezda je postala osmerokraka, nardova roža nima le cvetnih popkov, a sta ji bila dodana dva cveta, napis papeškega gesla ni več brez okvira, ampak je napisan na belem traku). Vsekakor želi Bergoglio v svojem grbu s simbolom zvezde predstavljati Devico Marijo, sv. Jožefa pa z nardovo rožo, saj je v španski ikonografiji ta svetnik vedno upodobljen z belo nardovo rožo, katere cvet je zelo podoben beli liliji (zato ga v naših krajih večkrat upodablja tudi z lilijo v rokah). Cvetlica narda (latinski izraz *Nardostachys grandiflora*, družina *Valerianaceae*) je dobila ime po mestu Naarda v Siriji in njeno balzamično olje uporabljajo kot parfum in tudi kot kadilo pri obredih. Kot zanimivost naj povemo, da Frančišek ni prvi papež, ki bi imel peterokrako zvezdo v grbu, papež Janez Pavel I. je v lastnem grbu imel kar tri zlate peterokrake zvezde, to pa ni takrat (leta 1978, papeževanje Albina Lucianija je bilo med najkrajšimi v zgodovini, le 33 dni) nikogar motilo.

Frančiškovo papeško geslo, ki je zapisano pod grbom, je enako tistemu, ki ga je imel kot buenosaireški škof: *Miserando atque eligendo*, ki bi se lahko iz latinščine poslovenilo »Z ljubečim usmiljenjem je bil izvoljen«. Prevod je nekoliko

težak, te tri besede so namreč povzete iz evangeljskega sporočila o klicu Gospoda Boga apostolu Mateju, kakor ga razlaga angleški cerkveni učitelj Beda Častitljivi. V latinščini se glasi »*Vidit ergo Jesus publicanum, et quia miserando atque eligendo vidit, ait illi, Sequere me. Sequere autem dixit imitare.*« Poslovenili bi lahko: *Jezus je videl mitničarja in z ljubečim usmiljenim pogledom ga je izbral in mu rekel: Sledi mi. Rekel je sledi mi oziroma posnemaj me ...* Jorge Bergoglio se s tem stavkom spominja, kako ga je Gospod leta 1953 (ko je bil star 17 let) prav na praznik sv. Mateja na podoben način po neki spovedi razsvetlil in ga poklical v duhovništvo.

Grboslovni okraski papeža Frančiška so podobni okraskom njegovega prednika Benedikta XVI., ki je izbral, da bo nad ščitom škofovsko pokrivalo (mitra) in ne več trojna krona (tiara), kot je bilo do tedaj običajno za papeže. Pod mitro sta dva prekrížana ključa (desni srebrn, levi pa zlat), povezana z rdečo vrvico, pod grbom pa trakec, v katerem je napisano geslo. Ključa, prekrížana v obliki Andrejevega križa, sta emblem mestne države Vatikan. Od lanskega leta kujejo Frančiškov papeški grb tudi na vatikanskem drobižu.

Heraldiko, ki je polna pravil, a je kraljestvo najrazličnejših izjem (kot pravi Lorenzo Caratti di Valfrei) uporabljamo že tisočletje, simbole pa, odkar misleče človeštvo obstaja. Danes nas heraldični simboli spremljajo povsod in so del naše družbe, sprejemamo jih kot lepe grafične podobe in razpoznavne znake, ne da bi se pretirano zavedali njihove sporočilnosti. Katera je lahko preprosta, kot je želel papež Frančišek s svojim grbom in geslom: Jezuit, ki izredno ceni Sveto Družino in je prepričan v božje Usmiljenje in Ljubezen. In tako skuša tudi živeti in posredovati ljudem to sporočilo.

Franciscus

»Ali ti res verjameš, da se ljudje lahko spremenijo v predmete?«
»Seveda. Kar poglej soseda, v resnici je copata!«

»Si bil kaj na morju?«
»Ne. Zdravnik mi je prepovedal.«
»Zakaj pa?«
»Predpisal mi je neslano dieto.«

Policist ustavi pijanca, ki pozno v noč s svojo harmoniko kali nočni mir.
»Spremljajte me!« mu pravi.
»Prav rad, gospod policist,« reče okajeni veseljak. »Kaj boste pa peli?«

»Vi želite mojo hčerko za ženo? Ali ste z mojo ženo govorili?«
»Sem, vendar mi je vaša hčerka bolj všeč«, mu odgovori snubec.

Deset let sem prenašal moje tete, ki so ob porokah mojih bratov in bratrancev z nasmeškom stopale k meni, me potrepljale po rami in mi govorile: »Torej si ti naslednji?« Potem sem začel delati enako ob njihovih pogrebi in so nehale.

Televizijski novinar zaključi svoj pogovor z možem, starim devet in devetdeset let z besedami: »Upam, da se bom lahko vrnil prihodnje leto za praznovanje vašega stotega rojstnega dne!« Stari mož odvrne: »Zakaj pravite: upam? Ali se ne počutite dobro?«

»No, Tone, zdaj si si pa menda že zaslužil dopust na morju!«
»Dopust sem si že zaslužil, denarja pa še ne.«

»V svojem stanovanju ne bi hotel imeti teh vaših slik!«

»Jaz tudi ne. Zato jih prodajam.«

»Kaj poveš, Meta, da je profesor popolnoma oblečen legel v kopalno kad? Potem pa je moral biti kot polit cucek.«
»Motiš se, Liza. Profesor je tudi pozabil natočiti vodo v kopalno kad.«

Sodnik: »Ker vam ni mogoče dokazati bančnega rop, ste oproščeni.«
Na to se oglasi obtoženec: »Mar to pomeni, da lahko denar obdržim?«

»Ali si delal shujševalno kuro?«
»Da, dva tedna.«
»In koliko si izgubil?«
»Štirinajst dni.«

»Zakaj pa ti sediš?« vpraša kaznjeneц sojetnika.
»Noge me bolijo!«

LISTNICA UPRAVE

DAROVI V TISKOVNI SKLAD:

Marinka Terčon – 70,00 €; Alenka Hrovatin – 20,00 €; Mirka Cossutta – 20,00 €; Valentin Frančeski – 20,00 €; Ninko Černic – 20,00 €; Karel Bonutti – 70,00 €; Grazia Gerdol – 20,00 €; Alojz Hlede – 20,00 €.

DAROVI V SPOMIN:

V spomin na dragi sestrični Maruško in Anico Štoka daruje Zorka Pertot vd. Rolih 100 \$ v sklad za Mladiko.

Vsem darovalcem se iskreno zahvaljujemo.

Uredništvo in uprava:
34133 Trst, Italija, Ul. Donizetti 3
tel. 040-3480818; fax 040-633307
uprava@mladika.com
redakcija@mladika.com
www.mladika.com

Oblikovanje: Matej Susič

Izdaja: Mladika z.z.o.z.

Registrirana pri trgovinski zbornici v Trstu dne 21.4.1999 pod številko 114276.

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Reg. na sodišču v Trstu št.193 dne 6.4.1957
ISSN 1124 – 657X

Tisk: Grafika Soča d.o.o. – Nova Gorica

Izhajanje revije podpirata Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu in Dežela FJK.

UREDNIŠKI ODBOR

Marij Maver (odgovorni urednik), David Bandelj, Andrej Černic, Erika Jazbar, Ivo Jevnikar, Saša Martelanc, Sergij Pahor, Mitja Petaros, Anka Peterlin, Nadia Roncelli, Matjaž Rustja, Tomaž Simčič, Breda Susič, Jernej Šček in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE

Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Jadranka Cergol, Peter Černic, Marija Češčut, Danilo Čotar, Liljana Filipčič, Diomira Fabjan Bajc, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Milan Nemac, Adrijan Pahor, Bruna Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebul, Peter Rustja, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Evelina Umek, Neva Zaghet, Edvard Žerjal in člani uredniškega odbora.

Posamezna številka Mladike stane 4,00 €.

Celoletna naročnina za Italijo in druge države 30,00 €;

po letalski pošti:
Evropa 50,00 €,
Amerika 60,00 €,
Avstralija 65,00 €.

Plačilo s poštnim tekočim računom 11131331 – Mladika - Trst.

Na banki: Zadrúžna kraška banka - Banca di Credito Cooperativo del Carso (IBAN: IT58 5089 2802 2010 1000 0016 916; SWIFT: CCRTIT2TV00).

NOVO PRI ZALOŽBI M

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

č 67

II 117 986 2018

920181456,4

COBISS II

🌿 ZALOŽBA MLADIKA 🌿

Ul. Donizetti 3, 34133 Trst, Italija

tel. +39 040 3480818 • fax +39 040 633307

uprava@mladika.com • redakcija@mladika.com

www.mladika.com